

MUNTANYA

4€ / ANY 130 / NÚM. 863 / FEBRER 2006

CEC

HIMALAÏSME

Tibet

A tocar de la volta del cel

CIÈNCIES NATURALS

**Els pioners de la geologia
a Catalunya**

ILLES DE L'ATLÀNTIC

**Madeira,
un jardí al mig de l'oceà**

MUNTANYES D'EUROPA

**D'excursió per
les muntanyes dels Tatra**

BARRANQUISME

**Dos barrancs pirinencs
desconeguts**

ESCALADA

**Una nova via a
l'Achar de Alano**

Subscriu-te ara a **MUNTANYA**

la primera revista excursionista catalana
i aprofita els avantatges d'aquesta oferta

**SUBSCRIPCIÓ PER 6 NÚMEROS:
22 €**

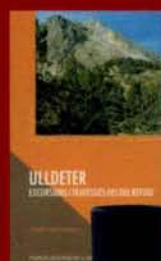
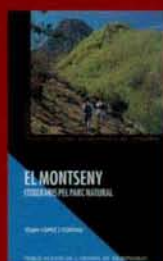
**I et regalem
un pràctic binocle**

MUNTANYA publica sis números l'any (PVP: 4 €)

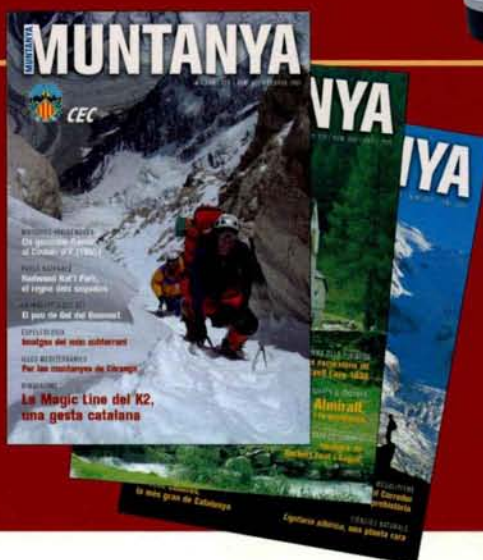
La revista inclou:

- ▲ Articles sobre alpinisme, escalada, espeleologia...
- ▲ Itineraris d'excursions a peu, en BTT, amb esquís.
- ▲ Reportatges sobre muntanyes i països llunyans.
- ▲ Articles sobre història i fets de l'excursionisme.
- ▲ Treballs sobre medi ambient i defensa de la natura.
- ▲ Treballs de ciències naturals i etnografia.
- ▲ Informació sobre llibres, guies i mapes.

SUBSCRIPCIÓ PER 12 NÚMEROS: 40 €

**I a més a més d'un binocle,
et regalem una guia de muntanya a escollir
(de la col·lecció «Guies Excursionistes del CEC»)**

Si t'interessen
números endarrerits
de la revista
Muntanya,
demana'ns-els
al preu de 3,20 €

DADES PERSONALS

Nom	1r cognom	2n cognom
Adreça	Núm.	Pis/Porta
Codi postal	Població	Esc./Bloc
Telèfon	Adreça electrònica	
Data de naixement	DNI	Em vull subscriure a ☐ 6 núm., ☐ 12 núm. a partir del núm.

DOMICILIACIÓ BANCÀRIA

(Imprescindible per poder cursar la teva subscripció).

Si us plau, carregueu al meu compte o a la meua llibreta el pagament del rebut
que el Centre Excursionista de Catalunya us presentarà a nom meu fins al proper avís.

Nom i cognoms del titular	Data / /	Signatura
Entitat	Oficina	DC
Núm. compte		

D'acord amb la Llei 15/1999, del 13 de desembre, t'informem que les dades que ens facilites seran incloses en un fitxer automatitzat del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Les dades facilitades són estrictament necessàries per mantenir la relació de subscripció. Tens el dret d'acòs, rectificació, anul·lació i oposició, que podràs exercitar comunicant-lo per carta a: Paradís, 12 - 08002 Barcelona.

**US HI PODEU
SUBSCRIURE
MITJANÇANT:**

BUTLLETA
Fotocopia-la i envia-la
per correu postal

TELÈFON
Truca al 933 152 311

FAX
Envia la butlleta
al 933 151 408

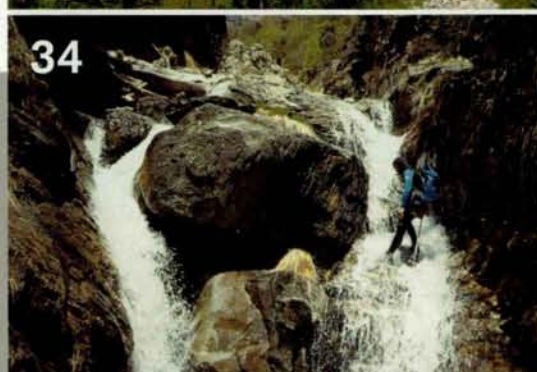
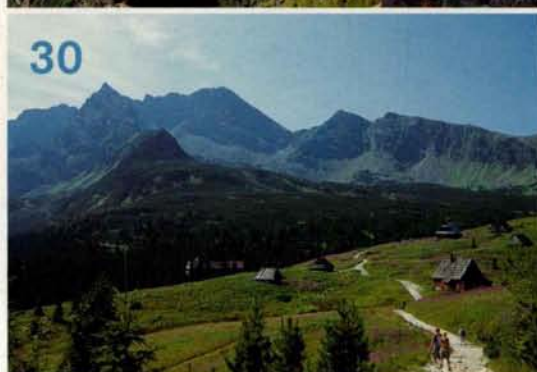
E-MAIL
Envia totes les dades
de la butlleta a
secretaria@cec-centre.org

PERSONALMENT
Presenta totes les dades
al CEC (C/ Paradís, 12).
Et convidem a conèixer
el nostre estatge social.
Si et fas soci rebràs
Muntanya gratuïtament

Centre Excursionista de Catalunya

Paradís, 12 - 08002 Barcelona - Tel. 933 152 311

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'Utilitat Pública

ANY 130 / NÚM. 863 / FEBRER 2006

ARTICLES

6 Tibet. A tocar de la volta del cel

Jordi Solà Coll

14 Els pioners de la geologia a Catalunya

Carmina Virgili

22 Madeira, un jardí al mig de l'Atlàntic

Francesc Beato i Vicens

30 D'excursió per les muntanyes dels Tatra

Aurora Montserrat i Freixa

34 Dos barrancs desconeguts

Àlex Batllori i Lacueva

38 Una nova via d'escalada a l'Achar de Alano

Antonio García Picazo i Jordi Mengual Padrós

SECCIONS

4 La bústia

5 Editorial

42 Vies d'escalada

44 Llibres i mapes

46 La motxilla de muntanya

50 Itineraris excursionistes

NORMES DE PUBLICACIÓ

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a *Muntanya*, poden consultar les normes de presentació d'originals al número 857 (2005): 4, a la Redacció de la revista, o bé a la pàgina web del Centre, clicant damunt el mot *Muntanya* a l'enllaç de Publicacions.

Portada: Bandera d'oracions al Tibet. (Foto: Jordi Solà Coll).

Edita:
Centre Excursionista
de Catalunya
Paradis, 10
08002 Barcelona
Tel.: 933 152 311
Fax: 933 151 408
cec@cec-centre.org
www.cec-centre.org

President del Centre:
Josep Manel Puente
Vicepresidents:
Manuel Castellet
Francesc Banqué
Secretari:
Joan M. Martínez Moro
Tresorer:
Josep M. Zamora

Director de Muntanya:
Ferran Alexandri
ferran@alexandri.jazztel.es
Secretari:
Joaquim Bordons
Consell de Redacció:
Francesc Beato
Jordi Bernat
Joan Campaña

Jordi Domènech
Enric Nosas
Josep M. Sala
Valentí Zapater

Disseny i maquetació:
Estudi Toni Inglés
toni@toni-ingles.com

Correcció lingüística:
Eva Mengual
evamengual3@hotmail.com

Publicitat:
TRUST Publicitat
i Comunicació, S.L.
Tel.: 934 196 364

Fotomecànica:
PACMER, S.A.
Tel.: 934 099 060

Impressió:
IMGESA
Tel.: 934 622 180

Cap de premsa:
Eduard Parellada

Dipòsit legal:
B-545-1958

ISSN:
0212-2111

Subscripcions:
Redacció de Muntanya
Paradis, 10
08002 Barcelona
Preu subscripció anual:
22 € (sis números)

La revista *Muntanya* no comparteix necessàriament l'opinió que s'expressa en els articles publicats, sinó que la responsabilitat dels comentaris recau sobre els respectius autors. El copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és propietat dels autors. Per tant, queda prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol procediment, dels continguts de la revista *Muntanya* sense l'autorització escrita dels propietaris del copyright.

La revista *Muntanya* és membre de:

Associació de Publicacions Periòdiques en Català

Un capellà desconegut

Sr. director:

Després de la lectura de l'article «Imatges del món subterrani», publicat al núm. 857 de *Muntanya*, i esperona da la curiositat per la identificació de l'enigmàtic i desconegut prevere, vaig demanar ajuda a Carles Querol i Rovira, que fou el primer alcalde democràtic de Sant Sadurn d'Anoia, expert en història, particularment la fotogràfica de la localitat, i autor d'un llibre sobre aquest tema, per tal de conèixer la identitat del personatge.

Un cop vam haver-nos posat en contacte, va emetre la hipòtesi que fos mossèn Joan Junyent i Terradellas (Vilafranca del Penedès 1859-1917), la qual cosa comprovarem a l'Arxiu del Bisbat de Barcelona, perquè fou regent i ecònom de Sant Pau d'Ordal en

1907, lloc on es troba l'avenc d'en Roca (és el núm. 17 del municipi de Cervelló, del mapa *Ordal* de l'Editorial Alpina). Davant de la boca, Josep M. Co de Triola va fer la cèlebre fotografia de grup, poc després de l'ascensió. Un cop vam haver revisat la premsa de l'època, vam constatar la presència activa, amb noms i cognoms, de disset espeleòlegs entre socis del CEC i del Club Muntanyenc (alguns de les dues entitats), que juntament amb col·laboradors i espectadors de la rodalia, feien gairebé una cinquantena de persones. Hem identificat i ubicat el Dr. Baltasar Serradell i Planella, l'Albert Santamaria i Armengol un dels membres més actius del CEC d'aquesta època (assegut a l'esquerra de mossèn Junyent i amb un mocador al coll, com altres espeleòlegs), l'Antoni Mir —soci del CEC— i el seu nebot Pere Mir —soci delegat del Club Muntanyenc—. Aquests dos últims pertanyien a la família Mir de Can Guineu, de Sant Sadurn d'Anoia, propietaris il·lustrats, sobretot l'Antoni, que mantingué relacions estretes amb els geòlegs Jaume Almera, Norbert Font i Sagué i Marià Faura i Sans. És un exemple palès de la implicació del catalanisme cultural de fora de Barcelona amb l'excursionisme d'investigació i esportiu, en aquest cas espeleològic, no desproveït d'un cert interès positivista, en vistes a un possible aprofitament agrícola de les aigües subterrànies del sector. L'exploració a l'avenc d'en Roca es va fer amb el suport econòmic de Can Guineu.

Després de tot aquest enrenou, encara no sabem identificar mossèn Font —¿surt a la fotografia?—, ¿és l'espeleòleg que manté les regnes del matxo?— ni mossèn Faura —¿és el capellà amb el barret de teula?—, que gairebé sempre surt vestit de capellà en les fotografies d'altres exploracions i amb el mateix posat. Tampoc no identifiquem el grup de la senyera. Totes aquestes dificultats vénen del costum de no especificar noms i dades al peu de les fotografies, cosa que es va rectificar cap a la dècada del 1920. Només la consulta dels arxius personals, quan es pot fer, ens facilita extraordinàriament la identificació, o bé són els propis lectors qui solucionen el problema.

Lluís Willaert i Garcia

LA BÚSTIA

Aquesta secció vol ser un lloc de trobada entre la revista i els lectors. No es tracta, doncs, d'un apartat dedicat a la correspondència de temàtica general, sinó que està reservat a les cartes que tractin específicament dels continguts de la revista i del món de la muntanya. Les cartes han de dur el nom, l'adreça i el telèfon del remitent. Per raons d'espai, poden ser editades o resumides per la Redacció de la revista:

Redacció de Muntanya
C/ Paradis, 10 - 08002 Barcelona
Fax: 933 151 408
A/e: ferran@alexandri.jazztel.es

JOSEP M. CO DE TRIOLA. ARXIU FOTOGRÀFIC CEC

Esports, 2-8. BCN / Tel. 932 037 874 / www.claror.org
Metro (FFCC): Reina Elisenda / Bus: 66, 60, 34

Gestiona:
Centre Excursionista de Catalunya, Fundació Claror, Universitat Ramon Llull

**Aprofita
el moment
Aprofita
Can Caralleu
Viu-lo!**

Can Caralleu

Els equipaments de muntanya

Fa prop de cent anys que el Centre Excursionista de Catalunya inaugura el refugi d'Ulldeter (concretament el 25 de juliol de 1909), i en fa exactament 90 del funcionament del refugi de la Renclusa. És evident que el Centre ha esdevingut una entitat pionera a Espanya en matèria d'equipaments, com també ho és amb molts altres aspectes de l'activitat excursionista i esportiva.

Al llarg de tots aquest anys el Centre ha fet un esforç enorme per disposar d'una xarxa de refugis i xalets que avui puguin oferir serveis per a la pràctica de l'excursionisme a més de 40.000 persones de totes les nacionalitats. Certament, tot aquest col·lectiu pot gaudir tant d'un bon equipament com d'un esplèndid paisatge muntanyenc.

Aquells que fa uns anys no veien cap interès en l'aprofitament de construccions abandonades com a conseqüència d'obres hidroelèctriques, o bé no veien cap interès a mantenir un refugi a les muntanyes de Prades —avui és un centre mundial d'escalada— o, fins i tot, aquells per als quals un refugi era sinònim d'una simple cabana, ara resulta que, amb el pas dels anys, els nostres equipaments són motiu d'enveja.

Això, però, no vol dir que el tema s'hagi resolt del tot. Ben el contrari, ja que els estàndards que han de

complir els equipaments de tota mena són cada vegada més exigents i això, juntament amb el desgast que representa la meteorologia per a aquests mateixos equipaments, segons on estiguin ubicats, fa que l'esforç econòmic necessari per al seu manteniment sigui molt important.

L'Administració està oberta a ajudar-nos, amb el benentès que serà per a millores de consolidació, i no pas per a ampliacions dels equipaments existents, i amb una proporció equivalent a la contribució que el Centre pugui aportar.

El pla de millores dels nostres equipaments representa una gran inversió. És evident que si al Centre volem mantenir amb dignitat la xarxa actual ens cal una política d'explotació dels nostres equipaments molt més rigorosa, de manera que les inversions que es facin tinguin un retorn econòmic que permeti una recuperació en un període de temps raonable i, per altra banda, siguin suficients per mantenir unes condicions mínimes d'acord amb les exigències de les autoritats i els usuaris.

Josep Manel Puente
President del CEC

L'escriptor i fotògraf **Jordi Solà Coll** va fer la fotografia de la portada un dia transparent com el vidre, en la seva recerca constant dels blaus, com ell mateix ens ha indicat. El motiu de la bandera d'oracions isolada que el vent agita és el símbol del Tibet i ens identifica on som. (Presa amb una càmera Nikon FM2 i una lent de 35 mm).

El refugi d'Ulldeter. El desgast que representa la meteorologia per als refugis de muntanya fa que l'esforç econòmic necessari per al seu manteniment sigui molt important.

TIBET

A tocar de la volta del cel

Text i fotografies: **Jordi Solà Coll**

El Tibet resumeix com pocs països la idea de llar sagrada. Terra amb connotacions mítiques, espai de trobada inhòspit, la fonètica del seu nom incita a descobrir, colors, textures i una geografia on l'element quotidià i l'univers de l'esperit es fonen en una realitat més enllà de qualsevol percepció concreta, però a l'abast de tothom.

*Finestra d'una
estança del monestir
de Dirapuk.*

*Pàgines anteriors:
el mont Kailas vist
des del monestir
de Chukku.*

*Llac Manasarovar.
En primer pla una
bandera d'oracions.*

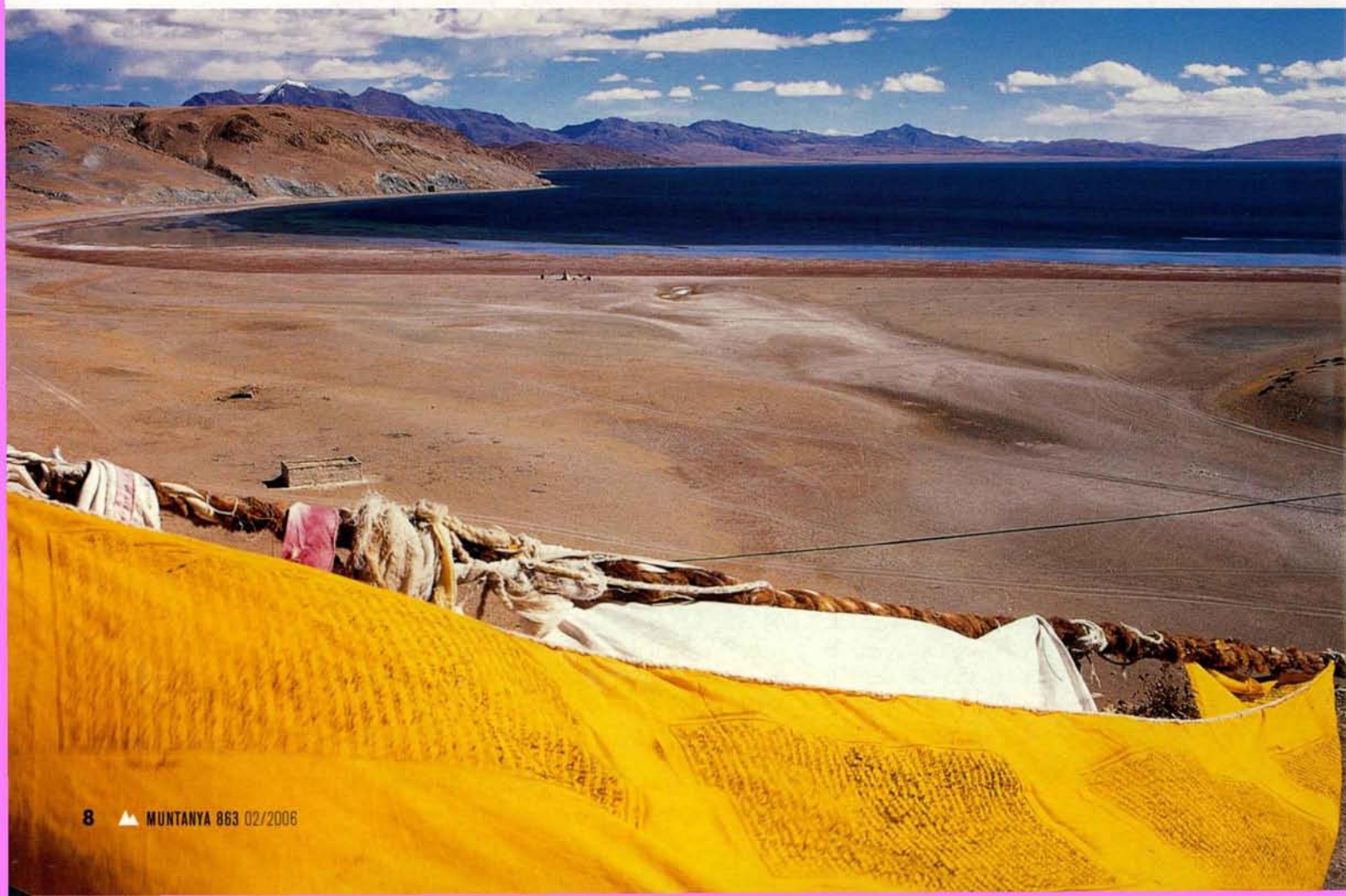
Per copsar el Tibet cal entendre la importància de la idea de pelegrinatge. Aquesta forma part d'un viatge interior i el pelegrí, com a realitat i símbol, és un viatger en essència. País d'origen nòmada, el pelegrinatge s'interpreta aquí com una recerca sense afany, raó per la qual resulta freqüent trobar arreu del Tibet indrets de pelegrinatge arrelats a la tradició budista. No te res a veure l'atzar amb el fet que alguns paratges amarats de beutat concentrin aquella invisible qualitat que els fa esdevenir sagrats; paratges on el viatge mai no acaba, ans al contrari comença.

Un esclat de blau

Llac Manasarovar. Atzur clar sobre blau profund. Els núvols, blancs com la neu dels cims de l'altiplà, projecten ombres fugisseres sobre les aigües d'aquest llac d'origen glacial. A tocar de la volta del cel –som a més de 4.000 m–, Manasarovar és un dels indrets de pelegrinatge al Tibet occidental. Caracteritzen la contrada un horitzó sempre distant i la fascinant desolació de l'orografia. El silenci s'escolta. El vent, que bufa a ràfegues i inesperadament, accentua l'austeritat de l'entorn. Dalt d'un turó, el monestir de Chiu fa de talaia privilegiada: al sud-est, Manasarovar; a recer del turó un llogarret on hi viuen una vintena d'habitants.

Dins del monestir, un grup de pelegrins que celebren una cerimònia religiosa no se sorpren per la presència inesperada de dos visitants arribats d'una terra remota. Acabat el ritu, i després de donar un volt pel monestir, marxen mormolant una pregària. Parlen entre ells en veu baixa. Somriuen discretament, no en va representa un dels punts àlgids del seu recorregut. Quan ja no queda ningú, la soledat recupera la seva dimensió. Buides a les estances, les banderes d'oració bateguen al vent. Les aigües profundes del llac, de lluny estant, semblen estàtiques.

Més enllà de les pròpies creences, caminar per la riba de Manasarovar convida a la meditació. En certa mesura, es podria parlar de la influència de determinats factors, recordem-ho, escollits per l'home en el moment d'instal·lar-se aquí. Per tant, no seria una influència casual, ans intencionat l'efecte produït en un esperit obert a l'extensió de les plàcides aigües sota un cel permanentment blau.

Proper al monestir hi ha un pujol amb un refugi on passar la nit. En té cura un monjo, acompanyat per un novici que amb prou feines supera la desena d'anys. La cuina acull el centre d'aquest petit gran univers. Quan el fred arriba amb el capvespre, la llar brinda un refugi, il·luminat tènueament per una llàntia i unes quantes espelmes, on romandre a recer dels elements. Sopar, esdevé un ritual. Verdures i arròs blanc. Per beure, te ben calent. Els gests en el moment de servir o de mastegar són lents, per destacar la importància del darrer àpat del dia. A Manasarovar, on en aparença passen poques coses, el fet de menjar supera el mer acte instintiu i adquireix una significació especial. Enfora, la nit embolcalla les aigües del llac. Orió indica el camí de ponent.

Les albes a Manasarovar entapissen la volta de daurat. Just abans, quan la fosca encara hi predomina, la veu d'una oració provinent d'una alcova esquerra el silenci. El dia és. El blau del cel guanya en saturació mentre les muntanyes que envolten el llac recuperen la forma. La llum és l'escultor que emmotlla el relleu d'un paisatge minimalista, origen de sensacions properes a l'essencial; les tonalitats canviant amb l'avanç de la claror, les textures aspres d'una terra cada vegada més rogenca, o els contrastes entre el dia i la nit, el fred i l'escalfor, la presència i l'absència, són les busques d'un rellotge en el pas immutable del cicle de les coses.

Les sinuoses elevacions de la rodalia serveixen de mirador privilegiat, així com de pastura als ramats salvatges d'antílops. L'àgil silueta d'aquests animals desplaçant-se per un terreny ondulat, dibuixa amb el moviment, talment herba batuda per la brisa, un bell miratge matinal. Quan deixem el monestir, el monjo

s'acomiada de nosaltres amb l'esguard i agitant lleument la mà. Rere seu, el novici ens somriu ensenyant les seves dents blanques, perfectes.

L'instant de la partida comporta un gest habitual en qualsevol viatge. De fet, viatjar no deixa de ser un adéu continu, la constatació en la consciència de qui viatja que el canvi forma part de la natura del mateix del viatge. En aquest sentit, l'assimilació de l'experiència té en el viatge una gramàtica pròpia que ho expressa: l'abandó del lloc esdevé estratègia. Dit en altres paraules, no hi ha viatge si no hi ha una veritable desafecció per allò assimilat, però que hem d'abandonar. Pot semblar obvi, però el fet de viatjar suposa una renúncia constant que, altrament, té en la repetició d'un gest –la partida–, el seu fonament bàsic. La partitura del vent fa de les seves mentre ascendim per un turó d'inclinació pronunciada, que separa Manasarovar del mont Kailas, l'altre gran centre de pelegrinatge del Tibet occidental, situat a una jornada de viatge. Queda enrere la fabulosa carena del Gurla Mandhata, coberta a perpetuïtat de neu que s'evapora, tot formant una crinera de cabells blancs que s'esgoten dins d'un cel encara pàl·lid, talment les aigües del llac es dissolen en la distància.

Un *xörten* –monument commemoratiu budista– assenyalava el pas que uneix l'àmbit físic d'ambdós centres sagrats. Envoltats d'una naturalesa austera, la bellesa s'expressa en un llenguatge gens convencional. Un incert sentit de transició acompanya les nostres passes. No diem res, car no hi ha res a dir. La nostra única preocupació rau a trobar un refugi abans no caigui la nit. Cap al tard, una cabana de ramaders serveix per a refugiar-nos. Poc després comença a nevar, en un senyal inequívoc de l'hivern que comença.

Tarboche, amb el mont Kailas al fons.

El vent agita les nombroses oracions, escampant arreu pregàries escrites en la superfície translúcida de la tela.

El centre de l'Univers

L'endemà, una catifa blanca de neu cobreix tot l'altiplà, amb la particularitat que està solcada per nombroses petjades de mamífers que s'hi han passejat durant la nit anterior. Ara i adés, els senyals sobre la superfície blanca s'entrecreuen, revelant com una signatura animals de tota mena. ¿On s'han ficat?, em pregunto ja a les envistes de Tarchen, la menuda població on arriben pelegrins d'arreu per iniciar el pelegrinatge al voltant del mont Kailas.

De Tarchen estant, el Kailas no resulta pas visible. Amb tot, les tendes plantades al bell mig del

Monjo (amb indumentària vermella) amb un pelegrí de visita, al monestir de Dirapuk.

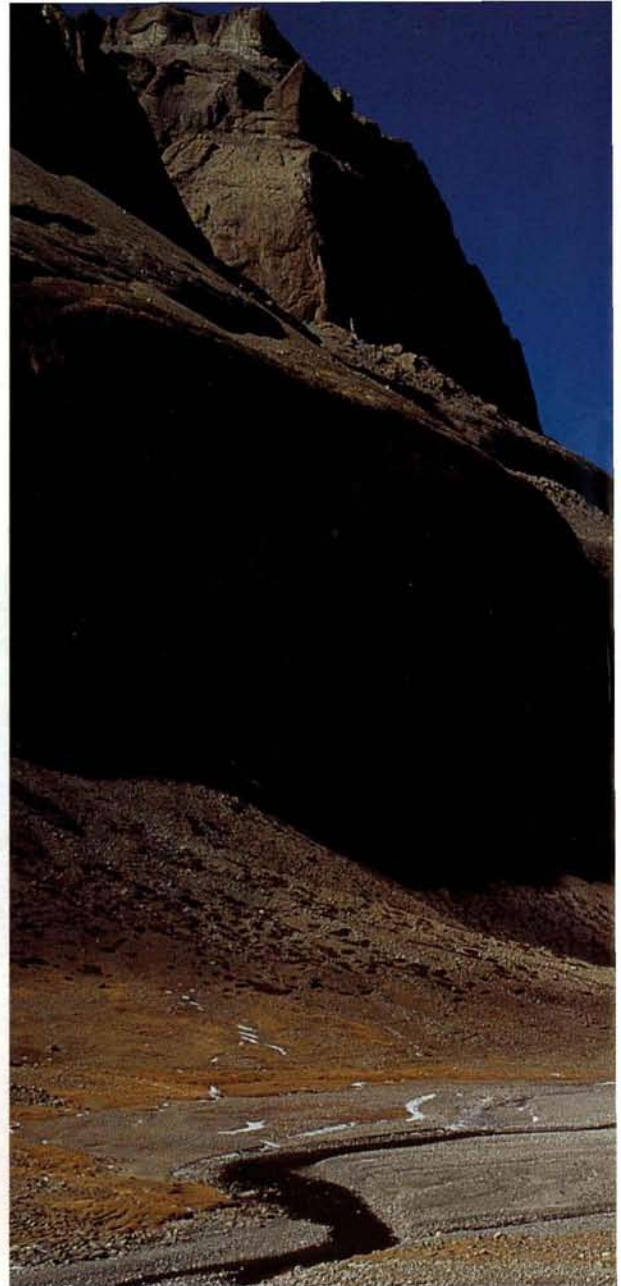

Petits munts de pedres desades pels pelegrins, intersecció entre el record del seu pas per allí i un desig, avisen del camí a d'altres pelegrins. Són fars de pedra en la fi del món.

poble i el deambular de pelegrins amunt i avall, permeten intuir la seva proximitat. Tot i no ser la muntanya més alta de l'Himàlaia, en la cosmogonia de budistes, hinduistes, jainistes i bonpos —la tradició anterior al budisme tibetà— simbolitza l'eix de l'Univers: el mític mont Meru. És així que la *khora* —pelegrinatge, en llengua tibetana— agafa volada per a cadascuna d'aquestes tradicions religioses.

Fer la *khora* implica per al pelegrí accedir a l'interior d'una geografia molt específica. Per entendre-ho millor cal considerar el mont Kailas com el centre d'un *mandala*. En la tradició budista un *mandala* equival a una representació geomètrica del cosmos. Així tenim que la muntanya representa l'Univers tridimensional a circumval·lar. Precisament, la paraula *khora* remet a la idea de 'donar voltes' o de 'girar', mentre que *mandala* significa 'cercle'; és a dir, el cercle que dibuixarem en caminar al voltant de la muntanya.

Poques hores després de deixar Tarchen, el mont Kailas ens ofereix, en la llunyania, la primera imatge de si mateix. De simetria irregular i amb un cim de neus eternes, el seu aïllament fa que excel·leixi de la resta del paisatge que l'envolta. Al marge de consideracions simbòliques, s'intueix com a inevitable la

fascinació que genera la simple visió de la muntanya, però en cap cas la d'una muntanya qualsevol.

La gran bandera d'oracions de Tarboche indica la proximitat del primer dels monestirs de la *khora*. A vol d'ocell, ben amunt a dalt d'un cingle, el monestir de Chukku testimonia la presència humana enmig de tanta immensitat.

Un grup de pelegrins no fa gaire que ha arribat al monestir. Caminen al voltant d'un mur fent rodolar una sèrie de molins d'oracions disposats un darrere l'altre. Cada gir d'un dels molins simbolitza un *mantra* —fórmula sagrada recitada com una pregària. Cada volta sencera al mur equival a una petita *khora* i, segons la tradició budista, qualsevol pelegrinatge ha de seguir la direcció de les agulles del rellotge. Des del monestir, la vista mostra el mont Kailas esplendorós; just dessota, el camí que s'endinsa a la vall de Lha Chu.

Per la vall de Lha Chu

Quan penetrem a l'interior de Lha Chu, ho fem sense perdre de vista el fil d'un rierol que corre paral·lel a nosaltres. A causa de l'altura, l'aire s'enraireix. Poc a poc, no podria ser d'altra manera, se'n revela l'experiència de caminar feixugament, de com

en aquestes circumstàncies els detalls, per més petits que siguin, adquireixen una significació especial. Petits munts de pedres desades pels pelegrins, intersecció entre el record del seu pas per allí i un desig, avisen del camí a d'altres pelegrins. Són fars de pedra en la fi del món.

En aquest esdevenir-se la muntanya es desplaça en relació al nostre moviment, oferint a cada passa una nova perspectiva. Amb la cara oest del mont Kailas precipitant-se al buit, a l'altra banda de la vall cascades congelades davallen per titànics espadats de color ocre, que reforcen la impressió d'estar a la mercè d'un deliri imaginat per algun pintor surrealista. La llum matisa formes i tonalitats. La quietud arriba a la màxima expressió. Tot sembla haver-se deturat.

És com trobar-se en el mirall d'Àlícia. ¿A quin costat, però? En tot cas, aquí hom comprèn la significació de la muntanya. Com Manasarovar, el mont Kailas implica un procés de reflexió. La diferència consisteix en el fet que si Manasarovar és un paisatge obert, de grans espais i perspectives gairebé inabastables, Kailas es caracteritza per una geografia tancada, íntima i espectacular alhora. Després de caminar durant hores, perduda la noció del temps, quan qualsevol idea de

destí ha esdevingut fantasia, la vall de Lha Chu s'obre com una flor per retornar-nos a un paisatge menys dramàtic, més familiar; el monestir de Dirapuk.

En un continent deshabitat com aquest, Dirapuk sorgeix com un oasi. El color rogenc del *dukhang* –estança per a les pregaries– destaca de la resta, i indica la posició exacta que ocupa en la penombra. A diferència dels grans monestirs de la rodalia de Lhasa, habitats per centenars de monjos, aquí són pocs els membres que configuren la comunitat. En veuren's arribar exhausts, un monjo surt al nostre pas per oferir-nos hospitalitat. A l'abric de la cuina, un altre monjo ens serveix un te ben calent, que bevem lentament, assaborint-ne l'escalfor i el gust agre de mantega. Intercanviem uns quants gests per intentar explicar, ajudats per algun mot en tibetà, la nostra vivència per Lha Chu. De fet, l'explicació queda en això, en un intent, no per la manca de vocabulari adequat, sinó per la proximitat de la situació i la necessitat d'una major perspectiva temporal per copsar-ne la veritable dimensió.

No hi ha dubte que el sol abans del zenit proveeix la millor hora per contemplar des de Dirapuk la cara nord del Kailas. Envoltat de cims nevats, les siluetes de les muntanyes circumdants aparenten

Vall de Lha Chu.

Envoltat de cims nevats, les siluetes de les muntanyes aparenten estar en etern pelegrinatge.

**Pelegrí abans
de començar
la khora.
Tarchen.**

estar en etern pelegrinatge. L'espadat, que davalla en vertical un miler de metres, gairebé sense inclinació, produeix un rar efecte dramàtic sobre qui el contempla. Un dramatisme que genera calma, les veus d'uns pelegrins conversant a l'interior d'una tenda mentre preparen la pitança, el brogit d'un rierol que surt dessota les aigües gelades, l'oreig que mormola enlloc, un núvol, el vol d'un voltor, en cercle i cadència regular, tot expressa impermanència en contrast amb la sòlida mola del Kailas.

A mitja jornada de Dirapuk, en direcció al l'est, Drömla, a 5.636 m d'altitud, és el punt més alt de la *khora*. Segons la tradició budista, en aquest pas de muntanya que trobem durant el segon dia de pelegrinatge, hi resideix Drömla —o Tara, que traduït del sànscrit vol dir 'la que ajuda a creuar'—, la deessa de la misericòrdia, en una

clara metàfora de l'ajuda que necessitem per abastar la collada. Sense commiseració, uns pelegrins ens deixen enrere mentre exclamen *¡la, so, so, so, so!*, un crit d'alegria, ja a les envistes del pas. A Drömla mateix, els pelegrins recolzen el cap en una gran roca com a mostra d'agraïment i reciten *mantres*. El vent agita les nombroses banderes d'oracions, escampant arreu les pregàries escrites en la superfície translúcida de la tela. A partir d'ara continuarem circumval·lant el mont Kailas però sense veure'l, tot i que com una presència ben definida persistirà en la nostra memòria.

Durant el descens baixem per un pendent prou difícil fins a topa-nos amb una glacera difícil de creuar, polida capriciosament com un immens quars abandonat per un gegant. Potser sigui el fred, o potser el vent que batega amb força inusitada, el que fa que unes paraules del *Shiva Purana* —un text sagrat de l'hinduisme— vinguin al cas. En concret, aquelles que diuen que al mont Kailas «es troba el paradís de Shiva, entapissat de meravellosos jardins». Conscient del seu sentit al·legòric, hi penso en aixecar-me per tercera vegada de la superfície gèlida i encarar un darrer esforç per acabar de franquejar-la.

tan minúscul, tan insignificant. Ni tampoc tan lliure com ara de cap altra expectativa que no sigui veure sortir la lluna pel llevant, indefens davant la majestat indesxifrabla del paisatge.

En un moment indeterminat, el meu company i jo ens retrobem. Esgotats, i amb l'absurda sensació d'estar extraviats, fem l'únic que podem fer i seguim endavant. De sobte, el vent amaina. Portem caminant deu, dotze, quinze hores. Qui sap si vint. El temps s'ha esvaït. Quan a la fi, una magnífica lluna plena s'eleva de rere la carena per omplir d'una tonalitat porpra l'espai sencer. Una sensació d'alegria omple els nostres cors, traduïda en una dansa nocturna de curta durada. Sensació que augmenta tan bon punt arribem a

*Camí de Drömla.
Vessant oriental
del Kailas.*

*Monestir de Chiu
a l'hora del crepuscle.*

Un món de silenci

Quan la vall de Lham Chu s'obre immensa vers el sud, sembla impossible no sentir la remor de la pròpia respiració. A la llum d'un capvespre caut, una suau calitja recull i desa en alternança una gradació blavosa molt tènue que tenyeix un món de silenci i quietud absoluta. El cabal congelat d'un riu tornarà a orientar-nos; seguint-lo arribarem al monestir de Zutulpuk. Preocupats per la nit que s'acosta a grans gambades, accelerem el ritme. Caminar pelegrinant, pelegrinar mentre caminem. ¿Què és primer? En companyia d'aïtal soledat, s'extrema més encara la consciència de si mateix. Reflexió rere reflexió esdevé l'inevitable: com un mantell, la nit cobreix la vall.

Per a la nostra desesperació el vent bufa amb més força que quan baixàvem de Drömla. Procurant de no perdre de vista la sortida de la vall, que encara lluny s'assembla a la depressió d'un embut de proporcions descomunals, fem via a cor que vols i una mica com podem. Malauradament, perdo per moments el meu company, que de sobte torna a reapèixer com una silueta estranya. Vist de lluny em recorda a mi mateix o potser un miratge. ¿De veres es tracta d'ell? ¿De qui, si no? Mai no m'havia sentit

Zutulpuk davant la mirada incrèdula d'uns ulls, probablement d'una guineu, que brillen en la nit.

El monestir de Zutulpuk serveix de refugi en la segona jornada de la *khora*. Emmarcat entre carenes de contorns amables, a l'escalf d'un sol agradable cal afegir-hi el caliu del monjo que viu a la contrada i té cura del monestir, així com el de la família, una parella i el seu fill de tres anys, que també viuen aquí. Fora del nostre abast visual, el mont Kailas continua influent a causa de la seva proximitat, i en nosaltres, fruit de l'experiència del pelegrinatge.

La història narra que el místic i poeta Milarepa va habitar una cova propera a unes cascades de gel, a no gaire distància de Zutulpuk. No és rar, ja que es tracta d'un indret contemplatiu. Aquí, les variacions del paisatge depenen més de la llum que no pas de la translació del viatger. A l'hivern, quan la lluna surt rere la gran carena enfront del monestir, Venus s'amaga a ponent en perfecta harmonia amb l'astre nocturn. La claror lunar reflecteix en un cabal gèlid un caminant imaginari. Aleshores, el vol d'un voltor insomne, que dansa amb l'ombra d'una parella imaginària, s'enlaira fins a abastar la nit per assenyalar el camí de l'endemà, que du a l'inici sense fi de la *khora*.

En un moment indeterminat, el meu company i jo ens retrobem. Esgotats, i amb l'absurda sensació d'estar extraviats, fem l'únic que podem fer i seguim endavant.

Els pioners de la geologia a Catalunya

Text: **Carmina Virgili**

Al segle XVII, Newton, amb la seva obra *Philosophiae naturalis principia mathematica* (1687), demostrà que els moviments dels astres es regeixen per unes lleis que poden expressar-se matemàticament. Amb aquesta afirmació començà la física i la ciència moderna, però la geologia científica no es desenvolupà fins al segle XIX. Restà tants anys presonera dels mites i de la Bíblia perquè l'escala de temps i d'espai en què es desenvolupa la vida del nostre planeta en feia més difícil l'estudi científic.

ROGER ROVIRA

Fou Charles Lyell, amb el seu llibre *Principles of geology* (1830-1833), qui mostrà que per explicar les formes i estructures de la Terra no cal recórrer a l'acció d'estranyes i remots cataclismes, ja que són el resultat dels mateixos processos naturals que avui podem observar: l'erosió marina i fluvial, els terratrèmols i volcans..., actuant al llarg de milers i milions d'anys. Sostingué, causant un cert escàndol entre els seus contemporanis, que els dipòsits de grava i sorres dels voltants de Londres no eren el resultat i la prova del diluvi universal sinó antics sediments del Tàmesi. Al mateix temps la revolució industrial, amb la necessitat del carbó per obtenir energia i la del ferro per construir maquinàries, feia que fos necessari conèixer el subsòl per aprofitar-ne adequadament els recursos i, per tant, contribuï a despertar l'interès per la geologia.

Els inicis dels estudis geològics a Catalunya

Catalunya quedà força temps al marge d'aquest moviment científic. La Universitat de Barcelona havia estat traslladada a Cervera per ordre de Felip V, com a càstig als catalans per haver recolzat el pretendent austríac durant la Guerra de Successió; tampoc el règim absolutista regnant no afavoria l'activitat científica. La Reial Acadèmia de Ciències, fundada el 1764, era dels pocs nuclis que tenia inquietuds científiques, però fou clausurada el 1824, igual que altres institucions científiques i culturals. Només a mitjan segle XIX, amb el regnat d'Isabel II, començà una etapa d'una certa liberalització i lleugera recuperació econòmica. L'any 1836, la Universitat tornà a Barcelona. La Reial Acadèmia de Ciències s'obrí de nou el 1832, i el 1835 s'hi impartiren cursos de mineralogia, geologia i explotació de mines, i ben aviat el seu Gabinet d'Història Natural fou un dels més importants de Catalunya.

El sentiment de la necessitat de conèixer i «recuperar» el nostre país i les inquietuds culturals d'amplis sectors de la societat catalana són a la base del moviment excursionista que es desenvolupà al segle XIX a Catalunya. Així, el 1876, un petit grup d'amics fundaren l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, amb la finalitat d'«investigar tot el que posés atenció al concepte científic, artístic o literari». Fou un projecte engrescador que aviat reuní la majoria dels intel·lectuals catalans. L'associació començà amb tres seccions: la Científica, l'Artística i la Literària; però dos anys després es creà la Secció Topogràfica, que es comprometia en la missió de «completar el mapa de Catalunya».

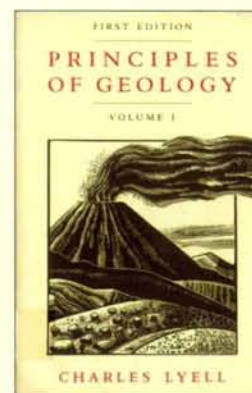
La recerca de noves fonts d'energia

El desenvolupament de la indústria tèxtil a Catalunya explica també un interès creixent per la ciència i la tècnica en general, i per la geologia en particular, lligada a la importància de la recerca minera de combustibles. La competència de preus amb altres països i les exigències obreres creixents fa que resulti indispensable mecanitzar-la, i per fer-ho es necessita d'una força motriu a un preu raonable. Seguint l'ex-

emple de la indústria tèxtil anglesa, es pensa en les màquines de vapor. El 1830, en Josep Bonaplata, n'importa una d'Anglaterra per a la fàbrica d'indianes que té al Raval. El 1832, aquesta fàbrica, que portava amb orgull el nom d'El Vapor, és la primera d'Espanya a utilitzar aquesta nova energia, que ben aviat substituirà completament l'energia «de sang» (tracció animal) i no és fins més endavant que prendrà protagonisme en front de la hidràulica. El ferrocarril que es construeix el 1848 entre Barcelona i Mataró, és una raó més de la necessitat de trobar jaciments de carbó a Catalunya.

L'interès per la mineria i la geologia

A Espanya, el descobriment de plom i plata a Huelma, de mercuri a Almadén, de plom a Linars, de coure a Río Tinto i de ferro al País Basc, havia despertat l'interès per la mineria metàl·lica i la geolo-

Portada del llibre *Principles of geology*, de Charles Lyell.

LLUIS M. VIDAL. ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CEC

LLUIS M. VIDAL. ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CEC

Vista de les mines de Surroca al terme d'Ogassa i, a dalt, Mina Eugènia, a Bellmunt del Priorat (març del 1901).

A la pàgina esquerra: amb el desig d'augmentar el contingut del museu, el Dr. Bataller, malgrat la seva greu invalidesa parcial, organitzà algunes expedicions. En la fotografia és a Fuentelespino de Moya, en plena campanya d'exploració geològica (juliol del 1859).

Cal Més-Xic, de la població de Bagà, a la comarca del Berguedà. Antiga fàbrica, en la qual s'obtenia petroli per destil·lació d'esquistos bituminosos.

A la pàgina dreta: a dalt, façana del Seminari Conciliar de Barcelona; a baix, la sala d'exposició del Museu Geològic

gia. El 1833 s'havia fundat la Direcció General de Minas, i el 1849 inicià les seves tasques la Comisión de la Carta Geológica de Madrid y General del Reino. Quan aquesta comissió emprengué un estudi sistemàtic de la Península, l'enginyer Felip Bauzá publicà, els anys 1874 i 1876, els primers resultats dels seus treballs sobre les províncies de Girona, Tarragona i Lleida, i foren ampliat posteriorment per Mallada a Tarragona i per Maureta a Barcelona.

L'impuls dels estudis geològics a Catalunya

L'impuls definitiu per a la geologia a casa nostra arriba el 1869, quan Lluís Marià Vidal, nascut a Barcelona el 1842 i que havia marxat a Madrid a estudiar enginyeria minera, torna a Catalunya com a funcionari de la Delegació de Mines i comença a estudiar els carbons de Berga. Les publicacions que féu sobre l'edat i les característiques de la formació geològica que els contenen, i que ell identifica encertadament com a garumnià, li donaren prestigi internacional. El 1883 dimiteix del càrrec de funcionari i s'ocupa de l'explotació de la conca carbonífera de la Seu d'Urgell. Llavors també va fer estudis sobre les fonts termals de Caldes de Malavella, de l'estany de Banyoles i de les mines de carbó de Sant Joan de les Abadesses. En un moment donat, aquest jaciment es considera tan important i, sobretot, hi ha tant d'interès per trobar carbó a Catalunya, que s'hi construeix una línia ferroviària per tal d'explotar-lo. A més de les seves activitats professionals, Vidal portà un gran dinamisme a la vida científica catala-

na. Cal recordar que fou un dels primer socis de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i president del Centre el 1896, que curiosament és el mateix any en què va escalar la pica d'Estat per la via directa. També presidí l'Ateneu Barcelonès i l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Fou, sense cap dubte, el primer gran geòleg català, i marcà molt positivament la vida científica i cultural catalana.

La fundació del Museu Geològic del Seminari

Gairebé contemporani de Vidal és Jaume Almera (1845 – 1919), que havia fet simultàniament estudis eclesiàstics i civils i s'havia doctorat en ciències naturals. L'any 1874 va començar a fer classes al Seminari Conciliar i rebé l'encàrrec de les autoritats eclesiàstiques de fundar-hi un museu de geologia, per tal de «rebatre la falsa ciència que tant presumeix actualment de les seves conquestes i de demostrar que la vertadera ciència està en conformitat i harmonia amb la religió». Evidentment, allò que les autoritats eclesiàstiques qualifiquen de «falsa ciència» i que volen combatre és el darwinisme i la teoria de l'evolució, alarmades per l'interès que despertaven entre els ciutadans cultivats. El *Diari Català*, de Valentí Almirall (1879), va publicar en fascicles *El viatge del «Beagle»*, de Charles Darwin; era la primera vegada que es publicava aquest text a Espanya. També el 1850 s'havia editat a Barcelona l'obra *Origen del hombre por selección natural y sexual*, la primera traducció al castellà. Jaume Almera era, sens dubte, contrari a les teories evolucionistes, però no en féu, d'aquesta qüestió, l'objectiu principal de la seva feina; l'objectiu de la seva vida fou el Museu Geològic del Seminari i la recerca geològica a Catalunya. Realitzà un treball extraordinari en qualitat i quantitat, molt aviat reconegut internacionalment.

El primer Congrés Geològic Internacional i la fundació del Museu Martorell

L'any 1878 fou celebrat a París, al mateix temps que una Exposició Universal, el primer Congrés Geològic Internacional, al qual assistiren Lluís Marià Vidal i Jaume Almera. Els nostres compatriotes mostraren als seus col·legues presents en el congrés la tasca que ells estaven fent a Catalunya, i també pogueren apreciar la importància que es donà a la geologia (mapes, esquemes i col·leccions de minerals i fòssils) dins de l'Exposició. Aquest mateix any 1878, es produí un altre esdeveniment important per al futur de la geologia a casa nostra: la donació d'una valuosa col·lecció de fòssils i minerals que el patrici barceloní Francesc Martorell féu a la Ciutat, i el compromís de l'Ajuntament de construir un museu per allotjar-la en els terrenys que ja estava preparant per a l'exposició del 1888; un compromís que l'alcalde Rius i Taulet complí amb la construcció de l'edifici que s'inaugurà el 1882 i que encara allotja la mostra. El Museu de la Ciutadella o Museu Martorell es convertí en un centre d'estudi i de recerca. Pocs anys després de la seva fundació, Artur Bofill i Poch en fou nomenat director. Advocat de gran cultura i confortable fortuna, es va dedicar a col·leccionar minerals, fòssils i mol·luscs fins a esdevenir un bon geòleg i un excel·lent paleontòleg. Fou també un actiu soci del nostre Centre, col·laborà amb Almera i consagrà la seva vida al Museu, del qual fou director entre el 1890 i el 1920.

El mapa geològic de la província de Barcelona

La Diputació de Barcelona considerà la necessitat d'impulsar l'elaboració d'un mapa geològic de la província. Aquell que havia fet André Vézian el 1856 havia quedat antiquat i cobria una superfície molt limitada; per això, el 1869, varen encarregar una

ROGER ROVIRA

Portada del llibre *Curs de geologia dinàmica i estratigràfica aplicada a Catalunya*, de N. Font i Sagué, publicat pel Centre Excursionista de Catalunya el 1906.

nova cartografia que contingués tota la província a un geòleg francès exiliat a Barcelona, Henri Moulin, que no complí l'encàrrec. Finalment, el 1884, ho proposaren a Almera, que amb els seus treballs al Museu del Seminari havia adquirit un gran prestigi. Ell i els seus col·laboradors, principalment Artur Bofill, compliren tan eficaçment l'encàrrec que, quatre anys després, a l'Exposició del 1888, se'n pogué exposar el primer full, el dels voltants de Barcelona (a escala 1:100.000). Aquell mateix any, oficialment comissionats, el presentaren al IV Congrés Geològic Internacional de Londres. Entre el 1891 i el 1913, se'n publicaren cinc fulls (uns 2.400 m², a escala 1:40.000), dels dotze que n'havien previst. És una feina excel·lent, molt superior a la que estava realitzant la Comissió Nacional a Madrid, fet que reconegueren els mateixos membres d'aquesta comissió. Plantejà molts problemes, entre altres el de fer una base topogràfica, que ja fou resolta per Eduard Brossa. La confecció del mapa comportà la recol·lecció de mostres de roques, minerals i fòssils que foren estudiats, classificats i conservats adequadament per a futures comprovacions i estudis.

Aquests treballs tingueren ressò internacional, i la Societat Geològica de França decidí celebrar una reunió a Catalunya el 1898, la primera que feren fora del seu país. L'organització fou encarregada a Vidal, Almera i Bofill. Va resultar tot un èxit i el *Butlletí* d'aquesta Societat publicà una ampla i elogiosa ressenya. Malaauradament, però, els noranta són uns anys de crisi econòmica i social: la fil·loxera s'estén per les vinyes; la violència, per les ciutats, i la repressió, per les institucions. La pèrdua de les últimes colònies va fer augmentar la crispació i el pessimisme a Espanya, i Catalunya es veié obligada a buscar nous mercats per a la seva indústria tèxtil.

Els inicis del segle xx i els estudis geològics

El tombant de segle representà un notable canvi de situació. El 1902, Alfons XIII esdevingué rei i jurà la Constitució, el govern es liberalitzà, disminuint les tensions polítiques i socials, i milloraren lleugerament les relacions entre Madrid i Catalunya. Llavors aparegué un nou actor a l'escenari de la geologia catalana: Norbert Font i Sagué (1874 – 1910), que ja havia participat com a estudiant en la reunió de la Societat Geològica de França a Catalunya. Col·laborà en el Museu del Seminari amb Almera, i se'l considerava el seu successor, però la seva mort, als 35 anys, frustrà aquest projecte. Deixà una forta empremta en la vida cultural i científica de la ciutat gràcies a l'extraordinària activitat que realitzà des del nostre Centre. Hi havia ingressat l'any 1878 i el 1887 hi presentà un projecte d'estudi sobre «La geologia pura i aplicada de Catalunya». L'any 1904 hi començà uns cursos de geologia, que reunien, igual que les seves conferències, un públic tan nombrós com qualificat. Fruit d'aquestes activitats fou el llibre *Curs de geologia dinàmica i estratigràfica aplicada a Catalunya*, publicat pel mateix Centre l'any 1906 i reeditat posteriorment (1926). És un llibre que, a més de ser interessant pel contingut, té el mèrit extraordinari d'aportar per primera vegada a la llengua catalana un lèxic científic de geologia. Font i Sagué va tenir un important protagonisme en la realització i l'edició de la monumental *Geografia de Catalunya*, de Carreras Candi. L'activitat de Font i Sagué s'estengué també a altres aspectes de la vida cultural i científica catalana; és ben coneguda la seva dedicació a les recerques espeleològiques que realitzà en el marc del Centre Excursionista. Com a secretari de la Junta de Ciències Naturals de Barcelona,

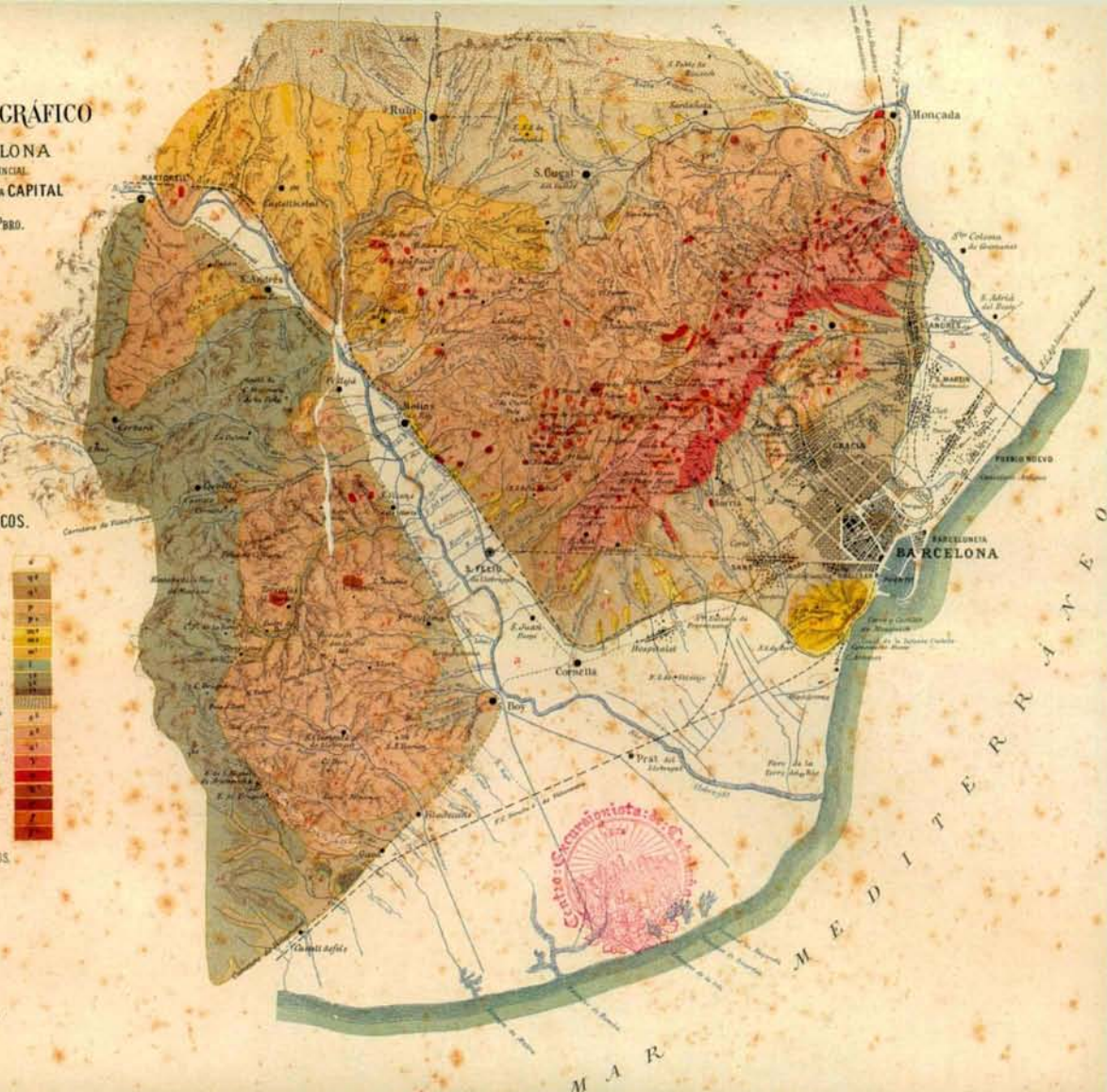

FERRAN ALEXANDRI

ROGER ROVIRA

Fòssils exposats a les vitrines del Museu Geològic del Seminari.

col·laborà activament en l'enriquiment de les col·leccions del Museu Martorell. Fou seva la iniciativa d'instal·lar una col·lecció de «Grans blocs de pedres de construcció i altres usos de Catalunya» al voltant de l'edifici del Museu, el primer inventari de roques industrials de Catalunya —arribà a tenir-hi 133 exemplars. La seva mort prematura, el 1910, l'impedí de participar en una nova etapa que s'obria al nostre país.

Aquest mateix any, Prat de la Riba, elegit president de la Diputació de Barcelona, proposà la unió de les quatre Diputacions catalanes en Mancomunitat, que es constituí formalment el 6 d'abril del 1914. Aquest fet donà un gran impuls a Catalunya, que es posà de manifest en la renovació urbana, l'organització de la xarxa telefònica per Esteve Terrades i la de Biblioteques Populars per Eugeni d'Ors. Es creen noves institucions: l'Escola Superior d'Agricultura, l'Escola Normal i la de Bibliotecàries, entre moltes altres. L'Institut d'Estudis Catalans lidera la vida cultural i científica del país. El Museu de la Ciutadella s'amplia i enriqueix amb el llegat de les col·leccions de Marià Vidal i de l'Acadèmia de Ciències. A la Universitat de Barcelona s'havia creat, l'any 1910, la llicenciatura de ciències naturals. De Madrid hi vingueren llavors, com a catedràtics, Francisco Pardillo i Maximino San Miguel, i poc

després hi entrà Jaume Marcet i Riba, com a professor ajudant. Aquest últim fou un dels geòlegs que continuà al Centre la tasca d'ensenyament i difusió de la geologia iniciada per Font i Sagué, que s'havia incrementat notablement amb la creació, l'any 1908, d'una Secció de Geologia i Geografia. Al Centre s'organitzaven també pràctiques de camp i de gabinet que completaven les lliçons, sempre massa teòriques, de la Universitat.

Marià Faura i Sans (1886 – 1941), deixeble de Font i Sagué, fou el continuador de la seva obra al Centre, encara que es dedicà més intensament als treballs de recerca i geologia aplicada que de difusió científica. La seva tesi doctoral sobre els terrenys paleozoics de Catalunya, publicada el 1912, constituí una important aportació científica, ja que era un tema molt poc conegut en aquells moments. Faura i Sans, com Almera i Font i Sagué, es formà al Seminari de Barcelona, però estudià a la Universitat i en acabar el doctorat no va fer una «carrera eclesiàstica» com havien fet ells, ja que totes les seves activitats es desenvoluparen en el món civil. Començà com a auxiliar a la Universitat de Barcelona i, el 1916, el nomenaren

*Mapa geològic de la
província de Barcelona
fet per Jaume Almera.
Primer full, el dels
voltants de Barcelona.*

ROGER ROVIRA

Jaume Almera, Marià Faura i Sans, Artur Bofill, Norbert Font i Sagué i Lluís Marià Vidal, il·lustres geòlegs, socis del Centre Excursionista de Catalunya.

professor de geologia de l'Escola Superior d'Agricultura de la Mancomunitat i responsable de la secció de paleontologia del Museu. Aquest mateix any assumí el conveni que tenien Almera i Bofill amb la Diputació i, més tard, la Mancomunitat li encarregà l'elaboració del Mapa Geològic de Catalunya. El projecte de cartografia ja no es preveia solament per cobrir la «província de Barcelona», sinó que comprenia tot Catalunya. Calia, per tant, trobar una escala adequada a aquesta nova dimensió i que permetés també la coordinació amb l'1:50.000 que s'estava fent a l'Institut Geològic

co y Minero de España. Es decideixen per l'1:100.000 i Catalunya queda coberta per una quadrícula de 43 fulls. Des del 1922 fins al 1924, es publicaren sis fulls del Mapa i s'enllestiren o es començaren un bon nombre de fulls més. Faura i Sans participà activament en l'etapa d'estructuració política, cultural i social que es vivia en aquells moments al nostre país. El 1914, estudià l'explotació d'uns materials bituminosos de l'eocè inferior, a la vora de Sant Joan de les Abadesses. Per destil·lació, s'extreia petroli en unes instal·lacions de Bagà, on encara es conserven les ruïnes d'un forn, i se n'obtingueren més de 3.400 tones. Al Centre Excursionista de Catalunya, Faura i Sans organitzà, el 1919, una magnífica exposició de mapes (més de 200 documents), amb valuoses peces del segle XVI, cedides per diverses institucions. L'any 1921, hi presentà una comunicació sobre «Els meteorits de Catalunya», una total novetat en aquella època. L'hivern de 1923-1924, dirigí una expedició destinada a determinar l'avanç anual de la gelera de l'Aneto, la primera recerca d'aquest tipus empresa a casa nostra. Mentrestant, a Catalunya, sobretot a Barcelona, hi ha canvis socials i polítics que provoquen tensions i violència. La vaga de la Canadenca a Barcelona (1919) i la lluita dels rabassaires al món rural, el desastre d'Annual (1921) i la tramesa de soldats a la guerra del Marroc, foren motius de protestes violentament reprimides. En aquesta situació, el general Primo de Rivera va proclamar la dictadura el 15 de setembre del 1923, fet que obrí un nou capítol, un dramàtic capítol, en la història de la geologia i dels geòlegs a Catalunya. Es dissol el Servei del Mapa Geològic, i també moltes altres institucions. Faura i Sans és destituït de totes les seves funcions, i també tots els professors i caps dels centres creats per la Mancomunitat, alcaldes i altres càrrecs electes.

El XIV Congrés Geològic Internacional

El 1926, Espanya fou la seu del XIV Congrés Geològic Internacional, principalment per l'interès que despertaven els importants jaciments metàl·lics i no metàl·lics que en aquells moments s'hi explotaven, la major part per companyies estrangeres. Les sessions foren celebrades a Madrid, però hi va haver dues excursions a Catalunya, en què es visitaren els jaciments de potassi de la Depressió Central, que s'acabaven de descobrir. Faura i Sans va contribuir a preparar les excursions, però fou substituït en la direcció. El resultat principal del Congrés fou mostrar als professionals estrangers l'interès i la varietat de la constitució geològica d'Espanya i la bona qualitat dels afloraments. Això motivà la visita sistemàtica al nostre país per part de nombrosos equips de diferents universitats d'Europa. Evidentment, contribuïren al coneixement de les estructures i dels materials del subsòl, però no a l'avanç de la geologia a Catalunya, ja que, amb poques excepcions, la seva col·laboració i comunicació amb els geòlegs del país fou gairebé nul·la.

Malgrat tot, la nostra ciutat creixé i es modernitzà. Es preparà una nova Exposició Internacional, la del 1929, que fou celebrada a la muntanya de Mont-

CIÈNCIES NATURALS

El Museu Geològic del Seminari abans de la Guerra Civil.

Els vencedors del 1939 depuraren Faura i Sans dels seus càrrecs, i dos anys més tard morí completament aïllat.

juïc. L'any 1925, s'inaugurà el primer tram del Gran Metro a les Rambles i, el 1926, el Transversal, que, per les dimensions que tenia, representà un gran repte i encert tecnològic. La nostra ciutat continuà creixent amb un urbanisme caòtic que no tingué gran cosa a veure amb les previsions del pla Cerdà. Del 1875 al 1931, Barcelona passà de tenir menys de 250.000 habitants a tenir-ne més d'un milió, però les institucions científiques no seguiren aquest ritme.

La República i l'impuls de la vida científica i cultural

La proclamació de la República, el 14 d'abril del 1931, i l'aprovació de l'Estatut l'any següent, representaren un impuls per a la vida científica i cultural de Catalunya, i l'Autonomia Universitària, el 1933, donà una nova vida a aquesta institució. Al Museu, al Seminari i a l'Acadèmia de Ciències continuava la recerca geològica, com en el nostre Centre la tasca de difusió i d'ensenyament: Jaume Marcet i Pau Vila hi donaven cursos de geografia i geologia dels voltants de Barcelona. Amb el nou règim polític, Faura i Sans recuperà la seva plaça a l'Escola d'Agricultura i fou nomenat, el 1933, professor de la Universitat Autònoma. L'any 1931, redactà un avantprojecte per a l'organització d'un Institut Geològic de Catalunya, però no es va poder portar a terme. Durant la Guerra Civil, s'encarregà dels informes geològics i geotècnics dels refugis antiaeris que es construïren a Barcelona —el primer intent de geologia urbana a la nostra ciutat—, però el seu temps ja va passar. Els vencedors del 1939 el depuraren dels seus càrrecs i dos anys més tard morí completament aïllat.

Els estudis geològics a Catalunya durant la postguerra

La Guerra Civil (1936-1939) havia devastat les instal·lacions del Museu del Seminari, dificultat la vida de la Universitat i avortat els projectes de futur. El lent «despertar» de la postguerra significà, amb moltes limitacions, la represa de l'activitat cultural i

El Dr. Bataller impartint una classe de química als seus alumnes.

científica al país. El Museu del Seminari, sota la direcció del Dr. Bataller, emprengué coratjosament la reconstrucció de la biblioteca i de les col·leccions, i comptà per fer-ho amb l'ajuda inestimable del Centre Excursionista, que li cedí les seves col·leccions. A la Universitat, l'any 1943, amb l'arribada del Dr. Solé Sabarís a la càtedra de geografia física, començà la renovació de la recerca geològica a Catalunya. Vingué amb ganes d'ensenyar i d'investigar, venia sobre tot amb una qualitat que era gairebé inexistent en aquella època: la capacitat de formar deixebles. Ell fou l'iniciador i el mestre de la que s'ha denominat *escola catalana de geologia*, que s'estengué al llarg i ample de tot Espanya. Per això, encara que sigui contemporani nostre, podem considerar-lo un dels pioners. Em plau recordar i subratllar aquí que ell i també Vidal, Almera, Bofill, Font i Sagué, Faura i Sans, Marcet i Bataller, foren, al mateix temps que excel·lents geòlegs, socis del Centre Excursionista de Catalunya.

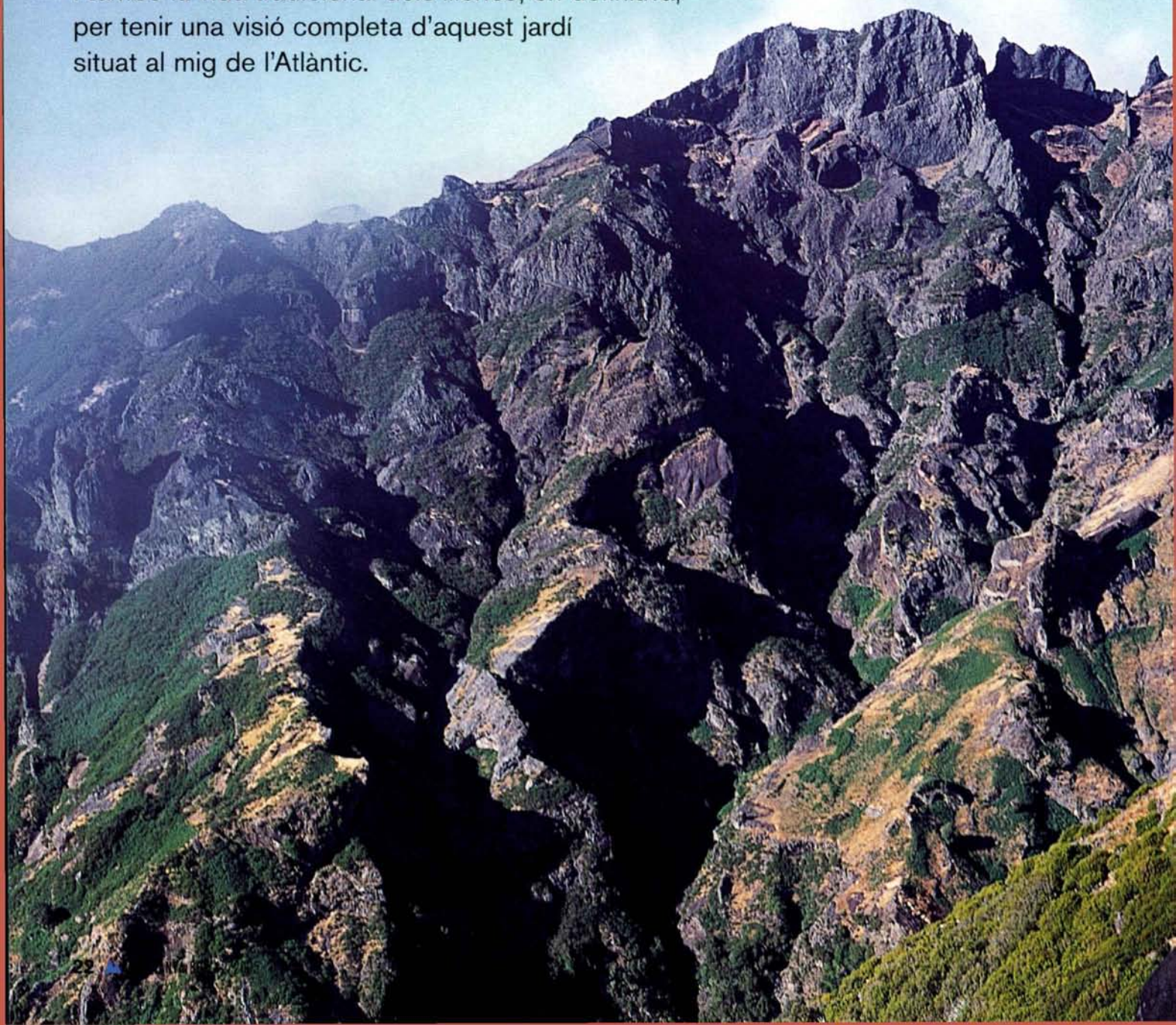

Madeira

un jardí al mig de l'Atlàntic

Text: **Francesc Beato i Vicens**

El mes d'agost del 2005, un grup de 60 socis del Centre va participar en l'estada de set dies a Madeira, una activitat organitzada per la Secció de Muntanya amb el fi de conèixer l'illa des d'un punt de vista excursionista (la geografia, l'esplèndida vegetació, amb boscos d'extraordinària bellesa), i també la vida tradicional dels illencs; en definitiva, per tenir una visió completa d'aquest jardí situat al mig de l'Atlàntic.

ANNA BORBONET

Una muntanya dins del mar

Madeira és situada al mig de l'oceà Atlàntic, a l'hemisferi nord, a uns 600 km de les costes del Marroc i a un miler de les de la península Ibèrica.

La regió autònoma de Madeira és formada per dos arxipèlags: el de Madeira i el de Selvagens. El de Madeira és constituït per l'illa del mateix nom, la de Porto Santo i els illots de Desertas (Deserta Grande, Bugio i Chão). L'arxipèlag de Selvagens és format per les illes de Selvagem Grande, Selvagem Pequena i els illots de Palheiro do Mar, Palheiro de Terra i el de Fora. L'extensió total és de 796 km²; 741 km² dels quals són de l'illa de Madeira, i 55 km², de la resta.

Madeira té una longitud de 57 km (d'est a oest) i una amplada màxima de 22 km (de nord a sud). L'illa forma part de Portugal, i des del 1976 és una regió autònoma, amb parlament propi. Està dividida administrativament en onze municipis: deu a l'illa de Madeira i un a la de Porto Santo. És d'origen volcànic, molt muntanyosa: el cim més alt supera els 1.800 m. Alhora té barrancs molt profunds, coberts d'una vegetació exuberant, i també un altiplà situat a 1.500 m d'altitud; per tant, la varietat paisatgística és un tret característic de l'illa. El clima és suau, sobretot al vessant sud i arran de la costa, on se situa Funchal, però les boires fan acte de presència molt sovint, en el vessant nord, i són persistents en les parts més altes de les muntanyes. Les pluges es produeixen sobretot a l'hivern, i a la carena més alta de l'illa neva gairebé tots els anys.

Una serralada central constitueix la seva espina dorsal, amb cims que superen els 1.500 m, com el Pico Ruivo (1.862 m), el cim més alt de l'arxipèlag, Pico das Torres (1.847 m), Pico do Arieiro (1.818 m), Pico do Cidrão (1.802 m), Pico das Eirinhas (1.649 m), Pico Casado (1.725 m), Pico Grande (1.654 m) i Pico da Encumeada (1.580 m). A llevant,

Vista parcial de la ciutat de Funchal.

L'enorme interès científic que té la flora de l'illa de Madeira ha estat molt reconegut a tot el món.

Des del cim del Pico Ruivo, el Pico das Torres i el Pico do Gato.

ANNA BORBONET

Els impressionants espadats de la Ponta de São Lourenço.

quan aquesta carena baixa, hi trobem les petites planes de Poiso i Santo da Serra; i a l'extrem de l'illa, la Ponta de São Lourenço, una llarga entrada rocosa que s'endinsa al mar i cau, sobretot en el vessant que mira al nord, formant espadats impressionants, parets de color vermellós i xemeneies basàltiques.

Aquí és on es mostra més clarament l'origen volcànic d'aquesta illa. A ponent de la carena es troba l'altiplà

Paul da Serra, d'uns 24 km², una zona elevada a uns 1.500 m, més o menys planera i deshabitada però molt aprofitada per les pastures. Dels molts barrancs i torrenteres que

tenen origen en aquestes parts més altes, cal destacar-ne el de la capçalera de la Ribeira dos Socorridos, on es troba el Curral das Freiras (refugi de les Monges), una conca de recepció molt fonda, amb unes parets verticals que arriben als 600 m i envoltada de cims de 1.700 m d'altitud. Al mig d'aquest gran amfiteatre hi ha la població de Curral das Freiras, un indret digne de ser visitat. De l'origen d'aquesta població s'explica que l'any 1566, un grup de pirates francesos van assolar la ciutat de Funchal, assassinant molts illencs i saquejant cases, convents i esglésies. Aleshores, les monges clarisses van fugir i, guiades per un jardiner

del convent, es varen refugiar en aquest indret.

La costa és molt retallada, les muntanyes cauen a pic sobre el mar; gairebé no hi ha platges, i les que hi ha són en petites cales de còdols.

La vegetació

L'enorme interès científic que té la flora de l'illa de Madeira ha estat molt reconegut a tot el món. Hi ha diversos factors que han determinat aquesta riquesa florística: la situació geogràfica, el relleu i el clima.

La situació geogràfica

Madeira és a la part subtropical est de l'Atlàntic, i juntament amb les illes Açores, Selvagens, Canàries i del Cap Verd forma la regió Macaronèsia, regió fitogeogràfica caracteritzada per l'elevat nombre d'espècies endèmiques.

El relleu

El relleu de l'illa és molt accentuat. Té unes valls profundes, unes gorges estretes i nombrosos penya-segats d'origen volcànic, que són la causa de la intensa erosió provocada per les aigües superficials.

El clima

El clima és suau, amb poca oscil·lació tèrmica anual i amb pluges hivernals. Rep una forta influència de les Açores i dels vents alisis, que bufen en direcció nord i nord-est.

Les boires a Madeira es formen com a resultat de l'elevació de l'aire condensat humit de la costa, entre 400 i 1.200 m, principalment al nord, i és en aquesta altitud on creix la laurisilva.

De Achada do Teixeira a Boca da Encumeada

Itinerari: Achada do Teixeira (1.592 m), refugi, Pico Ruivo (1.862 m), Boca das Torrinas (1.440 m), Pico da Encumeada (1.580 m), Boca da Encumeada (1.004 m).

Temps de camí: 6 h 15 min

Desnivell: 500 m de pujada, 1.000 m de baixada.

Accés: des de Funchal, cal anar per l'autovia EN 101 fins a Santana, 42 km. En aquesta població cal agafar la carretera local ER 218, que en 10 km ens portarà fins a l'aparcament d'Achada do Teixeira.

Per anar al final de l'excursió: des de l'aparcament d'Achada do Teixeira, cal baixar per la mateixa carretera local ER 218 fins a Santana, i des d'aquesta població cal agafar l'autovia EN 101 fins a l'enllaç de la carretera de Ribeira Brava (67 km). Des de l'enllaç de Ribeira Brava fins a Boca da Encumeada hi ha 18 km per la carretera ER 104, passant pel poble de Serra de Água. De l'aparcament d'Achada do Teixeira a Boca da Encumeada hi ha 95 km.

Nota: aquest sender està considerat camí de petit recorregut (PR 1-2) i les marques són de color groc i vermell.

Consells: cal portar aigua, ja que, a part del refugi i d'una font de cabal molt escàs que trobarem passat el Pico do Jorge, no hi ha cap altre lloc on proveir-se d'aigua. S'aconsella també sortir de bon matí per poder ser dalt del cim del Pico Ruivo abans de les 9 h. En aquestes altituds, la boira és molt freqüent a partir de les 10 h.

Descripció del camí:

0:00 h Iniciarem la caminada a l'aparcament d'Achada do Teixeira (1.592 m). Abans d'empendre la pujada, és interessant d'anar fins a la roca del Homem em Pé, una característica formació

de roca basàltica que, segons la llegenda, és un gegant petrificat. Seguirem un camí empedrat, direcció ponent (W), de pujada, gaudint d'un magnífic panorama sobre el Pico do Arieiro i el Pico das Torres. Passarem a prop de tres cabanes.

0:48 h Deixem a l'esquerra el camí que va al Pico do Arieiro (fins a dalt hi ha unes 2 h 15 min).

0:53 h Refugi. Pintat de blanc, fou construït el 1939, i fa pocs anys va ser ampliat. També hi trobarem una font. Després de cinc minuts més de camí de pujada, arribem a una collada de pedra volcànica vermella. Des d'aquest coll, en direcció sud, pujarem per uns graons al cim del Pico Ruivo.

1:07 h Pico Ruivo de Santana (1.862 m). És el cim més alt de l'illa de Madeira i de tot l'arxipèlag. Des d'aquí es divisa un gran panoràmica: des de Ponta de São Lourenço fins a l'altiplà de Paul da Serra, i al mar, l'illa de Porto Santo i els illots de Desertas. Un cop fet el cim, cal baixar fins al coll des d'on hem pujat.

1:14 h El camí es bifurca, i aquí hi ha un indicador. Cal agafar el corriol de l'esquerra, que baixa, amb graons sobre la pedra.

1:30 h Vista del veïnat de Fajã dos Cardos, a la vall on hi ha el poble de Curral das Freiras. El camí, en un tram curt, pren la direcció sud, amb forta baixada, i poc després agafa un altre cop la direcció cap a ponent.

1:52 h Trobem dos camins. El camí que hem de seguir és el de la dreta (el de l'esquerra ens baixaria, en dues hores i mitja, al veïnat de Fajã dos Cardos).

2:08 h Baixarem per uns graons, amb vistes cap a la costa nord de l'illa. Poc abans d'arribar al Pico das Eirinhas, deixarem un corriol a la dreta, de baixada. Sempre seguirem el camí per la part alta de la carena, que alterna els dos vessants.

2:20 h Arribarem a un punt des d'on veurem la població de Curral das Freiras. Poc després trobarem una bifurcació; aleshores cal anar cap a la

dreta, pel corriol planer (el camí de l'esquerra baixa a Curral das Freiras). El corriol fa un gir a l'esquerra i baixa amb molt de pendent per uns esglaons i amb el precipici al costat; tan sols una lleugera protecció d'un filferro ens donarà un xic de seguretat. Al final d'aquesta curta baixada per sobre de la roca, cal seguir un marge herbat. Cal anar en direcció ponent, i ara, pel vessant nord, però a prop de la carena. Novament el camí que seguim va per damunt de roca amb esglaons i amb fort pendent, per arribar a un coll i anar cap al vessant sud.

3:30 h Boca das Torrinas (1.440 m). Important coll d'aquesta carena. Aquí coincideixen el camí que puja del Curral das Freiras (esquerra) i el de Boaventura i Achada (dreta). El corriol passa entre unes grans roques i inicia una forta pujada sobre graons de pedra.

4:14 h Passem pel costat d'una balma excavada artificialment, i poc després assolirem la carena. Som a prop del Pico do Jorge, a gairebé 1.700 m d'altitud.

4:20 h A partir d'aquí, el corriol va de pla i en lleugera baixada, un descens que ens portarà fins a la Boca da Encumeada. Ja veurem també la gran antena que hi ha a prop del coll.

4:55 h Deixem a l'esquerra un corriol que de baixada ens portaria, en dues hores, al Pico Grande i a Boca do Cerro. Cal seguir pel camí de la dreta, que poca estona després va per sota d'una cinglera de roca.

Deixarem, a prop i a la dreta, el cim de Pico da Cabra (1.588 m). A partir d'aquí, el camí baixa decididament i trobem en molts trams graons de pedra.

6:08 h Arribarem a un camí ample. Cal anar a l'esquerra, de baixada.

6:15 h Boca da Encumeada (1.004 m). Som a la carretera ER 104, on hi ha un bar. Aquí s'acaba la caminada per la carena més enlairada de l'illa de Madeira, carena que constitueix la seva espina dorsal.

Les boires pujant pels vessants del Pico Ruivo.

Resseguint la Levada das Rabaças.

A dalt: vegetació exuberant a l'entorn de la Levada do Caldeirão Verde.

A la pàgina dreta: els espectaculars penya-segats de Ribeira Brava, al sud de l'illa.

La laurisilva

És el bosc indígena de Madeira, Patrimoni Natural des de l'any 1999. És una formació vegetal perennifòlia, pluriestratificada, constituïda per un conjunt d'arbres i arbusts, alguns dels quals pertanyen a la família de les lauràcies. Solen tenir les fulles coriàcies, planes i lluent. Acompanyats de nombroses plantes epífites i enfiladisses, creixen en zones de precipitacions elevades, on la humitat relativa ultrapassa el 85 %.

Antigament la laurisilva cobria el 60% de la superfície de l'illa; d'aquí ve el nom de l'illa, Madeira, que significa 'illa de la fusta'. Ara, però, n'ocupa només el 16 % (10.000 ha).

Finalment cal dir que Madeira té els boscos de laurisilva més extensos de tot el món i, a més a més, compta amb unes 113 plantes estrictament endèmiques, que constitueixen el 10 % del conjunt de la seva flora.

L'agricultura, la pesca i el turisme

Des del segle XV, inici de la colonització per part dels portuguesos, fins fa uns cinquanta anys, l'economia de l'illa es recolzava bàsicament en l'agricultura. En una primera època, el cultiu de la canya i la producció de sucre tingueren una importància decisiva, ja que s'importaven cap al nord d'Europa, sobretot a Flandes. En

aquestes explotacions, els esclaus africans hi van tenir un paper destacat; a mitjan segle XVI, Madeira ja tenia més de 4.000 esclaus, i amb els anys van anar en augment. La producció de sucre tingué un pes important fins a mitjan segle XVIII. A finals del XVII, s'incrementà el cultiu de la vinya, sobretot quan la indústria vinícola fou controlada pels anglesos, fet que va durar fins a mitjan segle XIX. No obstant això, la introducció de la vinya venia de molts anys enrere, perquè a mitjan segle XV ja arribaren els primers ceps de malvasia, originaris de la Mediterrània oriental. Quan el comerç del vi va disminuir, la producció de plàtans va pujar, i aleshores l'economia no es va ressentir. Localment, però, la fruita, la verdura i també la pesca varen tenir un paper important. Cal dir que Madeira, concretament el port de Caniçal, fou l'últim del sud d'Europa dedicat a la pesca de la balena, fins al 1981, any en què es prohibí la captura d'aquests grans cetacis. Al llarg del segle XX, el cultiu i la comercialització de flors també ha tingut un pes econòmic destacable. La geografia d'aquesta illa va obligar els seus habitants a esglaonar els vessants muntanyosos per tenir camps de conreu. Aquestes terrasses se sostenen amb parets de pedra seca i el terreny cultivable en molts casos no arriba als 2 m d'amplada. Fou una obra realment titànica.

En aquests últims anys, però, l'activitat econòmica decisiva ha estat el turisme. Recentment, l'ampliació de l'aeroport i la construcció d'una moderna xarxa de carreteres i d'autovies —s'hi ha obert un gran nombre de túnels i s'hi ha construït altíssims viaductes—, han millorat substancialment les comunicacions, fet que afavoreix decididament el turisme. Cal esperar, però, que s'aconsegueixi equilibrar amb la natura i el paisatge, de manera que no quedin malmesos; això si que serà una inversió de futur.

La població

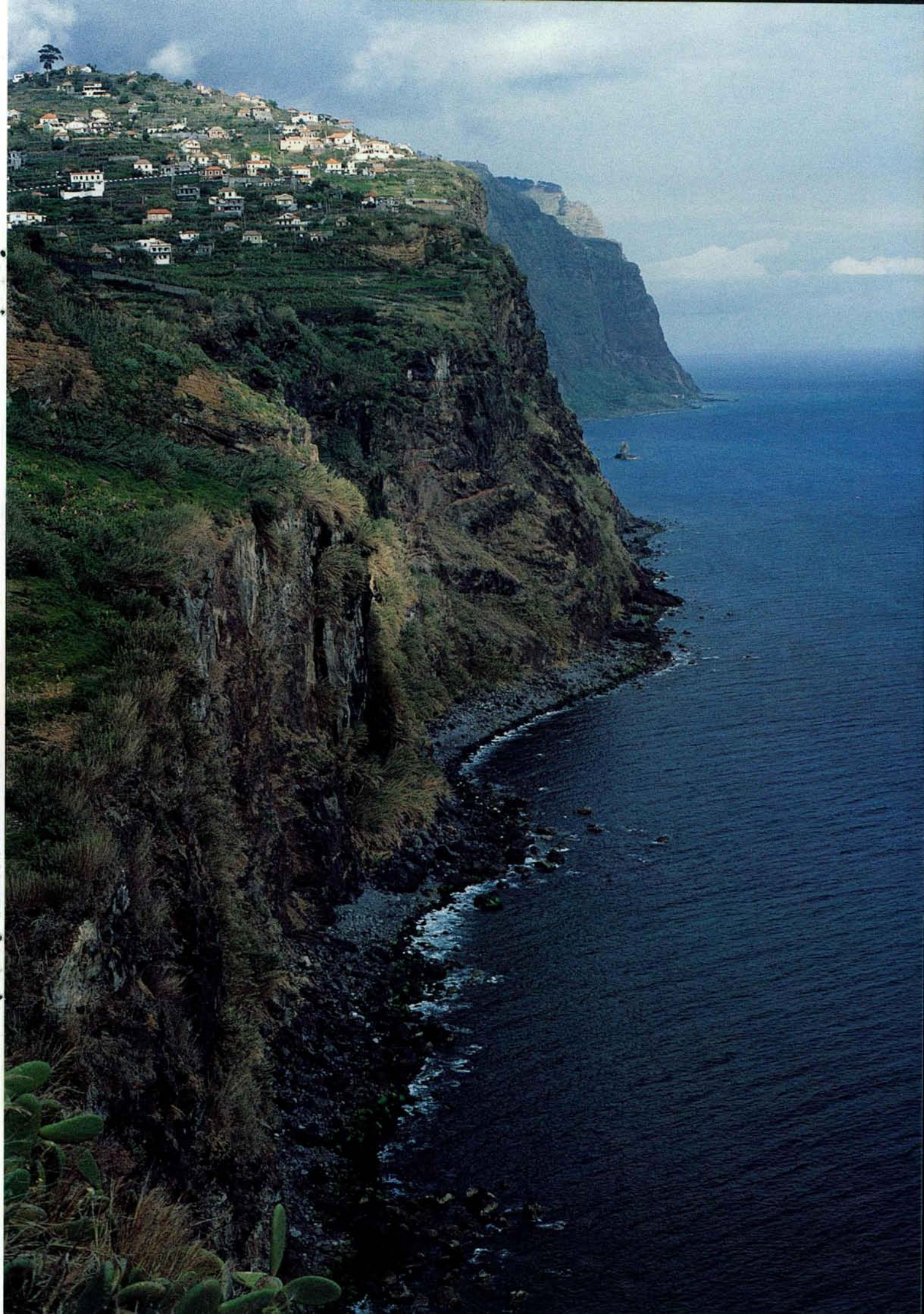
La població és d'uns 300.000 habitants, 295.000 dels quals viuen a l'illa de Madeira, i 5.000, a la de Porto Cristo. A la resta d'illes, no hi viu ningú.

La ciutat més important és Funchal, la capital, que compta amb el port més important de l'illa. L'any 1991 tenia 115.210 habitants, gairebé el 45 % de tota la població de l'illa. Actualment, Funchal s'escampa des d'arran de mar fins a uns 600 m d'altitud. Els vessants de les muntanyes que envolten el centre històric de la ciutat són plens de cases. A més, de Funchal cal destacar també les poblacions de Machico, Calheta, São Vicente i Caniço. El vessant sud de l'illa és molt més poblat que el vessant nord.

Les «levadas»

Nom amb què es coneixen les sèquies que porten l'aigua fins als camps de conreu esglaonats dels vessants de les muntanyes de l'illa i a les centrals hidroelèctriques.

L'aigua baixa de les parts més altes de les muntanyes i dels vessants que miren al nord, on les pluges són més generoses, i arriba al vessant sud per mitja d'uns canals, la majoria dels quals no fan ni un metre d'ample i tenen uns 50 o 60 cm de profunditat. Al costat d'aquests canals sempre hi ha un camí;

Caldeirão Verde i Caldeirão do Inferno (Parc Natural de Queimadas)

Itinerari: Posto Forestal do Pico das Pedras (880 m), Casas das Queimadas, Caldeirão Verde, Caldeirão do Inferno, Levada do Pico Ruivo (970 m) –túnel–, Fajã da Nogueira (620 m) –central hidroelèctrica.

Temps de camí: 5 h 15 min

Desnivell: 90 m de pujada, 350 m de baixada.

Accés: des de Funchal, cal anar per autovia fins a Santana, 42 km. Des d'aquesta població, cal agafar la carretera local ER 218, que és la mateixa carretera que puja a l'aparcament d'Achada do Teixeira, i cal seguir-la durant 6 km fins al Posto Forestal do Pico das Pedras (aparcament del Rancho Madeirense). També s'arriba a Casas das Queimadas per una pista que surt de la població de Santana.

Per anar al final de l'excursió: des del Posto Forestal do Pico das Pedras (aparcament del Rancho Madeirense), cal baixar 6 km per la carretera local ER 218 fins a Santana. Des d'aquesta població, cal prendre l'autovia EN 101 fins a Faial, des d'on s'agafa la carretera ER 103. 500 m després del poble de Cruzinhas, cal agafar, a la dreta, una carretera sense asfaltar que, en 4 km, ens porta fins a la central hidroelèctrica de Fajã da Nogueira.

Nota: cal portar llanterna i impermeable.

Aquest itinerari és un paradís ple de molsa, una pluja tropical de maragdes. Resseguint la Levada do Caldeirão Verde i la de Pico Ruivo, arribarem a la central hidroelèctrica de Fajã da Nogueira. Els boscos de laurisilva per on transcorre foren declarats per la UNESCO Patrimoni de l'Humanitat (1999). Els salts d'aigua, els túnels, els engorjats i els circs gegantins fan que aquest recorregut sigui un dels més fascinants de l'illa de Madeira.

Descripció del camí:

0:00 h (880 m). Iniciem la caminada al Posto Forestal do Pico das Pedras (aparcament del Rancho Madeirense), per un camí planer de terra, limitat amb unes baranes de fusta. Els arbres hi formen un túnel vegetal i al costat del camí hi ha hortènsies, talment un jardí. Aquí la levada que ve del Caldeirão Verde és coberta de lloses.

0 h 26 min Casas das Queimadas. Són dues cases amb coberta de canya. Hi ha un estanyol al costat i un pont de fusta que cal creuar. Aquí trobarem un cartell que indica «Caldeirão Verde 6,5 km». El camí s'estreny i la sèquia, a partir d'ara, és al descobert.

0:39 h Passarem per una porta. Ara el camí es fa encara més estret. La sèquia va en direcció a ponent i ofereix unes vistes espectaculars del replà on se situa el poble d'Illa, i més lluny, la costa nord. La levada passa penjada al mig del cingle, a uns 100 m d'altura, però la vegetació del camí fa que no doni la sensació de ser tan a prop del precipici. Ens trobem en un dels indrets més

recòndits de l'illa, d'on diuen que el bosc encara és l'original –aquí els arbres van sobreviure als grans incendis provocats pels primers pobladors.

0:53 h Creuarem la Ribeira dos Cedros. Al fons, a la dreta, veurem el veïnat d'Achada do Marques.

1:11 h Una cascada d'uns 50 m cau sobre la levada. Aquí cal abandonar la sèquia per travessar la Ribeira da Fonte do Louro i tornar a la levada.

1:26 h Trobem un primer túnel, de 20 m, que fa un revolt. Abans d'entrar en el segon, deixarem un camí a la dreta que va cap a Vale da Lapa i a la població d'Illa.

1:35 h Entrarem en el segon túnel, que és més llarg que l'anterior (200 m) i molt sovint és ple de fang.

1:41 h Trobarem un tercer túnel. Aquest és més baix que els altres. A pocs metres de la sortida, cal abandonar la sèquia en el moment en què travessa una torrentera. Aquí, el camí del costat de la levada ha quedat malmès per l'aigua que baixa del torrent.

1:57 h Entrem en el quart i últim túnel, que no és gaire llarg.

2:08 h Arribarem a un dic amb un sobreexidor. Ara cal abandonar la levada i seguir un corriol de pujada que comença a l'esquerra del sobreexidor. En poca estona ens portarà fins al Caldeirão Verde.

2:13 h Caldeirão Verde és un dels objectius d'aquesta caminada. Aquest indret és realment espectacular: un salt d'uns 80 m que forma un petit estany rodó, un circ circular, no gaire gran i envoltat de cinglades, amb les parets revestides de vegetació exuberant..., una meravella de la natura. Cal baixar pel mateix corriol per on hem pujat, per anar a buscar la levada i resseguir-la, ara sense protecció.

2:20 h Arribarem a un mirador des d'on es veu l'engorjat de Ribeira Grande de São Jorge.

2:25 h Cal abandonar la levada durant uns metres, ja que aquest tram és intransitable, baixar cap a la dreta i pujar a recuperar una altra vegaada la levada.

2:35 h A l'esquerra s'inicia un camí en fort pendent i amb esglaons. Pujarem aquests esglaons fins a una altra levada, la del Pico Ruivo. Se superen uns 80 m de desnivell. Abans de pujar, si seguíssim la levada do Caldeirão, uns 10 minuts, arribaríem a la font, on hi ha un salt d'aigua espectacular.

2:50 h Som davant del túnel del Pico Ruivo, de 2.400 m de llarg. De moment no cal travessar-lo, perquè primer anirem al Caldeirão do Inferno. A la dreta del túnel hi ha un dipòsit. Caminarem pel costat. Hi ha una barana de protecció. Seguirem ara per la levada en direcció al Caldeirão do Inferno. Just en sortir del dipòsit, haurem de caminar uns metres per sota d'una cascada, que cau just a l'entrada d'un túnel, i passarem per un tram de quatre túnels curts, on hi ha unes obertures que constitueixen uns miradors sobre l'estreta gorja de la Ribeira Grande de São Jorge. Per sortir del túnel hi ha uns esglaons i trobem l'estret engorjat de la Ribeira Grande, un dels indrets més espectaculars de Madeira. El desni-

vell és molt pronunciat. Per recollir l'aigua per la levada de Pico Ruivo, s'hi ha construït un mur. Damunt mateix del mur, el salt d'aigua forma dues cascades d'uns 15 m. Les parets de roca de l'entorn són cobertes de molsa i és un lloc tan estret que sembla un pou.

Travessarem aquest engorjat per dos ponts de travesses de fusta, i entrarem en un túnel estret d'uns 80 m. Després d'aquest túnel, en trobem tres més i ja arribarem al Caldeirão do Inferno.

3:00 h Caldeirão do Inferno. És un indret màgic, recòndit i d'una bellesa salvatge. Des d'aquí cal tornar al túnel de la levada del Pico Ruivo.

3:10 h Un cop davant de l'entrada del túnel, coincideixen tres levadas, una és la que seguïem, una altra travessa un túnel curt i l'altra és la que hem d'agafar, la **Levada do Pico Ruivo**, que va per un dels túnels més llargs de l'illa (2.400 m). Al llarg del túnel i al costat de la sèquia, hi ha uns antics rails per a vagonetes, que amb la humitat que hi ha en alguns trams cal anar amb compte per no relliscar, i encara més quan regalima aigua del sostre.

3:45 h Sortim del túnel i ja som a la Ribeira Seca do Faial. El torrent es precipita per dos bonics salts, la vall és estreta, la levada travessa el llit del torrent amb uns tubs, i per un pont metàl·lic passen els rails de les vagonetes. Cal travessar aquest pont i entrar en un altre túnel per on segueix la levada. El túnel té unes obertures sobre el torrent i gairebé a la sortida es bifurca. Cal seguir per l'esquerra. Poc després sortim a l'exterior, on acaben els rails. La sèquia és coberta per unes lloses i el camí planer s'eixampla i després esdevé una estreta pista. Travessarem deu túnels curts –la majoria no fan ni 20 m.

4:05 h Passem pel costat de la casa del guarda, que deixarem a l'esquerra. Poca estona després de la casa, la pista gira cap a la dreta i tindrem una visió de la part alta de la vall de Ribeira da Fajã da Nogueira.

4:08 h Després d'un túnel curt, deixarem la pista que seguïem, i n'agafarem una de baixada, a l'esquerra. La pista, amb alguns trams de fort pendent, va fent revolts dins d'un magnífic bosc fins a arribar a una bifurcació.

4:45 h Aquí cal prendre la pista de l'esquerra, en direcció llevant i que fa baixada.

4:48 h Montado do Sabugal. Al costat dret del camí hi ha dos til·lers imponents. El til·ler és un arbre endèmic de Madeira i les Canàries i, segons es diu, té més de 500 anys; ja hi era abans de l'arribada dels portuguesos. La pista continua la seva davallada; a l'altre vessant de la vall es veu el tub per on baixa l'aigua del Pico da Nogueira cap a la central hidroelèctrica. Passarem pel costat d'unes cases i arribarem a la central de Fajã da Nogueira. Arran de pista hi ha un cartell que diu «Parque Natural da Madeira».

5:15 h Fajã da Nogueira (620 m). Central hidroelèctrica que contribueix, i molt, al subministrament elèctric de l'illa. Aquí s'acaba aquest recorregut tan interessant per les levadas de Caldeirão i de Pico Ruivo, un dels millors que es poden fer per l'illa.

Al llarg de la història

ARXIPÈLAG DE MADEIRA

molts són estrets corriols de menys de mig metre d'ample i menen a tots els racons de l'illa.

Des dels inicis del seu poblament, a mitjan segle XV, els habitants d'aquesta illa no han parat d'obrir rutes per fer-hi circular l'aigua cap als seus camps de conreu, i avui dia hi ha gairebé dues-centes *levadas*; la majoria són propietat de l'estat. El seu traçat arriba als 2.150 km, 40 km dels quals són túnels. Les *levadas* són l'essència d'aquesta illa.

Una bona manera de conèixer millor la natura i els paisatges de Madeira és a través d'aquestes rutes de l'aigua. Es poden seguir itineraris fàcils, assequibles per a una majoria d'excursionistes, però també n'hi ha de llargs i espectaculars, que passen per túnels i trams que es troben al costat mateix de profunds espadats.

Possibilitats i consells per als excursionistes

Aquestes illes són un lloc ideal per a l'excursionisme. A través dels itineraris per les parts més altes i dels camins que ressegueixen els canals o *levadas* es pot arribar gairebé a tot arreu. Els desnivells dels camins va fer que en molts casos es construïssin esglaons, treballats en la mateixa roca o bé fets amb pedra seca. És un obra espectacular que fa pensar que aquests camins han estat molt utilitzats al llarg dels anys.

Són tres els consells que cal donar als excursionistes que vulguin resseguir algunes de les *levadas*:

- Cal anar ben calçat, amb botes de *trekking*, ja que en molts trams els camins del costat de les *levadas* són estrets i estan coberts de molsa; de fet, durant molts trams es passa per damunt del mur de la sèquia.
- Aquests camins poden ser perillosos per als qui pateixen vertigen, ja que en molts trams els canals passen penjats a mig cingle, i no hi ha cap mena de protecció, de manera que arran de pas hi ha un bon precipici, en alguns casos de molts metres. Per transitar-hi, cal parar atenció.
- Si l'itinerari travessa un túnel, cal portar casc, llanterna i capelina. De túnels, n'hi ha de més amples i de més estrets, però la majoria fan d'entre 1,80 a 2 m d'alt i d'entre 1,20 a 1,50 m d'ample. En cas de pluja, no és recomanable travessar els túnels, perquè pot pujar el nivell de l'aigua de les sèquies i això representa un perill. La capelina és per evitar de mullar-se, ja que en alguns trams dels túnels hi ha degotalls.

Per fer un tast de les possibilitats que ofereix l'illa, us proposo dues caminades. Una que ressegueix la carena més enlairada fins a assolir el Pico Ruivo (1.862 m), el cim més alt de l'arxipèlag, i una altra que segueix la Levada do Caldeirão Verde i la de Pico Ruivo, un recorregut per dins d'un dels boscos més ben conservats, en ple Parc Nacional de Queimadas, que inclou la visita a Caldeirão Verde i Caldeirão do Inferno, on l'aigua, els espadats i la vegetació fan que siguin uns paratges molt especials.

Agraeixo la col·laboració de Joan Bernat Andreu, que ha escrit l'apartat de vegetació; de Francesc Olivé, sempre disposat a ajudar; de José Marcos, per fer-me arribar les seves notes horàries, i de tots els socis que m'han facilitat les seves fotografies.

- 77 Plini el Vell** esmenta Madeira en la seva *Naturalis Historia* amb el nom d'«Illes Púrpura», ja que el tint púrpura s'obtenia de la saba del drago, arbre comú a l'illa.
- 1351** El mapa Mèdici situa tres illes, davant de la costa africana, anomenades Porto Santo, Deserta i Isola de Lolegname (Boscosa).
- 1370** El mercader anglès Robert Machin naufraga davant de la costa de Madeira, amb la seva amant Anna de Hereford, que morirà. Sembla que en el lloc de la seva mort es va fundar Machico, actualment una de les poblacions més importants de l'illa.
- 1418** El navegant portuguès **João Gonçalves Zarco**, mentre explorava la costa occidental d'Àfrica, és portat per un temporal mar endins fins a l'illa de Porto Santo. En tornar a Lisboa, va dir que des de Porto Santo havia vist a l'horitzó una illa coberta de boscos.
- 1419** El príncep Enric de Portugal, *el navegant*, envia una flota, comandada per João Gonçalves Zarco, per explorar l'arxipèlag de Madeira.
- 1420** Gonçalves Zarco desembarca a Madeira (la Boscosa) i la reclama per a Portugal. Immediatament una part dels boscos de l'illa són incendiats per tal d'instal·lar-hi la població.
- 1425** Madeira és declarada província de Portugal. Gonçalves Zarco és nomenat governador de la part occidental de l'illa, i funda Funchal. Tristão Vaz, governador de l'est, funda Machico, i Bartolomeu Perestrelo colonitza l'illa de Porto Santo.
- 1452** El clima subtropical i els sòls volcànics són molt indicats per al cultiu de la canya de sucre. Hi porten esclaus de l'Àfrica i de les illes Canàries per fer terrasses en els vessants muntanyosos de l'illa, obrir sèquies (*levadas*) i treballar les terres.
- 1478** Cristòfor Colom visita Madeira quan treballava per una companyia que s'havia establert a Lisboa i que comerciava amb sucre.
- 1508** Funchal obté el títol de ciutat.
- 1514** S'elabora el primer cens oficial: Madeira té 5.000 habitants. Funchal esdevé la tercera població amb més habitants de Portugal, després de Lisboa i d'Oporto.
- 1566** Un miler de pirates francesos, encapçalats per Bernard de Montluc, amb el suport del portuguès Gaspar Caldeira, ataquen Funchal. Assassinaren el governador i durant quinze dies mataren més de 3.000 habitants de l'illa i cremaren esglésies i convents.
- 1580** L'arxipèlag de Madeira passa a dependre de la Corona espanyola, quan Felip II conquereix Portugal.
- 1640** Els portuguesos es rebel·len contra l'Imperi espanyol i aconsegueixen la independència amb el rei **João IV**.
- 1662** Carles II es casa amb Caterina de Bragança, i el comerciants anglesos obtenen certs privilegis. S'inicia el domini del mercat del vi de Madeira per part dels anglesos.
- 1761** S'abolix l'esclavitud a Madeira.
- 1801** L'esquadra anglesa ocupa Madeira durant catorze anys.
- 1852** El mildiu mata les vinyes de Madeira. Es substitueixen els ceps per una varietat més resistent.
- 1891** S'inaugura l'Hotel Reid's, on s'allotgen els primers turistes.
- 1964** S'inaugura l'aeroport de Funchal, Santa Caterina.
- 1974** La democràcia arriba a Portugal, amb la revolució dels Clavells.
- 1976** L'arxipèlag de Madeira es converteix en una regió autònoma, amb parlament propi.
- 1986** Portugal esdevé membre de la Unió Europea. Amb els fons que arriben d'Europa es realitzen millores importants, sobretot en carreteres, i es fa arribar l'electricitat a tots els indrets de l'illa.

D'excursió per les muntanyes dels Tatra

Text: **Aurora Montserrat i Freixa**

Fotos: **Marc Lucas i Codina**

Una magnífica serralada de paisatges encisadors, valls amples i obertes, boscos frondosos, llacs d'aigües cristal·lines i, més amunt, per les altures, roca per tot arreu, fils de crestes i cims punxeguts.

Arribada al primer refugi de la travessia. En primer terme, un paisatge ben verd espolsejat amb un toc de color gràcies a les flors i les cabanes de fusta; en segon terme, un altre to de verd del bosc, i més enllà, i tancant l'horitzó, les muntanyes escarpades.

Estem parlant del sud de Polònia, on trobem —fent frontera amb la República Txeca, Eslovàquia i Ucraïna— els Tatras, una serralada integrada en el massís dels Carpats Occidentals i que proporciona l'escàs relleu a la plana Polònia. Comprenen una àrea de 715 km², 215 dels quals es troben a Polònia. El cim més alt és el Gerlachovsky, de 2.655 m, i és al costat d'Eslovàquia. D'altra banda, a Polònia, el cim més alt és el Rysy, de 2.499 m. És parc natural, i per accedir-hi s'ha de pagar entrada (el preu depèn dels dies que us hi vulgueu estar).

Es tracta d'unes muntanyes no gaire altes, ja que no arriben als 3.000 m, però no per això deixen de ser alpines i interessants, tant per als excursionistes com per als escaladors. Les aproximacions, entremig d'avets alts i esvelts, porten la nostra imaginació per les verdes valls dels Alps, i ja una mica més en alçada la porten a punt d'escalar, per exemple, per entre les parets del Besiberri. Podríem dir que és un petit paradís per als escaladors.

Com és habitual podríem diferenciar els camins de la part baixa dels de la part alta pel nombre de gent que hi transita. Vam començar l'excursió entre una processó de gent que realment ens va sorprendre; ni a l'Aneto ni a les valls més transitades dels Alps no n'havíem vist tanta. Ja abans de les vuit, els inicis dels camins són plens de gent i més gent que s'enfila cap

amunt. I al vespre el mateix, però en sentit contrari. Anàvem pujant i miràvem amunt, i no veiem més que gent. Nosaltres, que ja estem acostumats a caminar, avançàvem i avançàvem, però per més que penséssim que en algun moment ja no quedaria ningú més per avançar, mai no arribàvem a la *tête* de la cursa.

Curiós: tot i aquesta *marabunta* de gent, tot era un ordre. D'acord, se sentia la remor de la gentada, però aquesta remor no seria ni la meitat de sonora si fóssim al nostre país. La gent respecta el camí i per terra no es veien deixalles. Al refugi tocava paradeta i refrigeri: tothom s'asseia pels voltants per prendre una llauna i l'entrepà. Vam adonar-nos amb sorpresa que tothom estudiava el seu mapa.

Val a dir que els camins estaven més que senyalitzats. Talment semblava una obra d'enginyeria; tant per baix, tots ben empedrats i en alguns trossos superant forts pendent, com per dalt, amb cadenes, alguna escala metàl·lica i cordes fixes. ¿Per què tanta cosa? Nosaltres vam pensar que, d'una banda, era per evitar l'erosió en fer passar la gent pel mateix lloc i, de l'altra, per estalviar accidents als que s'atreveixen a pujar-hi sense nivell ni experiència, ja que podrien perdre's, desviar-se del camí i, molt fàcilment, estimar-se. Potser també per l'admiració que hi ha a Polònia per l'escassa muntanya, això permet que es puguin recórrer sense perill. Més d'un polonès amb qui vam parlar ens va comentar que cada any tenien la necessitat de passar als Tatra deu dies pel cap baix per enfilarse pels camins, respirar aire de muntanya i assegurar-se sobre un bloc de roca penjat sobre el buit per gaudir del silenci i del paisatge.

Nosaltres vam deixar els Tatra amb la sensació que allà havíem coincidit amb mitja Polònia. Per cert, de turistes estrangers, pràcticament ni un; només ens vam trobar amb un parell d'escaladors francesos i un grup de quatre valencians. Els polonesos no són muntanyencs, però tots porten el seu mapa i... a més, val a dir que els camins compten amb tota mena d'indicacions de direccions i estan tan summament senyalitzats que, de fet, no caldria mapa. Són unes muntanyes per no pensar, tan sols cal seguir el camí.

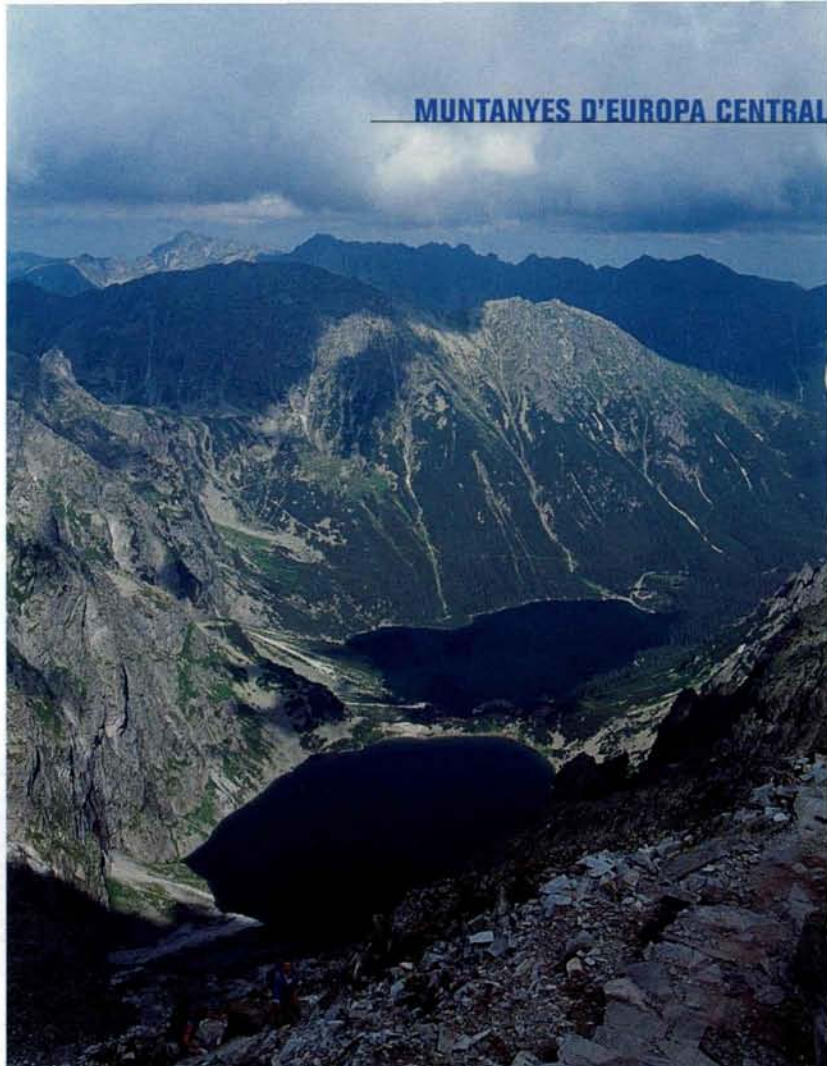
ITINERARI PROPOSAT

El punt de partida és el poble de Zakopane, un poblet turístic, tant a l'estiu, per la quantitat d'excursions que s'hi poden fer, com també a l'hivern, per les pistes d'esquí.

1a ETAPA:

Zakopane – refugi de Morsko Oko

Vam sortir, sobre l'asfalt, cap a Kuznice (1.224 m), que és al final de la carretera i des d'on hi ha la possibilitat d'agafar un aeri. Diversos camins comencen des d'aquest punt i s'endinsen per la muntanya. Tots estan senyalitzats amb diferents colors (groc, blau, verd, vermell...), de manera que pots seguir un camí amb senyals d'un color determinat i, en arribar al coll, al llac, al refugi, etc., creuar-te amb un altre camí en què els senyals són d'un altre color, i més endavant retrobar-te amb el camí original. Nosal-

Vista des del camí cap al Rysy. Com podem veure en la foto, domina el verd per la part inferior i la roca per la superior.

tres, per començar, vam triar el color groc.

El camí, primer planer i després amb fort pendent ràpid de fer, ens duu a una mena de collet (1.534 m) i al primer altiplà. Un llarg tram empedrat pla ens mena al primer refugi: l'Stawianzaskie. Val a dir que els refugis tenen una construcció interessant i d'estil alpí que conviden a quedar-s'hi si no fos per la gran quantitat de gent que hi ha. Fins aquí, unes dues hores i quart.

Des del refugi continuem per un camí «de color blau» i passem pel primer llac, el Czarny Staw. A partir d'aquí ja comença la pujada al primer coll, amb el mateix nom que el llac. El camí va pujant entre grans blocs de roques, forts pendents i atractives parets. Anem en processó cap al coll. En aquesta pujada ja trobem les primeres cadenes i, naturalment, tot de gent superant-les poc a poc. Tot i que les cadenes en algun moment ajuden a anar més ràpid, no calen ni de bon tros. Molta gent, però, les deu agrair.

**Panoràmica dels Tatra
des de Zakopane.**

Arribem al coll i el paisatge canvia totalment. Deixem el pla horitzó i els boscos d'avets a la nostra esquena i ens trobem davant un paisatge més alpí amb un horitzó amb la silueta retallada dels punxeguts cims, prats d'herba i pocs arbres. A partir d'aquí, i fins al proper refugi, anem pràcticament sols. La majoria de gent des del coll s'arribava al cim i desfeien el camí. Des del coll baixem a buscar els llacs. Els passem per l'esquerra i a una certa distància, i tot girant cap a l'est arribarem al segon refugi del programa del dia. Una vegada més la gentada ens dona la benvinguda.

¿D'on ve tota aquesta gent? Alguns fan ruta com nosaltres, però la majoria hi han vingut des de l'est per la vall de Dolina Rostoki, en una hora i mitja de camí des de la carretera, per passar el dia al refugi. A nosaltres, per arribar fins aquí, ens han fet falta quatre hores i tres quarts aproximadament.

Des del refugi seguim el camí que, zigzaguejant, va a buscar el lloc que tenim al nostre davant. Passem a l'altre vessant i el paisatge canvia. Aviat veurem el tercer refugi, el nostre objectiu del dia d'avui. Seguim pel nou costat de la muntanya i mentre anem perdent alçada gradualment ens endinsem cap al final de la vall fins a trobar un gran llac, el Morsko Oko, amb el refugi al costat. L'últim mig quilòmetre el farem per carretera; ara tallada per als cotxes.

Després de més de set hores d'excursió i de saltar diversos colls, arribem al peu del Rysy, el cim més alt de Polònia; ha estat un llarg camí per arribar a un refugi al qual arriba, per la mateixa vall, una carretera, ara tallada també per als cotxes. Mirem vall avall i tot és bosc de coníferes; mirem endavant i tot és una increïble paret de roca que cau sobre el llac. Des d'aquí, es pot contemplar el Rysy, tot dret i tot roca; és impressionant.

El refugi és ple de gent que ha arribat amb autocars de línia. Hi ha dues instal·lacions, l'hotel –amb les habitacions, el restaurant i el bar–, i el refugi, que té habitacions amb lliteres i un menjador amb cuina lliure. Nosaltres dormim en aquest refugi i val a dir que s'hi està molt bé.

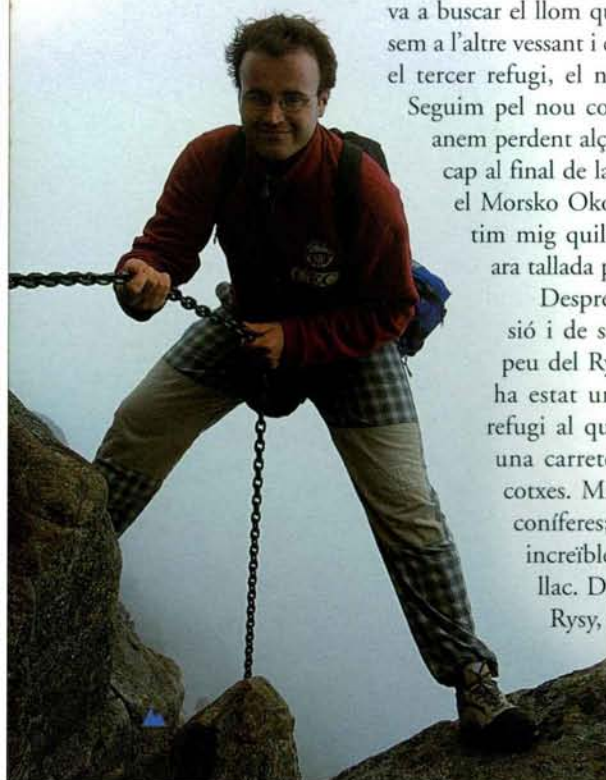
Temps aproximat de l'excursió: 7-8 hores
Desnivell acumulat: +1.035 m –960 m

2a ETAPA: **refugi de Morsko Oko – Rysy (2.499 m)** **i refugi de Swistowa Czuba**

Encara no són les sis quan sortim. Voregem el llac per la riba esquerra i amb ziga-zagues guanyem alçada cap al segon llac. Aviat s'acaba el bosc i comença tota una forta pujada amb fort pendent de roca. És una pujada fàcil, amb algun tram de grimpada. Tot i que és espectacular, no és tan dreta ni inaccessible com semblava des del refugi. Anem pràcticament sols. Només coincidim amb un altre grup i ens anem avançant mútuament –ara ells, ara nosaltres– fins que, finalment, els deixem enrere, excepte un noi que va sol i que ens passa a tota màquina. El temps, a diferència del dia anterior, no acompanya gaire. Més aviat hi ha boira i això fa que, només de tant en tant, puguem veure les increïbles parets que ens envolten. Sovint sentim algun crit i soroll de ferralla. En un moment en què s'aixeca la boira, podem veure la cordada enfilant-se per una paret cap a un altre cim de la zona. Arribem al cim en poc més de tres hores i després d'haver superat un desnivell d'aproximadament 1.100 m des del refugi. Tot i que la pujada és fàcil, el camí està ple de cadenes per ajudar. El cim és un conjunt de blocs de roca; hi trobem un cartell que ens diu que és el punt més elevat de Polònia i que l'altre costat ja és Eslovàquia, d'on poc després arribarà un grup. La boira escampa i aprofitem per quedar-nos una llarga estona per gaudir de la vista i del benestar, tot i el fred. A poc a poc hi van arribant grups, cada vegada amb més freqüència i pels dos costats. Ja fa estona que s'ha acabat la tranquil·litat i, juntament amb el fred, decidim començar a baixar. Des del cim es veu bona part del camí de pujada des d'Eslovàquia, que és com una corrua de formiguetes; i baixant pel costat de Polònia, una altra corrua muntanya amunt seguint les cadenes! Com més baixem, més gent ens anem trobant. És com una romeria. Ens quedem sorpresos; ¡ni a l'Aneto!

Tornem a ser al refugi i ara anirem al segon refugi del dia anterior per passar-hi la nit. Per arribar-hi anirem a buscar un coll que ens queda a l'est, el coll de Szpiglasowa Przelecz; un desnivell de 800 m ens en separa per damunt del refugi. El camí de pujada és força agraït i un cop dalt del coll aprofitem per pujar fins al cim, Hryby Styr, al qual s'hi arriba amb gairebé mitja hora. Des d'aquest cim veiem els Rysy, a un costat cap a l'est; uns llacs a Eslovàquia per sota nostre, cap al sud; davant nostre cap al nord, els llacs i el refugi que vam passar de llarg el dia anterior i on

**Via ferrada a la
carena de la tercera
etapa.**

anirem a dormir, i al final, una llarga cresta, que serà l'excursió de l'endemà.

Tornem al coll i comencem a baixar pel camí, una vegada més i sense necessitat, equipat. Des del coll arribem al refugi en poc més tres quarts d'hora. Ens trobem amb el refugi més que ple i, tot i que ens toca dormir com podem sobre la banqueta i més apretats que sardines en una llauna, hem de pagar al refugi l'import íntegre. No ens queda més remei que dormir així, ja que fa massa fred per dormir fora i portem un sac molt prim. A més, com que no hem volgut pagar més per una manta, ¡ens toca passar fred a la matinada! Res a veure amb el refugi de la nit anterior. De fet, un polonès amb qui hem entaulat conversa ja ens ha avisat que aquest és el pitjor refugi, que reconeix que és vergonyós, però que no n'hi ha cap altre com aquest, és a dir, que no cal generalitzar a partir de l'experiència.

Temps de marxa: 7-8 hores

Desnivell acumulat: +1.880 m -1.660 m

3a ETAPA:

refugi de Swistowa Czuba – Kozi Wierch (2.291 m) i Zakopane

Quan ja no podem més pel mal d'esquena i pel fred, decidim marxar i, esquivant tota mena de cossos estesos per terra, sortim a l'exterior. Són les sis matí i comencem a caminar pel «camí groc» en direcció nord, cap al carena que hi ha darrere del refugi. Primer un flanqueig cap a una canal que ens durà, muntanya amunt, cap al coll. Es fa llarg i pesat i, a mig camí, un petit despenjament de blocs davant nostre ens espanta.

No ha passat res, però hagués pogut passar. Continuem a l'aguait, però ja no n'hi ha més. Arribem a la canal i comencem a pujar per un fort pendent d'herba fins dalt. Han passat vora dues hores. A partir d'aquí s'inicia un llarg recorregut amb sectors de carena equipats, alguns trossos per la cresta, d'altres per un dels flancs. És com una llarga via ferrada en alguns trams. Val més no trobar-s'hi en casos de pluja; per sort, hi ha uns quants colls amb vies d'escapada.

Una vegada més, ens trobem força acompanyats. Els polonesos van apareixent com xampinyons. Hem pujat i hem fet un tros de carena sols, però de sobte ens trobem entre molta gent. Pels polonesos aquest itinerari és una aventura, com un joc, i molts d'ells ens diuen que ja l'han feta i que els agrada repetir-la. Té la seva gràcia i molt bona vista.

Al coll de Kozi Wierch decidim baixar. Han estat unes dues hores i mitja de via. Seguiríem, és divertit, però com que tampoc no volem arribar tard al càmping i a partir d'aquí seria allargar el possible itinerari de tornada, decidim començar a baixar. O baixem o perdrem el tren del mateix dia que ens ha de dur cap al nord, a conèixer el Bàltic. La baixada que hem triat no ens agrada gaire, trobem un fort pendent en un terreny força gastat i tot seguit una tartera. Després de baixar durant una hora, reprenem el camí que vam fer el primer dia de pujada. Tornem a passar pel primer llac d'aquesta ruta i el primer refugi, i, finalment, fem l'última baixada cap a Zakopane. Des del coll, tenim tres hores.

Temps de marxa: 7-8 hores

Desnivell acumulat: +700 m -1.400 m

Deixem el pla horitzó i els boscos d'avets a la nostra esquena i ens trobem davant un paisatge més alpi amb un horitzó que mostra la silueta retallada dels punxeguts cims, prats d'herba i pocs arbres.

Bibliografia

Explore the world: Poland.
Ed. Nelles.

GLOAGUEN, Philippe.
Polonia. Col·lecció
Trotamundos. Barcelona:
Salvat Editores, 2005.

*El Rysy, amb 2.499 m,
és el cim més alt dels
Tatra polonesos.*

DOS BARRANCS DESCONEGUTS:

El torrent del Salt del Grill i el barranc de la Puxa Riva

Text i fotos: Àlex Batllori i Lacueva

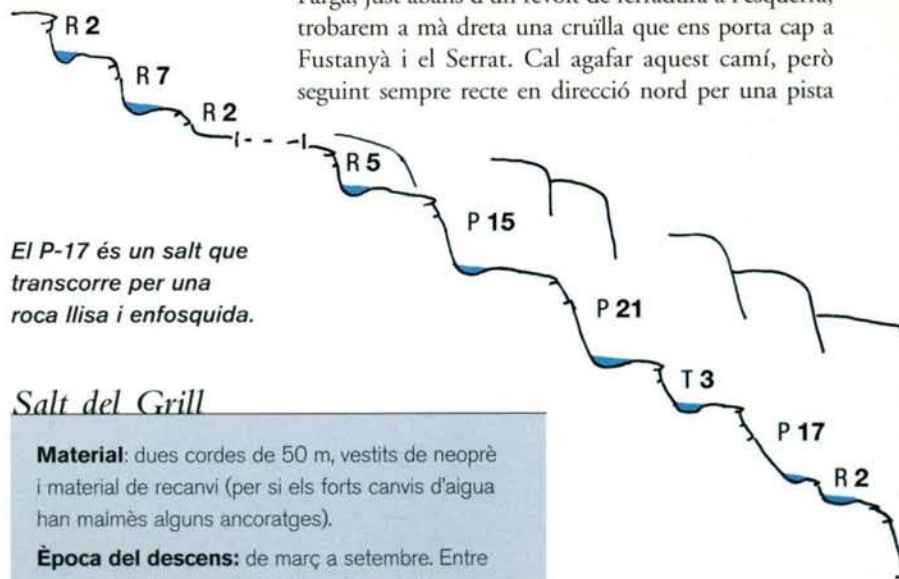
El torrent del Salt del Grill i el barranc de la Puxa Riva són dos descensos poc coneguts i poc visitats, ja que estan situats a prop d'altres barrancs més coneguts. Tot i això, aquests descensos són interessants perquè tenen un cabal d'aigua assegurat gràcies a la seva situació geogràfica. El torrent del Salt del Grill és als Pirineus ripollesos, i el barranc de la Puxa Riva, als Pirineus aragonesos.

EL TORRENT DEL SALT DEL GRILL

El primer descens fins al darrer ràpel de la connexió amb el riu Freser va ser fet per Fritz Kunzel i els seus companys. Posteriorment, l'1 d'agost del 1992 Àlex Batllori, Sergi Juyol i Francesc Pelgrín van realitzar el croquis i van baixar l'últim ràpel que connecta amb el riu Freser. Recentment, Joan Manchon i Àlex Batllori van visitar el torrent per refer-ne els punts d'ancoratge.

Situació

Seguint la carretera que va de Ribes de Freser a Querolbs, un cop hem passat la casa de colònies de la Farga, just abans d'un revolt de ferradura a l'esquerra, trobarem a mà dreta una cruïlla que ens porta cap a Fustanyà i el Serrat. Cal agafar aquest camí, però seguint sempre recte en direcció nord per una pista

El P-17 és un salt que transcorre per una roca llisa i enfosquida.

Salt del Grill

Material: dues cordes de 50 m, vestits de neoprè i material de recanvi (per si els forts canvis d'aigua han malmès alguns ancoratges).

Època del descens: de març a setembre. Entre març i abril és quan el riu baixa més cabalós.

Horari: 2 h d'aproximació i 2 h de descens

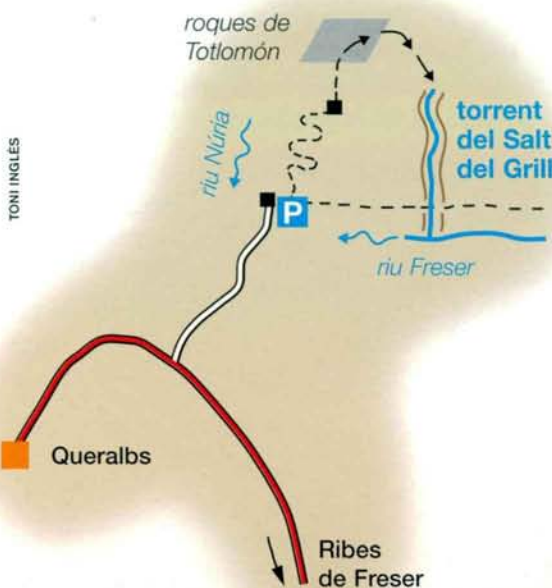
Mapes

Puigmal-Núria (Editorial Alpina)

Ripollès. Mapes comarcals de Catalunya (ICC)

Nota: en el moment de recuperar les cordes del Salt del Grill, s'ha d'allargar al màxim la бага de la instal·lació per evitar el fregament, ja que això dificultaria la recuperació de les cordes.

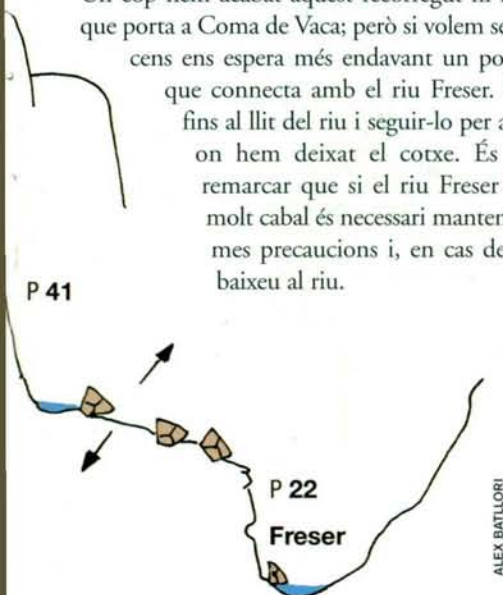
asfaltada, paral·lela al riu, passant pel pont de les Ielles i que acaba a la central de Daió, punt de trobada de les aigües dels rius Freser i Núria. Aquí deixarem el cotxe. Hi ha un rètol que indica l'inici del camí en direcció al refugi de Coma de Vaca i el torrent del Salt de Grill. Travessem un pont metàl·lic i comencem a pujar per un camí que s'enfila a la dreta un cop passat el riu. Seguirem aquest sender fins a les roques de Totlomón. Aquest tram no té un traçat gaire clar, i els dies de boira pot ser delicat o perillós. Un cop passat aquest tram, aribarem al torrent del Salt del Grill, en uns prats inclinats on s'evidencia el descens.

Descripció

L'interès esportiu no es troba al primer tram, sinó als tres ressals de 2, 7 i 5 m. Tot seguit apareix el principi del primer ràpel, de 15 m, seguit immediatament d'un pou doble de 21 m i un tobogan de 3 m que finalitza en una marmita on s'haurà d'instal·lar un altre ràpel, aquest cop de 17 m. Així arribem al ràpel que dona el nom al torrent del salt del Grill, un descens que és realment bonic i espectacular, ja que té 41 m i la singularitat que l'aigua ens cau contínuament al damunt. Un cop hem acabat aquest recorregut hi ha un camí que porta a Coma de Vaca; però si volem seguir el descens ens espera més endavant un pou de 22 m que connecta amb el riu Freser. Cal arribar fins al llit del riu i seguir-lo per anar a parar on hem deixat el cotxe. És important remarcar que si el riu Freser baixa amb molt cabal és necessari mantenir les màximes precaucions i, en cas de dubte, no baixeu al riu.

P 41

ALEX BATLLORI

BARRANQUISME

Salt del Grill. Fitxa tècnica

Pou	Cordes útils	Ancoratges
P-15	1-50 m	1 natural
P-21	1-50 m	1 natural
P-17	1-50 m	1 pitó
P-41	2-50 m	2 pitons, 1 espit
P-22	1-50 m	2 espits

L'espectacular ràpel del Salt del Grill (41 m). És un salt molt conegut pels excursionistes, que es desvien del camí de Coma de Vaca per entrar a la base d'aquest bonic caient.

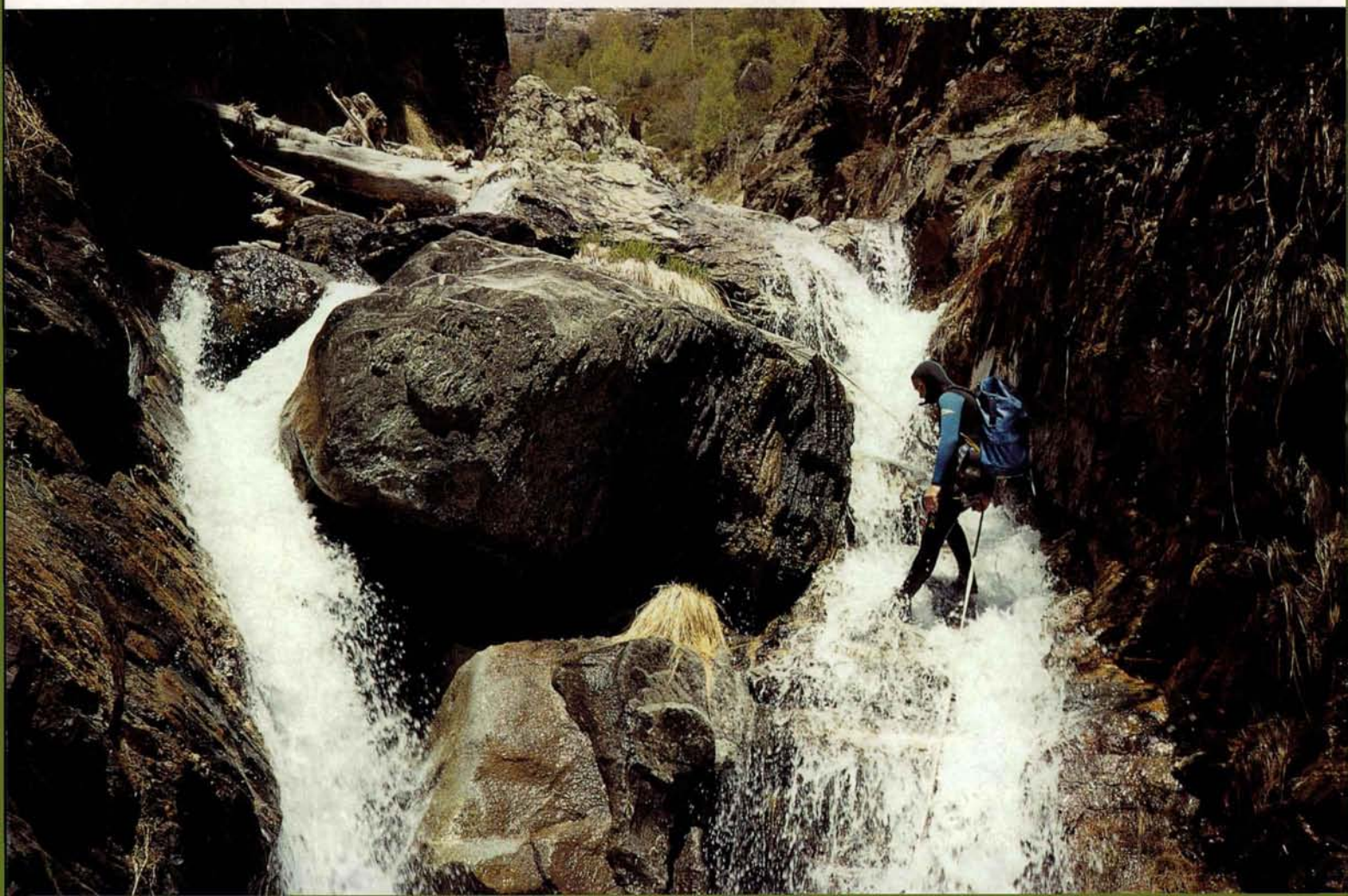
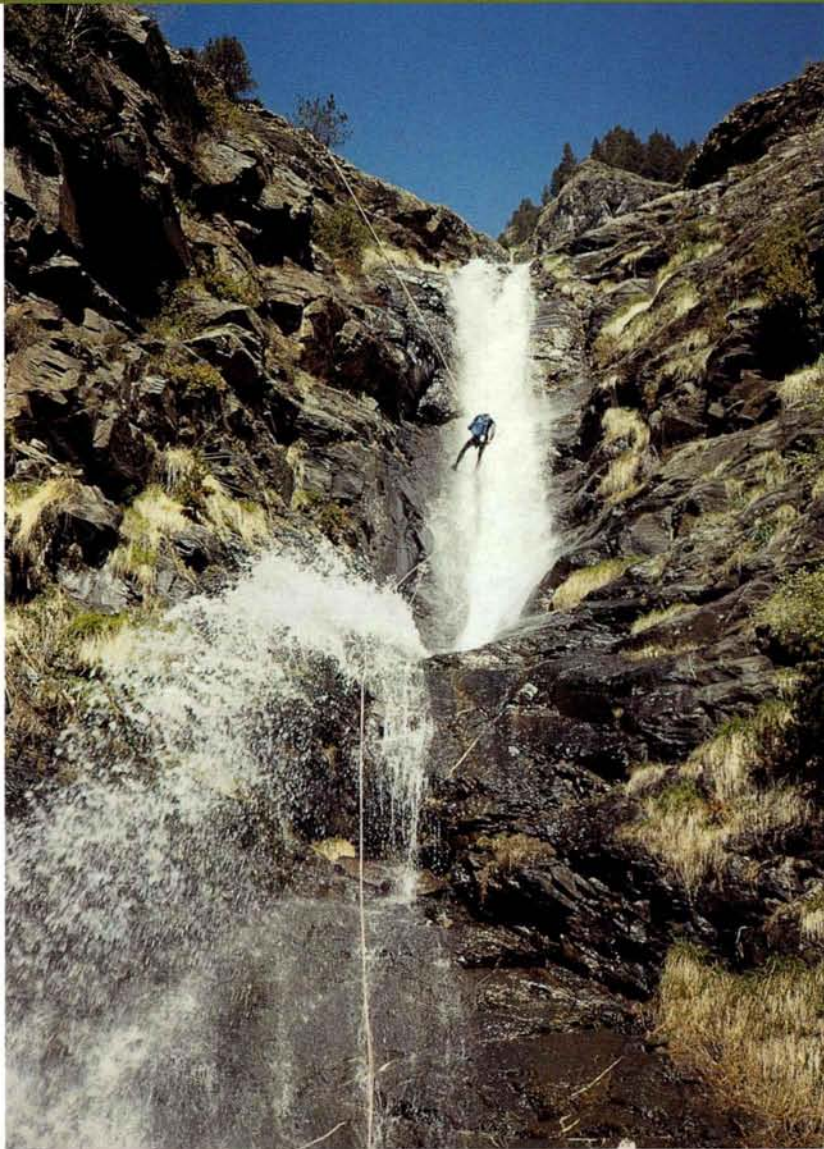
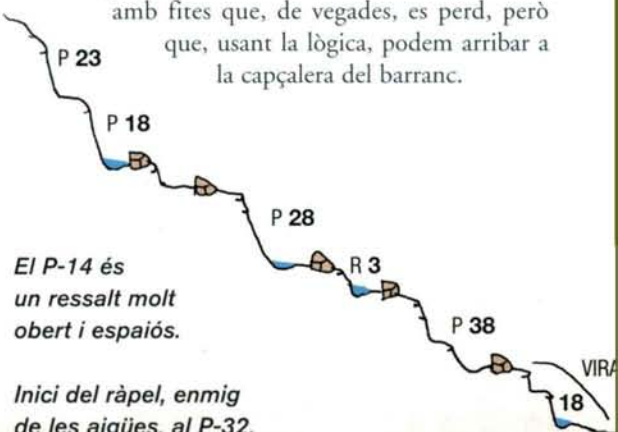
EL BARRANC DE LA PUXA RIVA

El primer descens a partir del tercer ràpel va ser fet pel grup A-5. Més endavant, l'1 de maig del 1994, Francesc Pelegrín i Àlex Batllori realitzen el descens i el croquis. Finalment, l'any 2000, Joan Manchon i Àlex Batllori fan una altra visita al barranc per equipar més bé aquest descens.

Situació

Abans d'arribar a Benasc, hi ha un desviament que ens porta al petit poble de Sahún. A la sortida d'aquesta població hi ha un pont que creua el barranc que porta al Puxa Riva. Seguirem per aquesta pista, que, just a partir d'aquest brollador ja no és asfaltada. Un cop hem passat unes gàbies de gossos trobem un revolt de ferradura on podem deixar el cotxe.

D'aquest mateix revolt neix un corriol marcat amb fites que, de vegades, es perd, però que, usant la lògica, podem arribar a la capçalera del barranc.

Descripció

El descens comença amb dos bonics pous de 23 i 18 m, el primer dels quals és una «Y» d'aigua, resultat de la unió de dos cabals. Se segueix fins a arribar a dos salts de 28 i 18 m, i a uns altres de 6 i 12 m; després es troba un pou molt espectacular de 32 m, on la mullada és total. A partir d'aquí, una llarga sèrie de ressalts porten al primer affluent. Novament s'ha de superar un seguit de petits ressalts i pous fins a endinsar-nos en una zona boscosa. Aquí queden quatre ràpels per finalitzar el descens, dels quals en destaca, pel seu encaixonament, un de 18 m. Una represa artificial dóna per acabat el descens del barranc. Poc després arribem on hem deixat el cotxe.

barranc de la Puxa Riva

Benasc

Sahún

Graus

El P-23 divideix el torrent de la Puxa Riva en dos salts d'aigua.

Puxa Riva. Dades pràctiques

Material: dues cordes de 40 m, vestit de neoprè i material de recanvi.

Època del descens: de març a setembre. Entre març i abril és quan el riu baixa més cabalós.

Horari: 1,5 h d'aproximació i 3 h de descens.

Mapes: Posets (Editorial Alpina)

Puxa Riva. Fitxa tècnica

Pou	Cordes útils	Ancoratges
P-23	2-40 m	2 natural
P-18	1-40 m	2 pitons
P-38	2-40 m	1 natural
P-32	2-40 m	2 pitons
P-30	2-40 m	1 natural
P-17	1-40 m	1 natural
P-14	1-40 m	1 espit
P-18	1-40 m	1 natural
P-13	1-40 m	1 natural
P-8	1-40 m	1 natural
P-6	1-40 m	1 natural

Una nova via d'escalada a l'Achar de Alano

Text: **Antonio García Picazo i Jordi Mengual Padrós**

Dedicada a l'Estel Garcia

Fotos: **Jordi Mengual**

La serra d'Alano és situada a l'oest del Pirineu aragonès, al límit dels inicis del Pirineu navarrès, a la zona d'Ansó, al sud de la vall de Zuriza, allà on les muntanyes no tenen grans alçades però sí espectaculars parets de roca calcària de qualitat immillorable per a l'escalada.

La serra és geogràficament orientada de nord-oest a sud-est i té una longitud aproximada de 7 km. El vessant nord és una impressionant muralla de 300 m d'altura. És una successió de cims i agulles entre les quals hi ha un munt de canals que configuren una espectacular i trencada cara nord. La canal Taxera, que dona accés al pas del mateix nom, és l'única que ofereix un accés senzill i no queda tallada sobre el buit de la vall a uns 70 m d'altura, com passa amb la resta de canals. Pel vessant sud hi ha uns grans prats per on pasturen els ramats. Seria, més o menys, com la serra del Cadí.

Picazo caminant per la pista, i a la seva dreta l'aresta de l'escalada en el pas de Taxera.

Característiques

Mengual-Picazo: 200 m de desnivell, 310 m de recorregut, MD (màxim obligat de 6a o A1).

Després de tres dies d'escalada, el 8 d'agost del 2005 vam obrir la via a la cara nord-oest de la primera agulla de l'Achar de Alano (2.063 m).

La vam equipar amb 38 parabolts d'acer inoxidable, de 10 mm de diàmetre, i cinc claus variats.

Per fer la via es recomana de portar un joc complet de friends (especialment del 4 i del 5) i alguns pitons.

La distància màxima entre les reunions és de 45 m i estan totes equipades amb dos o tres parabolts.

L'aproximació des de l'aparcament Taxera es fa per un camí molt còmode en una hora i mitja, tot superant un desnivell de 600 m.

El descens del cim al pas Taxera no té cap dificultat i des d'allà es torna a l'aparcament en dues hores.

No hi ha aigua en tot l'itinerari.

Informació d'interès

Telèfons

974 370 196
974 370 077
Carretera Ansó-Zuriza,
km 14

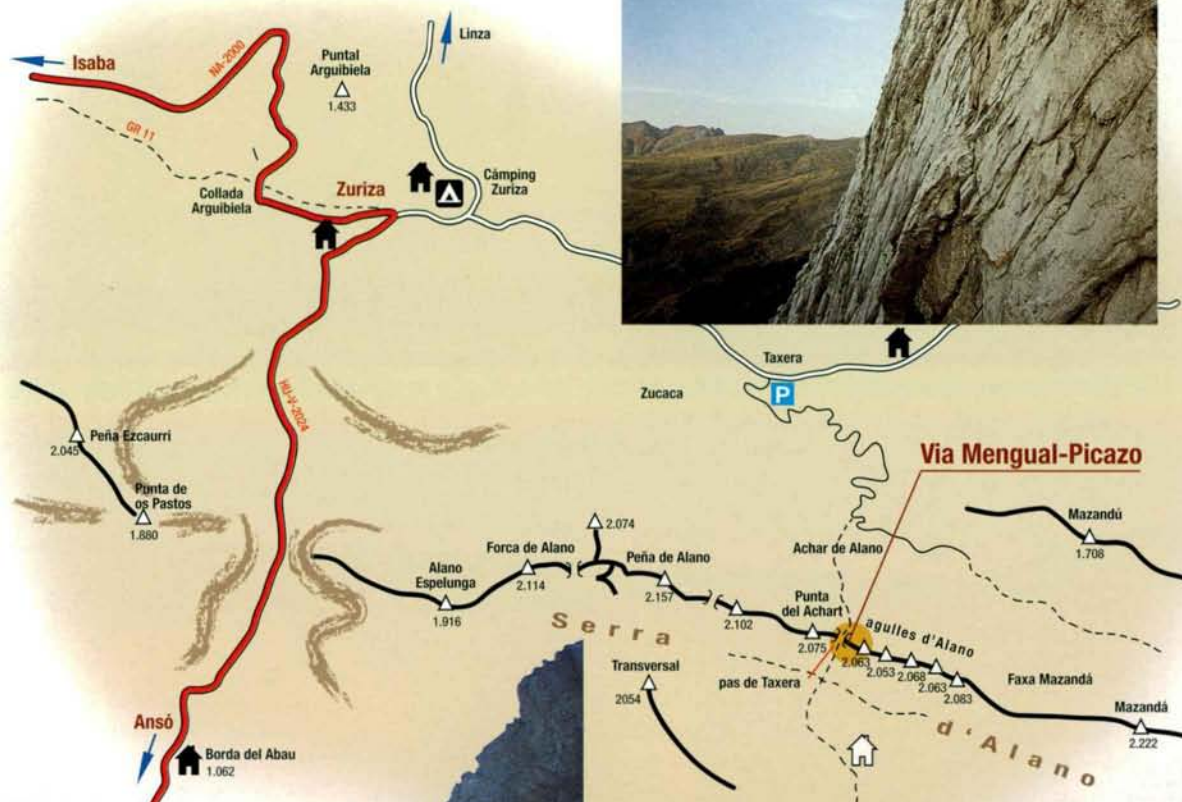
Cartografia

Valles de Ansó y Echo.
Pirineo aragonés.
Editorial Alpina-
Geo/Estel (2005)
Sèrie E25
Escala 1:25.000

On podem dormir

A Zuriza hi ha un
càmping que ofereix tot
tipus de serveis que ens
permeten gaudir d'una
estada molt còmoda. Hi
ha un bar, un restaurant
i un petit supermercat.
Al bar hi podem trobar
moltes ressenyes sobre
escalades de la zona.

Aresta de la primera
Agulla d'Alano (2.063 m),
via Mengual/Picazo.

Aproximació

Des del càmping de Zuriza, una pista de 3 km, en molt bon estat, ens porta fins a l'aparcament de Taxera (1.260 m), des d'on es comença a caminar.

Des de l'aparcament, cal pujar fins a la cota 1.400, on hi ha unes granges d'usos ramaders que no són obertes al públic ni aptes per dormir-hi.

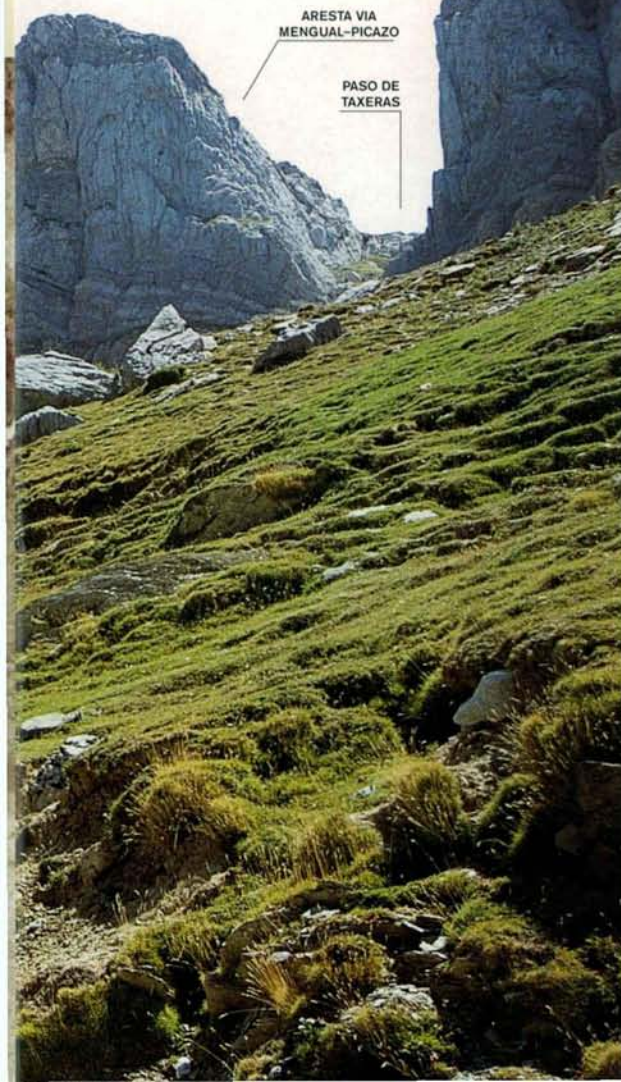
S'inicia l'ascensió per la pista, que ja no és apta per a vehicles. Arribats al riu, comença un camí molt marcat que ens estalvia les corbes de la pista i que en 25 minuts ens deixa a la primera granja. Des d'allà, es millor deixar el camí i seguir per la pista, ja que el camí es desdibuixa i costa de seguir. D'aquesta manera, en 15 minuts arribem a una segona granja situada a 1.560 m. Un cop superada la granja, la pista fa un gir a l'esquerra i travessa un torrent sec. En aquest punt agafarem un sender molt ben traçat que puja cap a un gran roure solitari que ens proporciona la darrera ombra de la jornada. Des d'aquí, el camí puja ràpidament a buscar la canal de l'Achar de Alano, que dona accés al pas de Taxera.

Un cop a la canal, passem un petit bivac, i la creuem guanyant alçada cap a la paret est. Trobem dos grans blocs de roca. Quan passem el primer bloc, el camí fa una marrada, toca la paret i passa sobre el bloc a 1.820 m d'altura. Davant mateix queda l'altre bloc, que forma una petita balma. Som a peu de via a la paret nord-oest (una hora i mitja des de l'aparcament).

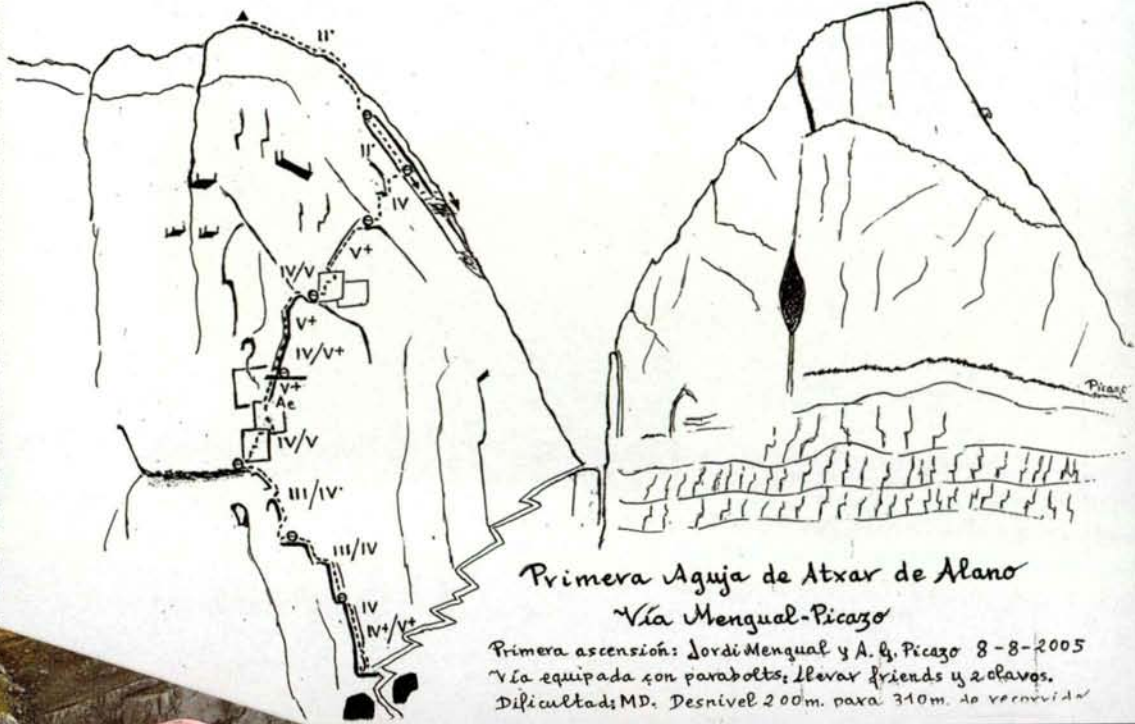
Si alcem un xic la vista, en una fissura veurem un parabolt.

Des de l'aparcament
de Taxera (1.260 m),
vista de la serra
d'Alano amb la Punta
del Achar (2.075 m)
al centre.

Atxar de Alano

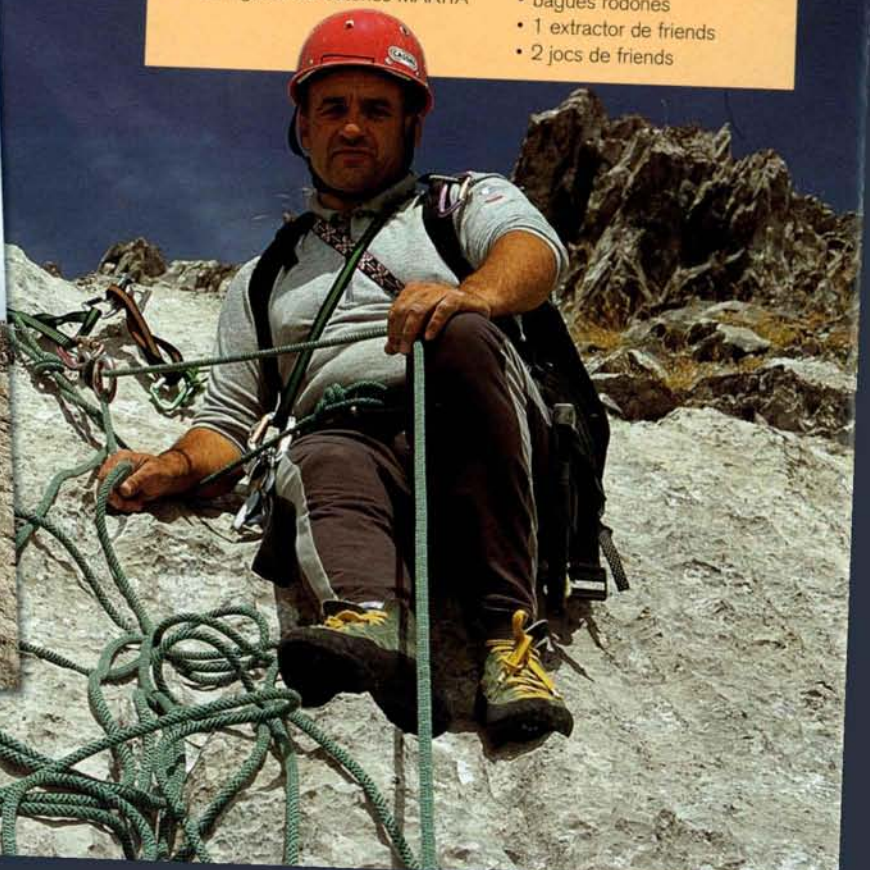

Primera Aguja de Atxar de Alano Vía Mengual-Picazo

Primera ascensió: Jordi Mengual y A. G. Picazo 8-8-2005
Vía equipada con parabolts, llevar friends y clavos.
Dificultat: MD. Desnivell 200m. para 310m. de recorrida

Material utilitzat per a l'obertura

- 2 talabards
- 2 cascs
- 2 motxilles
- 3 parells de peus de gat
- 4 portamaterials
- 2 cordes de 50 m i 9 mm
- 1 corda de 50 m i 8,6 mm
- 1 corda de 60 m i 10 mm
- 1 corda estàtica de 15 m i 9 mm
- 100 parabolts d'acer inox. de 10 mm
- 1 perforador Hilti de bateries
- 2 bateries de recanvi Hilti
- 1 perforador MAKITA
- 2 bateries de recanvi MAKITA
- 1 carregador de bateries Hilti
- 1 carregador de bateries MAKITA
- 27 pitons variats
- 2 martells
- 3 bong-bongs
- 1 clau fixa del 10
- 16 mosquetons
- 10 mosquetons de seguretat
- 22 cintes exprés
- 8 encastadors de cable
- 2 plaques gi-gi
- 2 xunts
- 2 vuits
- 3 jumars
- 2 tiblocks
- 1 politxa
- bagues planes
- bagues rodones
- 1 extractor de friends
- 2 jocs de friends

Jordi Mengual
i Picazo a la primera
agulla d'Alano
(2.063 m.), via
Mengual-Picazo.

Picazo al peu
de la via.

Descripció de la via

1a tirada: 35 m verticals. Sortim per una llosa amb forma d'orella que sobresurt i que forma una fissura. La superem amb tècnica bavaresa, però és un xic explosiva.

2a tirada: 25 m verticals. S'avança sense dificultat per l'interior de la fissura.

3a tirada: 30 m verticals. Seguim per l'interior de la fissura.

4a tirada: 30 m verticals i exposats. Sortim de la reunió per la dreta. El pas és molt fi. Ens espera un tram de 15 m per una llastra molt fina que superem en artificial. Després d'un tram assegurat amb parabolts, trobem la reunió en una repisa. Una presa molt bona per a la mà dreta ens ajudarà a accedir-hi sense problemes.

5a tirada: 30 m verticals. Seguim per l'interior de la fissura sense dificultat. Passem per un encastament que forma una llastra, separada de la paret.

6a tirada: 30 m un xic tombats. Seguim per la fissura i arribem a una aresta en la qual canvia el color de la paret. La part alta és marró fosc.

7a tirada: 25 m en horitzontal i ascendent. És un tram una mica delicat perquè la roca és descomposta. Està equipada amb claus. Els dos primers toquen la paret i el tercer és a l'inici d'una petita aresta, que cal seguir fins a una horitzontal sobre la qual es troba la reunió següent. Des d'aquesta reunió hi ha la possibilitat d'abandonar fent un ràpel de 20 m fins a uns pendents herbosos que, sense dificultat, ens permeten arribar al pas de Taxera.

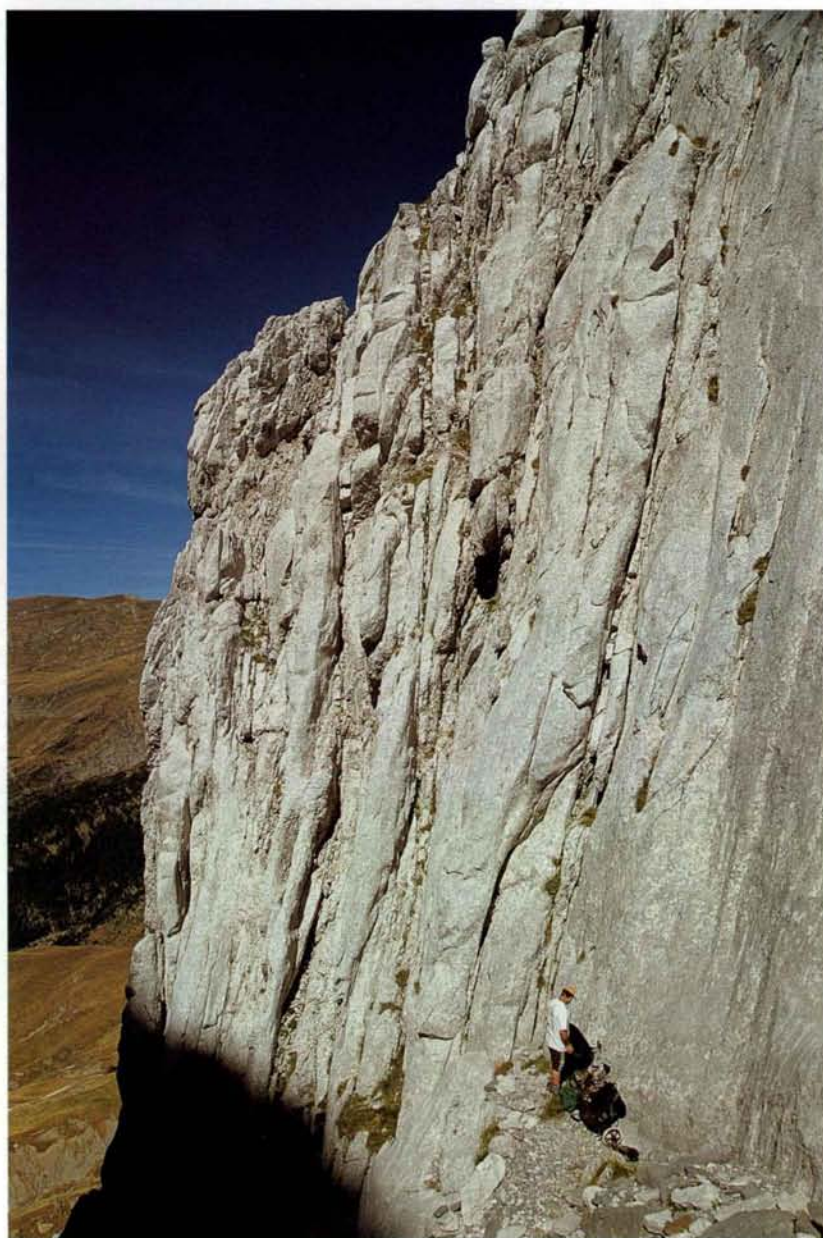
8a tirada: 40 m per unes llastres sense dificultat. Grimpada aèria.

9a tirada: 65 m de grimpada. Progressem per l'aresta amb passos aïllats de II i III sense dificultat fins al cim.

Temps aproximat: 6 h.

Descens

Just en sortir del cim, en direcció sud-est, per l'aresta trobem una canal de roca que arriba a uns pendents d'herba que ens permeten accedir sense problemes al pas de Taxera. Des d'allà, en dues hores arribarem al cotxe.

A la pàgina anterior, Picazo en acció:
completant la ressenya de la 3a tirada,
assegurant a la 8a reunió i equipant el 5è llarg.

Escalades al Pedraforca i al Cadí

De tant en tant, el nostre Pirineu ens sorpren amb algunes vies realment extraordinàries, que trenquen el concepte dels itineraris de tònica clàssica i romàntica típics d'alta muntanya. És tot un privilegi, doncs, presentar aquestes escalades, que, per les seves característiques seran uns objectius molt cobejats

Pedraforca **Via Barrufets**

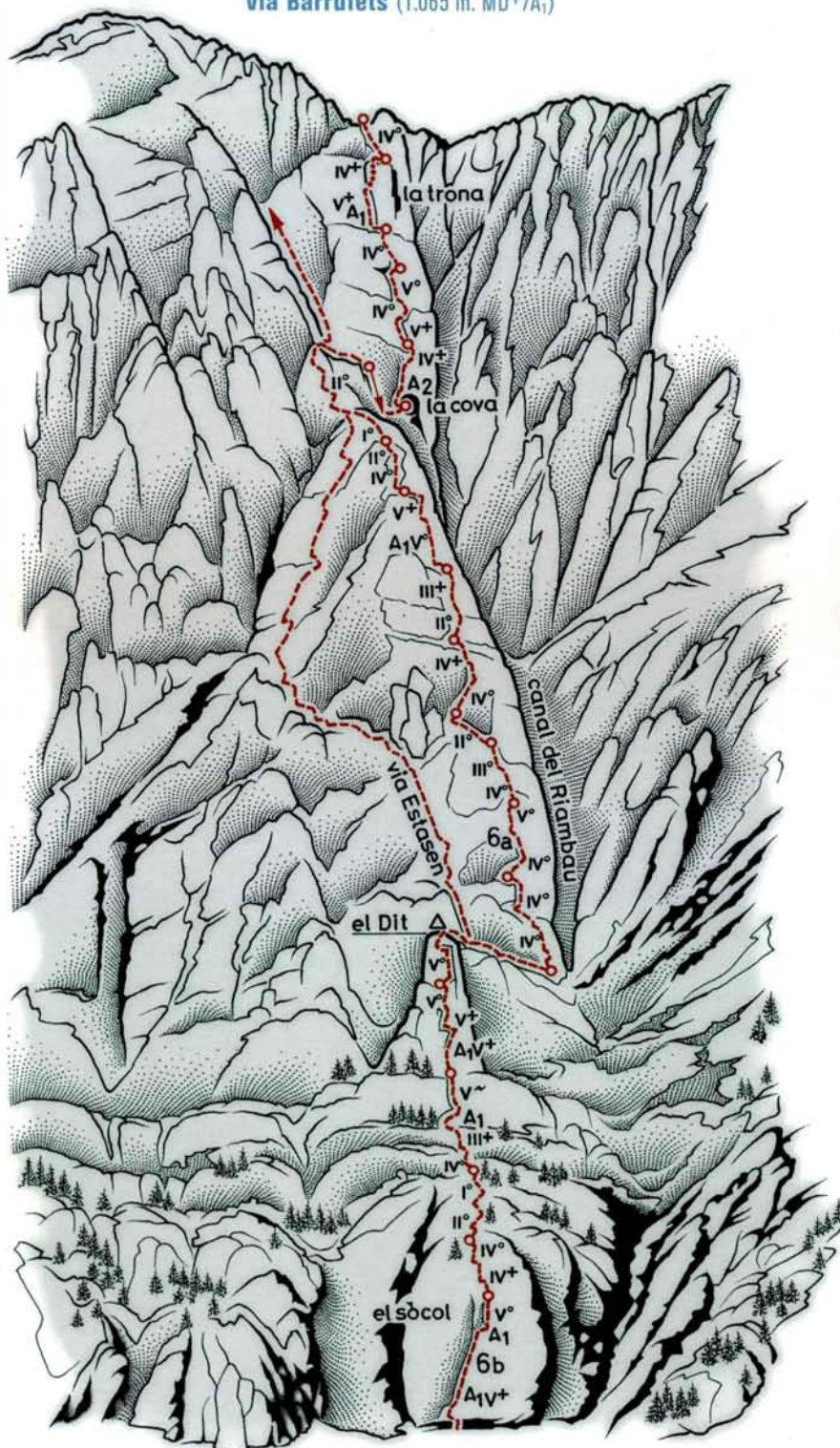
Tres parts ben diferenciades configuren aquesta via en conjunt força seductora, malgrat les possibles escapatòries per la via Estasen minvant el compromís de l'ascensió. Un potent primer llarg guanya pam a pam un sòcol capriciosament fissurat, que d'entrada és la prova de foc de tot l'itinerari. A partir d'aquí, s'ha d'anar per feina i pujar al Dit per davant, una altra tasca exigent per l'acusada verticalitat del terreny. Un cop a l'entrada de la canal del Riambau, una fita i un parabolt a mà esquerra assenyalen la continuació de l'aventura, ara molt més assequible durant unes quantes tirades, fins a arribar a un llaminer mur (L13) des d'on, amb l'ajuda d'estreps, s'aconsegueix el cim de l'esperó Barrufets, punt on es troba amb la via Estasen. Seguint un bon tros per l'Estasen, i tot just quant aquesta baixa un xic per assolir la canal de sortida a mà esquerra, una travessa amb tendència a la dreta du a un ràpel (22 m) que ens deixa en una curiosa cova penjada sobre el Riambau. Sortint d'aquesta directament pel desplom (A2), ràpidament la dificultat es modera fins a arribar

al peu de la «Trona», una exigent fissura que progressivament s'obre fins a tornar-se un bonic ramonage de cloenda. Cal destacar que la via resta bastant equipada amb parabolts, espits i pitons, cosa que permet resseguir-la amb certa comoditat i repetir-la amb un horari aproximat de 9 h segons la segona repetició. Cal portar tascons, camalots fins al núm. 3, unes vint cintes llargues i un alien vermell pel L5. Roca bona en general llevat els trams fàcils típics del massís. El primer terç és el més dur amb diferència, i hi trobarem alguns passatges de 6a obligats amb la roca més humida i delicada del compte. Aproximació similar a les vies del Calderer però sense pujar cap a la Piràmide, i desviació per un corriol que travessa per la base del sòcol de la muralla fins a la vertical del Dit del Riambau (uns 40 min). La via comença en una llarga balma molt acollidora on localitzarem unes xapes per guanyar el desplom inicial. En definitiva i alpinísticament parlant, la via més llarga i exigent de tot el Pedraforca. Oberta per Jordi Camprubí i Jordi Bonet amb, la col·laboració d'altres companys, i enllestida l'estiu del 2005.

per a la temporada estival, i un sever repte en condicions hivernals. Una de les rutes, aconseguida en ple cor de la cèlebre cara N del Pedraforca, esdevé una maratoniana ascensió digna de ser considerada de les més dures dels Prepirineus, amb més de 1.000 m de notable dificultat. La resta dels itineraris afegits, sense menysprear-ne cap, són en consonància de les típiques aventures d'una jornada en què cal encertar el traçat i no encantar-s'hi. A hores d'ara, al pirineus catalans, encara resten moltes línies verges per obrir.

PEDRAFORCA / Calderer (cara nord)

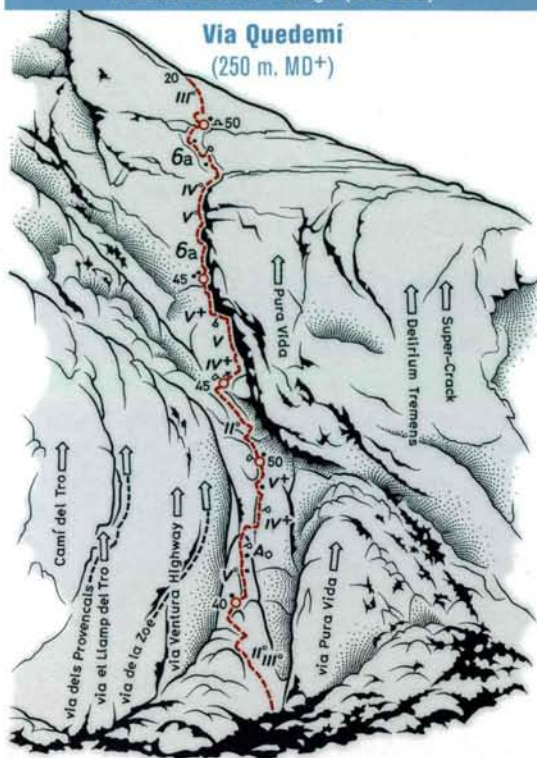
Via Barrufets (1.065 m. MD+/A₁)

FERRAN ALEXANDRI

La paret nord del Pedraforca és constituïda per un contrafort de calcàries que ha esdevingut el terreny d'escalada més impressionant de Catalunya.

PEDRAFORCA / Pollegó (cara sud)

Via Quedemí

A la cara sud del Pollegó Inferior, el mateix J. Camprubí i A. Ballart rematen en un sol atac la via Quedemí (23-8-2005), una línia molt descarada que miraculosament encara restava verge en el sector dret de la paret. Destaca el gran diedre de la segona meitat que per sí sol ja val la visita. Escalada semiequipada en conjunt, en que cal portar tascons i camalots fins al núm.3.

Roca bastant bona en general amb una dificultat obligada de 6a. Ideal per combinar amb alguna altra via equipada del costat. Descens per les costes d'en Dou, caminant.

Serra del Cadí
Via Pitón Carré

Al marge esquerre de la roca del Migdia, Ignasi Vilarasau i Miquel Blanco obren la via Pitón Carré (24-8-2005). Exigent itinerari en lliure poc equipat, en el qual han quedat posats tots els claus utilitzats per repetir-lo amb tant sols tascons, aliens mitjans i camalots fins al núm. 2. Roca variada en conjunt, on la major part dels passatges es desenvolupen per plaques prou mantingudes a protegir (màx.: 6a+). Per l'inici cal remuntar el primer ressalt de la canal de l'Àliga (IV°) fins a la bicurcació amb la canal Geno. El primer llarg transcorre per un diedre humit que s'ha d'abandonar als 30 m per continuar en tendència a l'esquerra fins a la R1. Cal destacar que hi han tres tirades de 60 m. Aproximació des d'Estana pel Prat de Cadí (unes 2 h llargues des del cotxe). Descens per la canal d'Estana amb algun possible ràpel al final.

Via Can 60

La primera exploració va donar la via Can 60 (octubre del 2001), a càrrec de J. M. Codi-

na Husa i Emili López, ensivellant-se pel centre de la bastió batejada amb el nom de *paret de Cal Llac*. Escalada semiequipada amb espits i pitons, bastant treballosa i vertical, fins a guanyar la característica diagonal del l'últim terç de la paret. Cal dur uns dotze claus assortits, tascons i el joc de friends.

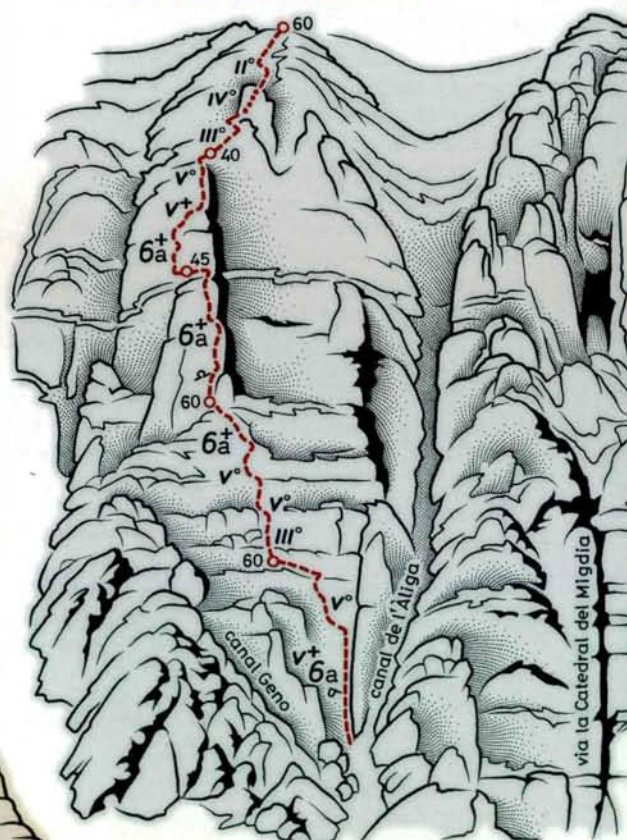
Via Original

El malaguanyat Joan Armengol ens va deixar una de les seves aventures en solitari al Cadí, encertant el punt feble de la vessant N de la roca del Viladre. Aquesta colossal piràmide situada entre la roca Grossa a

l'E i la roca del Gònac a l'O, no havia encantat ningú fins a l'estiu del 2003, quan aquest romàntic escalador de Terrassa obrí la via Original (25-8-2003), aprofitant en tot moment el terreny més assequible al seu pas. La via comença a l'esquerra d'una marcada canal i la R1 es fa en un gran pi. A partir d'aquí i en tendència a l'esquerra, la trajectòria festeja els arbres més generosos per muntar les reunions. Cal portar tascons, friends mitjans i algun clau opcional. Roca molt variable segons el tram. Aproximació des d'Ansovell per la pista que du a l'er-

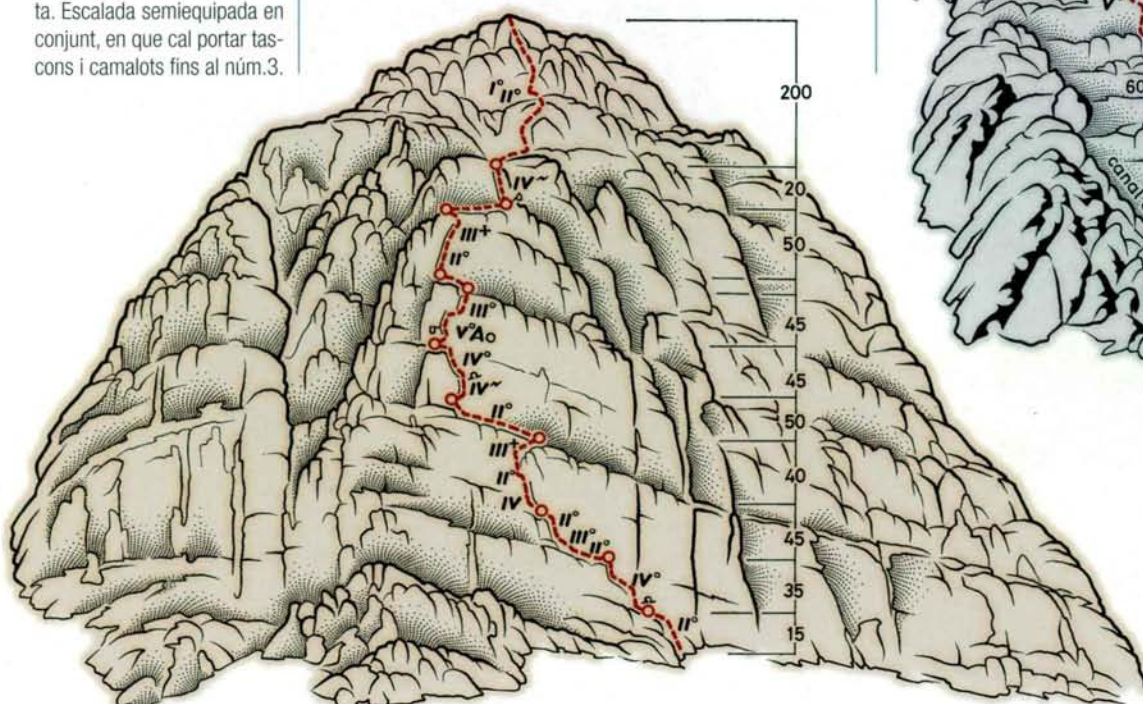
CADÍ / Roca del Migdia

Via Pitón Carré (265 m. ED~)

CADÍ / Roca del Viladre

Via Original (545 m. D°)

mita de la Mare de Déu del Boscal, continuant fins passat un gran dipòsit característic on neix un camí que porta, en poca estona, al coll de les Bases. Aquí agafarem un corriol poc marcat que mena sota la roca del Gònac i travessarem a l'esquerra fins al peu de la Roca del Viladre (unes 2 h aprox.). Descens per la canal E.

Els primers aventurers dels Pirineus

Els estudiosos dels Pirineus estan d'enhora bona. Aquests últims anys s'han publicat una sèrie de llibres amb textos dels primers divulgadors de la serralada: els viatgers, científics i exploradors que han deixat escrits els seus itineraris i les seves ascensions en els cims més destacats. Són uns documents molt interessants, tant per la història de la conquesta del Pirineu com per tenir una visió de la vida dels seus pobles.

Aquest llibre de Prames és la reproducció de textos dels pirineïstes que a partir de mitjan segle XVIII, i fins a principis del XX, havien publicat en llibres, revistes i butlletins —alguns d'ells difícils de localitzar— sobre el Pirineu aragonès.

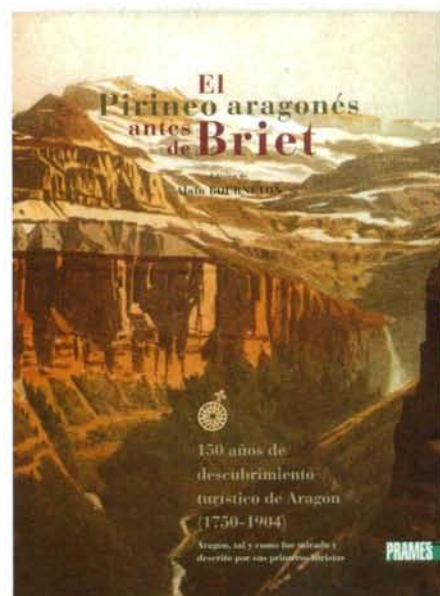
El llibre és divideix en dues parts, i una introducció que situa el lector en el tema i aporta informació de la divulgació pirinenca al llarg d'aquest segle i mig. La primera part dedicada als precursors i va del 1750 al 1860; són els primers textos francesos que parlen de l'Alt Aragó. I la segona part, del 1860 al 1904, titulada «Els conquistadors», és la més extensa, i que per la gran quantitat de textos que es publicaren en aquella època, forçosament se n'ha hagut de fer

una selecció. S'hi ha seguit, sobretot un criteri: pels sectors geogràfic que descriu per la qualitat dels textos o la notorietat de l'autor del text.

La llista d'autors —entre ells els més destacats pirineïstes— és: P. Caillaud, Lamicq, Ramond de Carbonnière, Agustin P. de Candolle, Friedrich Von Parrot, León Dufour, Edouard Blavier, Albert Franqueville, Alfred Tonnellé, A. d'Arlot Saint-Saud, Antoine Benoist, Henry Russell Killough, Maurice Gourdon, Dr. A. Mony, Franz Schrader, Dr. Verdun, Albert Lequeutre, Albert Tissandier, Abad Izac, Yorick Edouard Wallon, George Cadier i l'Ours Dominique.

Les il·lustracions que acompanyen el text són de gran qualitat, amb reproduccions de dibuixos originals i aquarel·les, i fan d'aquest llibre una obra sensacional, que ofereix una visió detallada del Pirineu en tots els sentits, de mitjan segle XVIII fins a principis del XX.

F. B.

El Pirineo aragonés antes de Briet
150 años de descubrimiento turístico de Aragón (1750-1904)
Edició d'Alain Bourneton
Prames, S.A.
Saragossa (2004)
532 pàgines, amb il·lustracions

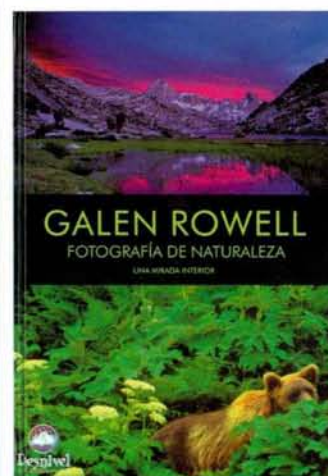

Fotografia de natura

En Galen Rowell, fotògraf i destacat muntanyenc, al llarg de la seva vida va participar en deu expedicions a l'Himàlaia i mantingué una constant activitat sobretot en les serralades més destacades d'Amèrica, però fou també un artista en el món de la fotografia.

En aquest llibre es reproduïxen els escrits sobre fotografia i imatge que al llarg dels anys va publicar en la prestigiosa revista de fotografia *Outdoor Photographer*. És una crònica d'un viatge interior fet al llarg de més de trenta anys, en què ens transmet la seva filosofia, pel que fa a la fotografia i la imatge. Un llibre que interessa a tots els muntanyencs però, sobretot, a aquells que tresquen per la muntanya amb la càmera fotogràfica. En aquestes pàgines es reproduïxen esplèndides imatges d'aquest artista fotògraf i muntanyenc.

F. B.

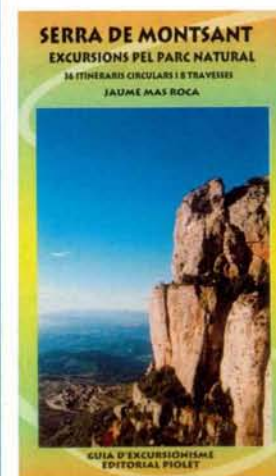
Galen Rowell
Fotografía de naturaleza.
Galen Rowell
Ediciones Desnivel
Madrid (2005)
287 pàgines, amb il·lustracions

Excursions pel Montsant

Aquesta obra, dedicada exclusivament a la serra del Montsant, és una bona guia excursionista que actualitza l'antiga obra de Josep Iglésies de l'any 1960, *Les muntanyes de Prades, el Montsant i la serra de Llena*. Aquest nou llibre de Jaume Roca presenta 36 itineraris circulars i 8 traveses pel Parc Natural de la Serra del Montsant, situat al cor de la comarca del Priorat, a banda de la descripció de la geografia física de la serralada. La guia, feta completament en color, presenta 44 excursions molt detallades, acompanyades dels mapes dels recorreguts.

El coneixement que Jaume Mas té d'aquestes muntanyes podria fer esperar que continuï oferint la publicació d'altres indrets i serres de comarca. La seva afició per la muntanya l'ha fet recórrer bona part de les principals serralades de Catalunya, i concretament, l'ha empès a fer aquest llibre, que dona a conèixer molts racons no massa freqüentats del Montsant. L'autor ens mostra diversos ambients naturals i paisatgístics d'aquest massís, des de les ermites, els graus i camins que solquen les cingleres, fins als frondosos barrancs de l'interior de la serra o els boscos del vessant nord i la vall del riu Montsant.

J. B.

Serra del Montsant
Excursions pel Parc Natural
Jaume Mas Roca
Editorial Piolet
Barcelona (2005)
304 pàgines, amb il·lustracions

Rutes d'esquí a la Vall de Boí

La vall de Boí es troba al vessant sud de la serralada pirinenca, a la comarca de l'Alta Ribagorça. Aquest indret natural, en el qual s'ubica una part del Parc Nacional d'Aigües Tortes i Estany de Sant Maurici, ofereix una multitud de possibilitats culturals i esportives, però per damunt de tot, és un lloc ideal per a la pràctica de l'esquí de muntanya.

Per això aquesta guia, que es presenta en un volum de butxaca, ens ofereix 41 itineraris d'esquí de muntanya que es poden fer en una jornada. Cada itinerari conté una fitxa tècnica amb el punt de sortida, l'ascens i el descens –s'hi esmenta també les possibilitats d'allaus–, i un petit mapa de tot el recorregut.

Alguns dels itineraris són força coneguts, ja que són ascensions clàssiques, com ara el Corronco de Duro, la pica Cerví, el Besiberri, la Punta Alta o el Contraix. Però n'hi ha d'altres que són inèdits i ens duren a indrets on gaudirem de la més absoluta solitud.

Tots aquests itineraris estan il·lustrats amb fotografies en color, damunt de les quals s'hi ha traçat la línia per on passa la ruta d'esquí.

J. B.

Vall de Boí.
41 itineraris de esquí de muntanya
Francisco Román
Ediciones Desnivel
Madrid (2005)
141 pàgines, amb il·lustracions

La difícil paret nord de l'Eiger

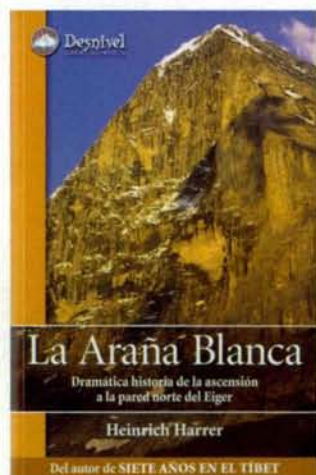
Aquest nou títol de la col·lecció «Literatura» d'Ediciones Desnivel, escrit per l'autriac Heinrich Harrer, és una obra clàssica dedicada a l'Eiger (3.970 m), el cim dels Alps Bernesos, a Suïssa. Però sobretot, l'obra narra les dificultats d'escalar la mítica paret nord d'aquesta muntanya, que va ser conquerida per Harrer per primera vegada l'any 1938, acompanyat aleshores d'Anderl Heckmair, Fritz Kaspaek i Ludwig Vörg.

El llibre és el relat complet d'aquella gesta i, a la vegada, també és la història de tots els intents d'ascensió a aquesta muntanya efectuats des del primer cop que l'ésser humà va trepitjar el seu cim l'any 1958. D'aleshores ençà, la paret nord va anar adquirint de mica en mica fama mundial, sobretot per la seva tràgica història. Entre el 1935 i el 1937 s'hi produïren 25 accidents mortals, que hom no aconseguí vèncer fins al 1938.

A les darreres pàgines, el llibre presenta la crònica de les ascensions més importants a la paret nord de l'Eiger, dels muntanyencs que ho han aconseguit fins a la publicació d'aquesta obra.

Es una obra completíssima sobre l'Eiger, un dels cims alpins més emblemàtics, il·lustrada amb belles fotografies en color.

J. B.

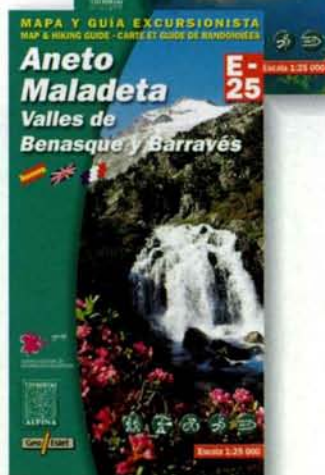
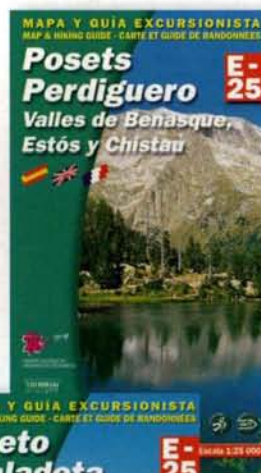

La Araña Blanca
Heinrich Harrer
Traducció d'Eduardo Verdugo
Ediciones Desnivel
Madrid (2005)
239 pàgines, amb il·lustracions

Valls de Benasc: dos nous mapes

Noves edicions ampliades i exhaustivament revisades d'unes de les zones més emblemàtiques i representatives dels Pirineus. Seguint la mateixa línia que ens ofereix la sèrie E-25, aquests mapes ens mostren una nova dimensió tant en la fidelitat de la representació dels camins i ascensions –realitzats íntegrament en GPS– com en el tractament de la toponímia, que ha estat revisada i ampliada i s'hi ha respectat les formes autòctones dels topònims.

El mapa es publica juntament amb la guia habitual que conté un recull d'excursions i ascensions, amb diferents nivells de dificultat, un apartat dedicat a l'espeleologia, informacions útils i telèfons d'interès.

Aneto - Maladeta
Posets - Perdiguero
Coedició Editorial Alpina, Geoestel i CNIG
Granollers (2005)
Escala: 1:25.000
Idiomes: castellà, anglès i francès

Altres novetats editorials

L'excursionisme a Manresa.
100 anys del Centre Excursionista de la Comarca de Bages
Marc Vilarmau
Associació per al Museu Comarca de Manresa.
Manresa (2005)
75 pàgines, amb il·lustracions

En BTT per l'Alta Cerdanya i el Capcir
Oriol Guasch i Terré
Col·lecció Azimut, 72
Cossetània Edicions. Valls (2005)
108 pàgines, amb il·lustracions

Les rutes en bicicleta del «Cavall Fort»
26 itineraris fàcils per Catalunya
Joan Portell Rifà
Col·lecció Azimut, 73
Cossetània Edicions. Valls (2005)
132 pàgines, amb il·lustracions

El Garraf a peu
Joan Tutusaus i Martí
Col·lecció Azimut, 74
Cossetània Edicions. Valls (2005)
132 pàgines, amb il·lustracions

Excursions escollides per a raquetes de neu.
20 itineraris pel Berguedà, l'Alt Urgell i la Cerdanya
Manel Figuera
Col·lecció Azimut, 75
Cossetània edicions. Valls (2005)
144 pàgines, amb il·lustracions

Esquí de muntanya. Manual pràctic
Albert Castellet Llerena
Cossetània Edicions. Valls (2005)
208 pàgines, amb il·lustracions

Mi vida al límit
Reinhold Messner
Thomas Huetlin
Ediciones Desnivel. Madrid (2005)
211 pàgines, amb il·lustracions

La gran travesía
Viaje a pie por Euskal Herria
Sua Edizioak. Bilbao (2005)
108 pàgines, amb il·lustracions

Efemèrides

150è aniversari del naixement d'Eduard Toda i Güell

Alles acaballes del 2005 la Secció d'Història i Art, conjuntament amb la Secció de Muntanya del Centre, va organitzar uns actes en memòria de l'il·lustre consoci Eduard Toda i Güell, ja que el 2005 es va complir el 150è aniversari del seu naixement.

El diplomàtic, escriptor i egiptòleg Eduard Toda va néixer a Reus el 1855. A l'edat de 28 anys es va fer soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Ingressà al cos diplomàtic i va haver de residir durant temporades llargues a Macau, a Hong Kong, el Caire i a Càller. El 1884 fou nomenat cònsol a Egipte. Apassionat per l'arqueologia va fer excavacions a Tebes i fins i tot hi va trobar la tomba intacta de Sennedjen, fet que propicià que arribés al nostre país la col·lecció més important d'antiguitats egípcies mai vista fins aleshores. Tot i així, sempre es va mantenir relacionat amb l'excursionisme. Va pronunciar diverses conferències sobre els països de l'Extrem Orient a l'antiga sala d'actes de la nostra entitat, on va donar a conèixer també, el 1888, la persistència de la llengua catalana a l'Alguer. Fou l'ànima de la restauració del monestir de Poblet (on fou enterrat l'any 1941). El 1918 va tornar a Catalunya i va adquirir l'antic monestir d'Escornalbou, el qual, un cop restaurat, l'utilitzà per instal·lar-hi la seva valuosa biblioteca. El 1922 va fer dona-

ARXIU FOTOGRAFIC DEL CEC

ció a la biblioteca del Centre d'un nombre important de llibres de muntanya, sobretot de guies de muntanya angleses. El 1936 el Centre li va concedir la Medalla d'Or, amb motiu de la seva destacada trajectòria com a historiador i promotor de grans obres de restauració. El 18 de desembre es va fer una excursió a Escornalbou que va incloure una visita a l'antic monestir. El dijous 15, a la sala d'actes del Centre, l'arqueòleg i museòleg Jaume Massó Carballido, actual director del Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca de Reus, ens va parlar dels anys de joventut d'Eduard Toda.

Francesc Beato

FRANCESC OLIVE

El monestir d'Escornalbou fou restaurat per Eduard Toda, que hi va instal·lar la seva biblioteca.

Protecció del medi natural

La muntanya de Sant Llorenç del Munt demana SOS

La Coordinadora per a la salvaguarda del massís de Sant Llorenç del Munt i l'Obac instal·la una pancarta en un cingle de la Mola.

«La muntanya de Sant Llorenç del Munt demana SOS davant l'agressió que pot suposar la carretera de coll d'Estenalles a Pont de Vilomara per Mata-rodon, promoguda per la Diputació de Barcelona».

Sant Llorenç del Munt vesteix una pancarta amb un SOS gegant, visible des de diversos punts del Vallès. Un grup d'escaladors d'elit l'ha penjada aquesta tarda en un dels verticals espadats del vessant sud de la Mola, al costat del Cavall Bernat. La pancarta simbolitza la sol·licitud d'auxili davant d'una greu amenaça ecològica.

Aquesta amenaça ja és històrica. No és el primer cop que la coordinadora col·loca aquesta pancarta com a senyal d'alarma davant l'amença d'una greu agressió ambiental. La primera vegada que es va penjar (sempre al mateix lloc) va ser l'estiu del 1978, quan un projecte d'urbanització monstre de 20.000 habitatges amenaçava de destruir irreversible els boscos de la part central del massís. La segona vegada va ser l'any 1987, quan una sèrie de tals d'arbres massives i de neteges de sotabosc amb herbicides van posar en perill l'equilibri ecològic del parc. I ara és la tercera, davant l'amença de construcció de la carretera promoguda per la Diputació de Barcelona des del coll d'Estenalles fins a

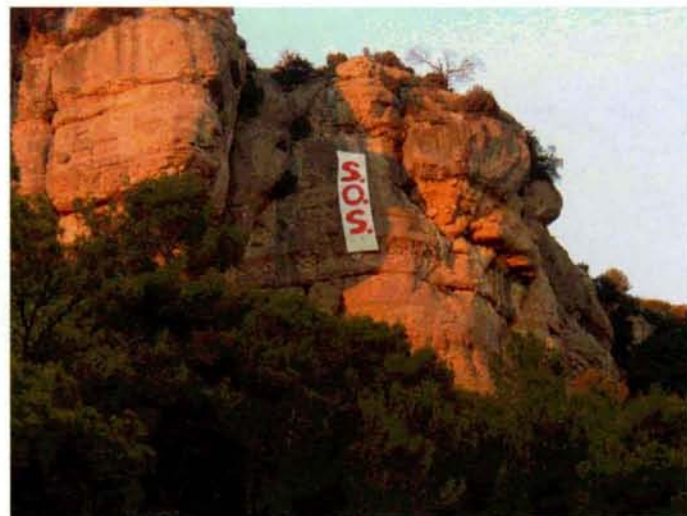
Pont de Vilomara, per Mata-rodon, en una zona definida com de màxima protecció dins del parc. La carretera esqueixarà una de les zones més ben conservades i salvatges del parc natural, mitjançant la tala de més de 2.000 alzines i la voladura amb dinamita de 5.000 tones de roques, facilitant, a més, l'accés indiscriminat de visitants i augmentant, per tant, la vulnerabilitat de l'espai i el risc d'incendi. Es tracta d'un projecte de fa 17 anys que fins ara s'ha pogut anar aturant gràcies a l'oposició popular.

La Coordinadora reconeix que l'emplaçament de la pancarta en el parc natural no és l'ideal, si bé l'excel·lència del cas legitima l'acció durant uns dies, fins que no hi hagi un veritable diàleg per part de la Diputació de Barcelona.

Recordem que la Coordinadora demana:

1. La retirada del projecte de la carretera atesa la seva incompatibilitat amb els objectius de protecció del patrimoni biològic del parc natural.
2. Que siguin tingudes en compte les alternatives més respectuoses amb el medi en la prevenció i l'extinció d'incendis, i que es debatin de forma oberta i realment participativa.
3. Un model de gestió descentralitzada del parc, per millorar la prevenció i l'extinció d'incendis.
4. El manteniment correcte dels punts d'aigua i de les pistes existents en aquest sector del parc.

Toni Altaió

TONI ALTAÍO

Crònica muntanyenca

Quatre afectats de celiàquia coronen l'Aconcagua (6.962 m)

El passat 13 de gener d'enguany l'expedició Santiveri «A l'Aconcagua sense gluten» del Centre Excursionista de Catalunya, ha aconseguit situar sis dels seus membres al cim més alt de l'hemisferi sud i del continent americà, l'Aconcagua, de 6.962 m. Quatre persones amb celiàquia, el càmera i la responsable de comunicacions han estat els membres de l'expedició que han arribat al cim.

L'objectiu de l'expedició de situar el màxim nombre de persones amb celiàquia al cim de l'Aconcagua s'ha vist, doncs, aconseguit amb la gesta d'Ignasi Pijoan, Laura Coromines, Eduard Martorell i Daniel Carceller. Anna Moragues i Juanjo Garra els han acompanyat fins al cim.

Recordem que l'expedició és un projecte destinat a donar a conèixer la malaltia celíaca i a estudiar vies per millorar la qualitat de vida de les persones intolerants al gluten mitjançant l'activitat física i l'esport.

És per aquest motiu que els membres de l'expedició es van proposar dur a terme una gesta esportiva que servís tant per generar un esdeveniment de ressò social i mediàtic que ajudi a difondre el coneixement sobre la malaltia com per estudiar científicament l'efecte de l'activitat física i l'esport en la salut de les persones amb celiàquia.

Així, l'expedició ha treballat durant un any amb altres entitats que s'han volgut sumar al projecte. Cal destacar que els membres del grup han realitzat, en col·laboració amb l'INEFC, un estudi per analitzar aquesta influència de l'activitat física sobre la qualitat de

vida de les persones afectades de celiàquia.

Amb aquesta fita han demostrat que amb la infraestructura, la logística i la preparació necessària, les persones intolerants al gluten poden fer qualsevol activitat que es proposin.

En aquesta ocasió, l'expedició es va haver d'endur 600 kg de menjar sense gluten des de Barcelona fins a l'Argentina per assegurar-se que cap dels seus membres tenia problemes durant l'ascensió per culpa d'haver ingerit, per error, algun producte amb gluten.

Els objectius s'han aconseguit.

EXPEDICIÓ CEC

Els membres de l'expedició «A l'Aconcagua sense gluten» són Núria Pablos, coordinadora del projecte; Marta Cardona, responsable de la intendència; Eduard Martorell, responsable biomèdic; Laura Coromines, responsable de documentació i recerca; Tomàs Navar-

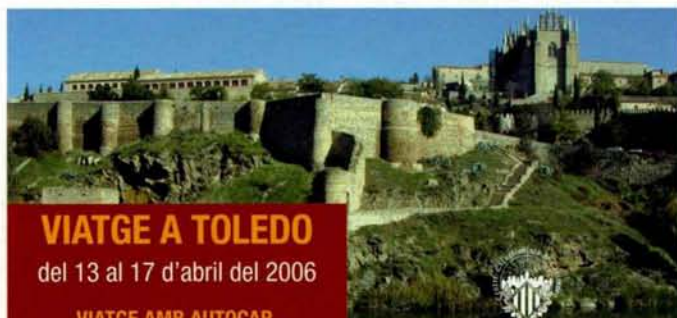
ro, psicòleg de l'expedició; Juanjo Garra, càmera de l'expedició; Enric Querant, enllaç amb els mitjans; Mercè Arribas; Daniel Carceller; Anna Moragues, i Ignasi Pijoan.

Eduard Parellada

E. PARELLADA

Pasqual Maragall rep els membres de l'expedició el 27 de desembre del 2005, poques hores abans d'embarcar a l'avió que els duria a Buenos Aires. La delegació estava encapçalada per J. M. Puente, president del CEC.

VIATGE A TOLEDO
del 13 al 17 d'abril del 2006

**VIATGE AMB AUTOCAR,
PENSIÓ COMPLETA, VISITES GUIADES
TOT INCLÒS**

Inscripció a l'Àrea d'Atenció al Soci.

Secció de Fotografia
Centre Excursionista de Catalunya
Tel. 933 152 311
www.cec-centre.org / cec@cec-centre.org

factorFísic

Muntaner 231 2n
08021 Barcelona
Fax 932 022 435
info@factorfísic.com

Treballem amb mútues
Condicions especials per als socis del CEC

www.factorfísic.com
Tel. 932 023 197

Medicina de l'esport
i muntanya

Revisions mèdiques
i esportives

Medicina general
i pediatria

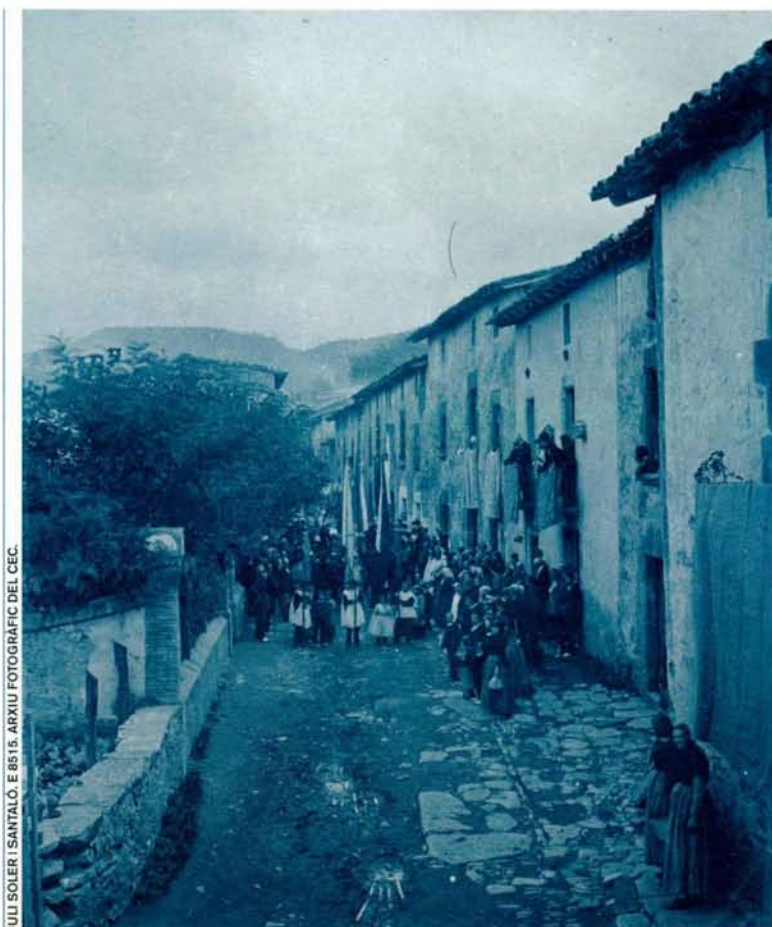
Traumatologia

Les fotos de l'Arxiu Fotogràfic

Els cianotips dels primers anys de la història de la fotografia

La tonalitat d'aquesta fotografia no és deguda a cap viratge químic. Tampoc no és el resultat d'una manipulació digital. Aquest blau intens és el seu color original, força ben conservat durant uns cent anys, i es deu al fet que la imatge no està formada per petites partícules de plata metàl·lica, com succeeix en el cas del paper fotogràfic contemporani en blanc i negre. En aquest cas la foto la constitueix un metall molt més modest, un compost de ferro anomenat *ferrocianur fèrric*, i conegut de forma més general com a *blau de Prússia*, un pigment comú en el món de la pintura. A conseqüència del seu color, aquesta imatge rep el nom de *cianotip*, nom que va proposar el 1842 el seu inventor, el reconegut astrònom anglès Sir John Frederick William Herschel. És, per tant, un procés que neix en els primers anys de la història de la fotografia. El vincle entre aquest home i la nova tècnica no va ser casual ni ocasional. El seu pare, William, també va ser un important astrònom i, per la seva trajectòria personal, John Herschel pot ser considerat un filòsof, en el sentit ampli de la paraula. El seu interès pel coneixement de qualsevol aspecte de l'Univers el va dur, per exemple, a realitzar un gran nombre d'experiments que tenien com a objectiu la invenció de la fotografia en color. Per això va emprar els colorants extrets d'una gran varietat de pètals de flors, dels quals va estudiar l'estabilitat davant la llum de diferents colors. Va pensar que combinant alguns d'ells sobre un full de paper i fent-hi incidir una imatge, la seva decoloració selectiva formaria un positiu en colors. El cert és que no aconseguí la seva meta, però avui dia

encara es conserven fotografies monocromàtiques seves constituïdes per aquells colorants naturals. Caldria esperar al segle XX perquè la síntesi de determinats colorants artificials possibilités el procés conegut com a *Cibachrome*, un dels processos de més qualitat de la fotografia en color, i que està totalment fonamentat en la hipòtesi de Herschel: és precisament la destrucció dels pigments del paper fotogràfic deguda a la llum projectada per l'amplificador allò que causa la formació de la imatge en un *Cibachrome*. Tradicionalment, es considera que la contribució més important de Herschel al desenvolupament de la fotografia va ser el descobriment que el tiosulfat sòdic feia permanents (fixava) les fotografies obtingudes segons el mètode inventat per Henry Fox Talbot, el *calotip*. Aquesta tècnica va ser la precursora del procés positiu-negatiu, el més habitual durant uns 150 anys fins el recent desenvolupament de la fotografia digital. Sense aquesta contribució desinteressada per part de Herschel —ambdós homes col·laboraven habitualment— Talbot mai no hagués pogut patentar el seu invent el 1841. D'altra banda, el propi mot *fotografia* és una aportació de Herschel, així com l'aplicació dels termes *positiu* i *negatiu* a aquest camp. També cal destacar la seva relació amb Julia Margaret Cameron, important representant de la fotografia preraphaelita a l'Anglaterra Victoriana. Cameron, a més d'escriure elogis d'ell, realitzà diversos retrats seus el 1867 els quals són plenament fidels als anhels artístics i místics de la fotògrafa. En aquests retrats, un vell Herschel amb cabells blancs i desmanegats sorgeix de

JULI SOLER I SANTALÓ. E 8515. ARXIU FOTOGRAFIC DEL CEC.

la foscor i, amb una expressió entre atemorida i desafiant, cerca amb la seva mirada més enllà de la càmera. Pel que fa als cianotips, el seu ús ha estat poc freqüent. Ara bé, és rellevant que el primer llibre amb fotografies editat en el món constés d'aquest tipus d'imatges. L'autora fou la botànica Anna Atkins, una amiga de Herschel, i conté de fotogrames d'algues de les costes britàniques (*Photographs of British Algae; Cyanotype Impressions*). El primer volum s'edità a Londres el 1843, un any abans que el molt més cèlebre *The Pencil of Nature* de Talbot, constituït per calotips, i la publicació d'altres volums va continuar per un període de deu anys. Però, a banda de les intencions artístiques que podem trobar actualment, els cianotips han estat bàsicament un mitjà per obtenir reproduccions de plànols i còpies ràpides de negatius per tal d'avaluar-los. El motiu es troba en la senzillesa del procés: només cal mullar un paper amb una dissolució de citrat fèrric amònic i de ferrocianur potàssic, deixar-lo assecat, situar el negatiu al seu damunt, exposar el conjunt a la llum solar, rentar el paper amb aigua i deixar-lo assecat (no cal cap procés de fixat). Les radiacions blava i l'ultraviola, i el posterior rentatge amb

aigua afecten el ferro de manera que té lloc la formació del ferrocianur fèrric, el qual queda retingut entre les fibres del paper. Les diferents densitats del negatiu són, per tant, transformades en diferents matisos de blau de Prússia. Aquest pigment és químicament molt estable, i l'única precaució que cal tenir és que no estigui en contacte amb medis alcalins. Com que la majoria dels papers antics són més aviat àcids, l'estat de conservació d'aquestes fotografies acostuma a ser molt bo.

A l'Arxiu Fotogràfic es conserva una quantitat més aviat modesta de cianotips, un total de dinou. L'exposat aquí correspon a una imatge obtinguda per en Juli Soler i Santaló. Aquest autor, que acostuma a ser conegut per la seva important producció pirinenca, acompanyà, en els primers anys de la seva activitat fotogràfica, a en Cèsar August Torras en diverses de les excursions que servien per a la redacció de les seves guies. Això explica aquest desconegut vessant d'en Soler, el qual ens ha proporcionat una imatge de Sant Julià de Vilatorrada que podria haver estat obtinguda a finals del segle XIX o principis del XX.

Ramon Barnadas

16è CURSET DE VÍDEO DIGITAL

del 28 de febrer
al 9 de maig del 2006

Secció de Cinema i Vídeo

Centre Excursionista de Catalunya

Tel. 933 152 311
www.cec-centre.org/escola
escola@cec-centre.org

Publicacions

La revista *Muntanya* va ser present a la Nit de les Revistes

El passat dimecres 14 de desembre del 2005 es va celebrar la Nit de les Revistes a les Drassanes de Barcelona. La setena edició d'aquesta festa organitzada per l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC) va comptar amb la presència de representants de revistes de tots els sectors que comparteixen una mateixa llengua de publicació, el català.

La revista *Muntanya*, membre de l'APPEC, també va ser present a l'acte amb una delegació encapçalada pel director de la revista, Ferran Alexandri, i completada amb el president del CADE i membre del consell de redacció de *Muntanya*, Jordi Bernat, i el cap de premsa del Centre, Eduard Parellada. El periodista Xavier Grasset va ser l'encarregat de presentar el lliurament de premis que es va dur a terme després del sopar al qual l'APPEC havia convidat els representants de totes les revistes dels Països Catalans. En aca-

bar el sopar, Grasset es va encarregar d'anomenar els premiats de les diferents categories.

En aquesta edició dels premis APPEC, el jurat va voler guardonar la trajectòria d'un dels periodistes més prestigiosos de Catalunya, el senyor Josep M. Cadena, amb el Premi a Una Persona. El Premi a la Millor Publicació va ser per a *Serra d'Or*, mentre que *Ende-rock* obtenia el Premi a la Millor Editorial i la revista *Nat* s'endua el Premi a la Millor Nova Publicació.

Cal destacar també els premis que van rebre l'Associació Catalana de Premsa Comarcal (ACPC) i l'Associació Catalana de Premsa Gratuïta (ACPG), les quals la Junta de l'APPEC va voler reconèixer amb dos guardons extraordinaris per l'èxit i la determinació a l'hora de coordinar i promocionar els seus sectors respectius. L'APPEC va destacar, així mateix, la decidida aposta d'obertura, col·laboració i acció con-

Fotografia del grup dels premiats per l'APPEC.

junta entre ambdues associacions i la pròpia APPEC, amb la voluntat d'esdevenir plegats el gran grup de referència de la premsa en català.

Durant el transcurs de l'acte els representants de la revista *Muntanya* varen poder comprovar la bona acollida que ha tingut dins del sector la renovació d'aquesta publicació, que com bé sabeu va iniciar una nova etapa a principis del 2005.

Cal destacar la presència en l'acte del conseller d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació, l'Hble. Sr. Carles Solà i Ferrando, que va aprofitar

per remarcar la importància d'entitats com la APPEC, que impulsen i motiven la presència de revistes en català.

De totes maneres, Solà també va voler assenyalar les dificultats amb què es troba el sector de les publicacions periòdiques en català i va destacar la feina feta per totes les revistes a l'hora de donar suport a la tasca de l'APPEC i de fer que periòdicament els catalans puguin accedir a continguts de qualitat i d'actualitat escrits i elaborats en català.

Eduard Parellada

CURS D'INTRODUCCIÓ A L'ALPINISME

del 7 de març al 4 d'abril del 2006

escola de muntanya

Centre Excursionista de Catalunya

Tel. 933 152 311

www.cec-centre.org/escola
escola@cec-centre.org

Centres Implantologia i Estètica Dental
Clíniques Dentals

Dr. Eugenio Cánepa Sánchez - Col. n. 1982

CEC

Més avantatges per a socis i familiars directes del CEC

1a. visita i
1a. Profilaxi
gratuïta

Descomptes especials

25% en tots els tractaments

30% en implantologia i ortodòncia

Especialistes en Implantologia i Estètica Dental

Acceptem totes les mútues

Finançament: 12 mesos sense interessos i fins a 5 anys

15 anys al servei de la salut bucodental

Jovellanos, 9, 4t. 2a.
Cantonada Pelai
(Plaça Catalunya)
Barcelona

Tel 93 317 08 52

Aragó, 406
Esc. A, 1r. 5a.
Cantonada Nàpols
Barcelona

Tel 93 265 82 55

Pels obacs del Matagalls

- Coll de Bordoriol
- Rossoles del Pujol
- Coll d'Ordials
- Matagalls
- Sant Segimon
- l'Erola
- Viladrau

El terreny i la seva història

Cert que el Matagalls és un cim força conegut que normalment es fa a través de rutes populars. Però per més notori que sigui, l'itinerari que us proposem no és dels habituals, ja que en bona part és poc conegut; no obstant això, té un innegable atractiu paisatgístic, ja que el conjunt forma part del Parc Natural Montseny.

Aquest recorregut passa, a més de fer el cim, pels obacs del Matagalls, entre raconades i barrancades que presenten aspectes que semblen d'alta muntanya. El rocam és plenament metamòrfic, d'origen paleozoic, sobre una base granítica. La vegetació, abundant, es reparteix entre fagedes i alzinar muntanyenc. També hi ha una relativa presència de prats subalpins a les carenes culminants. El conjunt comporta una extraordinària varietat botànica, motiu pel qual va ser declarat Reserva de la Biosfera per la UNESCO.

L'itinerari

0:00 h Coll de Bordoriol (1.089 m). Iniciem l'excursió per una pista que s'enfila lleugerament en direcció SW tot resseguint la carena.

0:05 h Coll de Joan. Prenem una pista que s'endinsa per l'obaga. El paisatge ha canviat de sobte, ja que deixem

un alzinar en què abunda el grèvol, símptoma de transició de la vegetació submediterrània a l'eurosiberiana. Ara entrem a la fageda.

0:18 h Font de Llops. La font raja abundosa. Trobem una bifurcació. Continuem a la dreta per pista, més o menys de pla per entre la coma de coll Pregon. En uns deu minuts, la pista es bifurca de nou; nosaltres ara seguim per l'esquerra tot pujant lleugerament.

0:50 h Font Rupitosa. Encara seguim per pista, però ben aviat desemboca en un corriol.

0:52 h Les rossoles del Pujol. Sense passar-les, prenem un corriol marcat amb fites que puja per uns rostos entre la fageda. Més endavant la pujada se suavita i, per un caminó estret però ben fressat, anem vorejant el vessant abrupte del turó Gros del Pujol per un camí mig de lleixa.

1:40 h Coll d'Ordials (1.471 m). Un coll entre prats des d'on es veu el santuari de Sant Segimon. A tocar, el turó d'Ordials, amb una extensa vista sobre Osona que s'allarga fins als Pirineus. El nostre camí segueix de pujada per anar a buscar el fil de la carena. Seguim per la serra dels Salaverts. Ja es veu la creu de Matagalls.

2:50 h Matagalls (1.696 m). Endavant, pel llom i entre prats en direcció SE, assolim el cim, coronat per la creu de Matagalls sobre un pedestal de pedra. Cap a llevant, el Montseny oriental amb la carena del turó de l'Home i les Agudes. Davant, a més de les comarques del Vallès i d'Osona als nostres peus, la mirada, en un dia clar, s'allarga vers els confins del país. Des d'ara ja tot és baixada en direcció W però decantant-nos lleugerament al N per la carena del pla dels Ginebres. En aquest punt, si no ho tenim clar, millor

que consultem la brúixola. La vegetació és de prats amb matollar de ginebró.

3:30 h Coll Saprnera. Des d'aquí continuem vers NW per unes traces desdibuixades entre matollar fins a fer cap a un collet. El camí trenca a la dreta per entremig d'un estimball. Aviat gira a l'esquerra i passem arrambats per uns esqueis. Davant mateix, sobre una penya, tenim les ruïnes de Sant Miquel dels Barretons, i just a sota, les teulades de Sant Segimon. El camí es torna a despenjar pel costat E a través d'un corriol minso però ben visible.

3:35 h Santuari de Sant Segimon (1.250 m). Segons es diu, és un dels més importants dedicat a un sant. La majoria de dependències d'aquest conjunt estan en ruïnes. Des de fa uns anys, però, s'hi fan obres per recuperar-ne algunes. De l'església, d'estil barroc, només resta dempeus la façana. La sortida es fa per una pista que arrenca en direcció SW, però es deixa als pocs metres per un camí que és a sota, a la nostra dreta, que canvia de sentit, sempre de baixada, i va voltant cap a l'obaga davall del santuari. Es travessa el torrent de l'Oratori. Endarrerint resten els faigs, que han estat substituïts per alzines. Abans d'arribar al pla, apareixen els castanyers, alguns dels quals són extraordinaris.

4:15 h Mare de Déu de l'Erola. Una ermita compartida amb masia. Era l'estança dels ermitans de Sant Segimon durant l'hivern. Riera avall, aniríem a parar a la masia de la Sala, bressol del bandoler Joan Sala i Ferrer —més conegut per Joan de Serrallonga. Nosaltres, però, hem de fer camí de pla en tendència a girar cap a la dreta, entre conreus i alzinar. Aviat veurem Viladrau. Travessem la riera Major en el punt on ens creuem amb les ruïnes d'un antic molí. Ara el camí puja lleugerament i ja veiem Viladrau. Quan ens hi apropem, per uns carrers costeruts fem cap a la plaça Major.

5:10 h Viladrau (840 m aprox.).

Havia estat escollit com a lloc d'estiueig per la burgesia barcelonina a les primeres dècades del segle xx i també per intel·lectuals i escriptors il·lustres com Carles Riba, Marià Manent, Duran i Sanpere, Josep Carner i, sobretot, Jaume Bofill i Mates.

Camí del Matagalls.

Bibliografia:

ROMA CASANOVAS, Francesc. *El Montseny. 50 itineraris a peu*. Valls: Cossetània Edicions, 2004 (Col·lecció Azimut, 62).

Cartografia:

Parc Natural del Montseny. Escala 1: 30.000. Institut Cartogràfic de Catalunya, 1999. (Els mapes dels Parcs Naturals de Catalunya, 1).

El Montseny. Escala 1: 25.000. Editorial Alpina.

Temps de camí:

5 h 10 min

Desnivell acumulat:

690 m i 940 m.

Dificultat:

PD.

El Parc Natural:

El Parc Natural del Montseny se situa a la serralada Prelitoral catalana, de la qual n'és el massís més enlairat. Ocupa una extensió de 30.120 ha distribuïdes entre divuit municipis que pertanyen a tres comarques (Osona, la Selva i el Vallès Oriental). Els seus límits naturals són la riera d'Arbúcies, els cursos alts de la riera Major i del riu Gurri, el congost i la plana del Vallès. Tres grans conjunts muntanyosos configuren el massís: la carena del turó de l'Home (1.706 m) i les Agudes (1.703 m), el Matagalls (1.697 m) i el pla de la Calma (Puig Drau 1.344 m), que, units pels colls de Sant Marçal i de Collfornic respectivament, encerclen la conca alta del riu Tordera.

COMPTE AMB LES ALLAUS !!!

ABANS DE SORTIR INFORMA'T

Servei Meteorològic de Catalunya

Carrer de Berlín, núm. 38-46, 4t
E-08029 Barcelona
Tel.: 34-93 567 60 90

Telèfons d'informació

Pirineu occidental	93 567 15 76
Pirineu oriental	93 567 15 77
En castellà	93 567 15 75
Internet	http://www.meteocat.com/pirineu/pirineu.htm http://www.icc.es/allaus

aTTemp	807 012 012
--------	-------------

SMS (preu missatge: 1,04 €) amb el text següent:	5410 allaus aran allaus ribagorçana allaus pallaresa allaus perafita allaus cadí allaus terrefreser allaus prepirineu
---	--

Altres telèfons d'informació

Andorra	00 37 684 88 51
---------	-----------------

Pirineu d'Espanya (INM)	906 365 380
-------------------------	-------------

França	
Pirineus	
Arieja/Alta Garona	892 681 020 31
Alts Pirineus/Pirineus atlàntics	892 681 020 65
Pirineus orientals	892 681 020 66

Informació a Internet

Perill d'allaus als Pirineus:
www.slif.ch/slif/laworg/pyrenees.html

Perill d'allaus als Alps:
www.slif.ch/slif/laworg/map.html

En cas d'accident a muntanya	112
------------------------------	-----

 Servei
Meteorològic
de Catalunya

 Generalitat de Catalunya
Institut Cartogràfic de Catalunya

NO OBLIDIS
EL MATERIAL BÀSIC
DE SEGURETAT!

**El 45% de les víctimes
mortals s'ha concentrat
en els darrers 5 anys*.
Informa't del perill d'allaus
i sàpigues reconèixer-lo.**

* Estadístiques dels darrers 20 anys.

Foto: Allaus de fusió a ara Peñalba (Pallars Sobirà). Foto: P. Oller

Com tu, estem convençuts que tothom té dret a un habitatge digne

Per això, estem construint 27.000 pisos protegits. Estem ajudant 70.000 famílies a rehabilitar les seves llars i posar-hi ascensors. Estem fomentant l'habitatge de lloguer, especialment per a joves i gent gran. I invertint 600 milions d'euros en la rehabilitació de barris degradats arreu de Catalunya. Com tu, volem que l'habitatge estigui a l'abast de tothom.

Generalitat de Catalunya